

ZAGADNIENIA EKONOMIKI ROLNEJ

*Organ Komitetu Ekonomiki Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk
Instytutu Ekonomiki Rolnej i Sekcji Ekonomiki Rolnictwa PTE*

KOSZTY I OPŁACALNOŚĆ PRODUKCJI ROLNEJ W POLSCE

Dodatek do numeru 5-6/1973

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO ROLNICZE i LEŚNE

KOMITET REDAKCYJNY

J. Górecki, Z. Grochowski (sekr. red.), F. Kolbusz, T. Marszałkiewicz
T. Rychlik (red. nacz.)

Cena prenumeraty krajowej: półrocznie zł 45,— rocznie zł 90,—. Cena numeru pojedynczego zł 18,—.

Prenumeratę na kraj dla czytelników indywidualnych a ponadto dla instytucji i urzędów mających swą siedzibę na wsi — przyjmują urzędy pocztowe i listonosze w terminie do dnia 15 miesiąca poprzedzającego okres zgłoszonej prenumeraty.

Urzędy i instytucje z siedzibą w miastach i osiedlach, w których funkcjonują miejskie rady narodowe mogą wpłacać prenumeratę wyłącznie w Oddziałach i Delegaturach „Ruch” w terminie do dnia 10 miesiąca poprzedzającego okres zgłoszonej prenumeraty. Można również zamawiać prenumeratę dokonując wpłat na konto PKO Nr 7-5-579 — Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch” w Łodzi, ul. Kopernika 53, w terminie do dnia 10 miesiąca poprzedzającego okres zgłoszonej prenumeraty.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę, która jest o 40% droższa od prenumeraty krajowej, przyjmuje Biuro Kolportażu Wydawnictw Zagranicznych „Ruch”, Warszawa, ul. Wronia 23, konto PKO Nr 1-6-1000024.

Sprzedaż egzemplarzy numerów zdezaktualizowanych, na uprzednie pisemne zamówienia, prowadzi Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch” w Łodzi, ul. Kopernika 53.

Adres Redakcji: Warszawa 10, ul. Koszykowa 6, bl. C. tel. 216-271
Warunki prenumeraty: rocznie 90,— zł, półrocznie 45,—. Cena egzemplarza 18,— zł
Prenumeratę przyjmują urzędy pocztowe oraz Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, Warszawa, ul. Towarowa 28, Konto PKO nr 1-6-100020

ZDZISŁAW GROCHOWSKI

KOSZTY, OPLACALNOŚĆ I DOCHODOWOŚĆ PRODUKCJI ROLNEJ W GOSPODARCE INDYWIDUALNEJ (METODA LICZENIA I ANALIZA)

I. METODA OBLICZENIOWA KOSZTÓW JEDNOSTKOWYCH, OPLACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI PRODUKCJI

Zastosowana metoda liczenia kosztów przyjmuje za podstawę dane statystyczne GUS. Dane rachunkowości rolnej IER wykorzystywane są jako dane pomocnicze, głównie w postaci kluczy podziałowych. Z gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną wykorzystane są w rachunku kosztów następujące parametry:

- 1) nakłady pracy żywej i siły pociągowej (odpowiednio skorygowane i dostosowane do innej wielkości gospodarstwa, innej struktury i wielkości produkcji);
- 2) normy zużycia pasz (korygowane przez bilans pasz sporządzony na podstawie danych statystycznych);
- 3) klucze podziałowe niektórych nakładów pieniężnych na poszczególne grupy zwierząt (ubezpieczenie, opał, wydatki weterynaryjne).

Wszystkie inne parametry niezbędne do przeprowadzenia rachunku kosztów i opłacalności produkcji przyjmowane są na podstawie danych GUS, a mianowicie:

- 1) wielkość obszaru użytków rolnych gospodarstwa;
- 2) struktura zasiewów i struktura użytkowania gruntów;
- 3) obsada inwentarzem żywym;
- 4) plony i wydajności jednostkowe zwierząt;
- 5) bilans produkcji roślinnej i zwierzęcej;
- 6) wysokość i struktura nakładów pieniężnych;
- 7) proporcje w nawożeniu mineralnym poszczególnych roślin.

Na podstawie wymienionych wyżej danych skonstruowano przeciętny dla Polski model gospodarstwa statystycznego, w którym koszty produkcji liczone są podobnie, jak w konkretnym gospodarstwie.

Przy określaniu obszaru gospodarstwa statystycznego przyjęto za podstawę tylko gospodarstwa powyżej 2 ha obszaru ogólnego, pominięto natomiast gospodarstwa do 2 ha, które nie są w pełni tego słowa znaczeniu gospodarstwami rolnymi, lecz raczej działkami pracowniczymi. Prze-

ciętny obszar gospodarstwa statystycznego w Polsce wynosi 6,5 ha użytków rolnych¹.

Nakłady pracy na jednostkę powierzchni w gospodarstwach statystycznych określono w oparciu o odpowiednie dane z gospodarstw prowadzących rachunkowość. Ponieważ gospodarstwa prowadzące rachunkowość różnią się od gospodarstw statystycznych wielkością obszaru, ustalono najpierw wielkość nakładów pracy na 1 ha przy tej samej wielkości

Tabela 1

Nakłady pracy na produkcję rolną w gospodarstwie indywidualnym o powierzchni 6,5 ha użytków rolnych w 1972 r.

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Liczba jednostek	Nakłady pracy w dniach	
			na jednostkę	ogółem w gospod.
Pszenica	ha	0,686	23,3	16,0
Żyto	"	1,330	19,7	26,2
Jęczmień	"	0,305	20,9	6,4
Owies	"	0,507	18,8	9,5
Mieszanki zbożowe	"	0,183	19,5	3,6
Inne zboża	"	0,024	25,0	0,6
Ziemniaki	"	1,004	60,1	60,3
Buraki cukrowe	"	0,152	84,5	12,9
Okopowe pastewne	"	0,085	69,2	5,9
Warzywa	"	0,092	142,0	13,0
Owoce (sad)	"	0,067	201,8	13,3
Oleiste	"	0,068	27,0	1,8
Len	"	0,038	38,3	1,5
Inne przemysłowe	"	0,046	106,8	4,9
Strączkowe jadalne	"	0,014	37,6	0,5
Strączkowe pastewne	"	0,061	26,1	1,6
Koniczyna — siano	"	0,253	13,6	3,4
Koniczyna — nasiona	"	0,027	69,9	1,9
Seradela	"	0,147	14,2	2,1
Zielonki	"	0,054	9,1	0,5
Poplony	"	0,360	5,0	1,8
Łąka	"	0,827	13,9	11,5
Pastwisko	"	0,500	2,6	1,3
Razem prod. roślinna	—	×	×	200,5
Trzoda	1 q	7,92	10,0	79,1
Bydło	1 krowa	2,21	58,4	129,0
Drób	10 sztuk	3,82	7,1	27,2
Owce	1 sztuka	1,06	4,8	5,1
Konie	1 sztuka	0,98	39,0	—
Pozostałe	100 zł	9,41	0,1	1,1
Razem zwierzęta	—	×	×	241,5
Ogółem gospodarstwo	ha	6,500	68,0	442,0

U w a g a: przedstawione wyżej nakłady pracy obejmują zarówno nakłady bezpośrednie, jak i pośrednie.

Ze względu na małe powierzchnie poszczególnych upraw i możliwość błędów z powodu zaokrągleń, za podstawę przy obliczaniu kosztów przyjęto 10 gospodarstw (obszar 65 ha użytków rolnych).

¹ W poprzednich publikacjach obszar przeciętnego gospodarstwa statystycznego w kraju przyjmowano w wysokości 6,7 ha użytków rolnych. Obniżenie obszaru do 6,5 ha nastąpiło na skutek uściślenia przez GUS ewidencji gruntów w użytkowaniu indywidualnych gospodarstw chłopskich.

obszaru. W tym celu wykreślono krzywą obrazującą kształtowanie się nakładów pracy w zależności od wielkości obszaru w gospodarstwach prowadzących rachunkowość. Na podstawie tej krzywej wyznaczono liczbę dni pracy na 1 ha, odpowiadającą danej wielkości gospodarstwa statystycznego, tzn. 6,5 ha użytków rolnych. Biorąc za podstawę ogólną, znaną liczbę dni pracy w gospodarstwie prowadzącym rachunkowość, rozdzielono je na poszczególne rośliny i grupy zwierząt według określonych norm. Następnie normy te skorygowano tak, aby zbilansować nakłady pracy w całym gospodarstwie. Nie wydzielono przy tym ogólnogospodarczych nakładów pracy, lecz całą ilość dni pracy rozdzielono na poszczególne produkty. W ten sposób skorygowane i powiększone o nakłady ogólnogospodarcze normy pracy przeniesiono na gospodarstwo statystyczne. Normy te na 1 ha i na 1 sztukę inwentarza oraz zestawienie nakładów pracy w całym gospodarstwie zawiera tabela 1.

Koszt pracy w gospodarstwach chłopskich równa się wartości funduszu spożycia z dochodu rolniczego, przypadającej na 1 dzień pracy w produkcji rolnej. Sposób obliczenia funduszu spożycia i opłaty pracy przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

Produkcja, nakłady pieniężne, dochody i ich podział w gospodarce indywidualnej w latach 1970—1972 (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	1970		1971		1972	
	ogółem mln zł	zł na ha uż. roln.	ogółem mln zł	zł na ha uż. roln.	ogółem mln zł	zł na ha uż. roln.
Produkcja finalna	147452	9377	173578	11091	200905	12857
Różnica cen obow. dostaw	5140	327	4906	313	—	—
Inne przychody	700	45	748	48	727	47
Razem prod. finalna	153292	9749	179232	11452	201632	12904
Nakłady pieniężne (bez amort.)	39830	2533	42053	2687	48612	3111
Produkcja czysta brutto	113462	7216	137179	8765	153020	9793
Podatki i opłaty ^a	12510	795	12117	774	11202	717
Wpłaty na PFZ	531	34	538	34	598	38
Saldo wpłat i wypłat PZU	674	43	746	48	19	1
Inne obciążenia	1447	92	1542	99	1682	108
Razem obciążenia finansowe	15162	964	14943	955	13501	864
Wydatki na inwestycje produkcyjne	9226	587	11143	712	13527	866
Przyrost wartości: stada	—3288	—209	4443	284	3781	242
zapasów	727	46	—247	—16	6630	424
Saldo kredytów	—5664	—360	—4813	—307	—8646	—553
Razem akumulacja wewnątrz gospodarcza	1001	64	10526	673	15292	979
Razem akumulacja brutto	16163	1028	25469	1628	28793	1843
Fundusz spożycia	97299	6188	111710	7137	124227	7950
Dni pracy na 1 ha uż. roln.		69,0		68,5		68,0
Opłata pracy zł/dzień		89,7		104,2		116,9

^a Łącznie ze świadczeniami w obowiązkowych dostawach.

1. Kategorie nakładów i kosztów jednostkowych

W rachunku kosztów i dochodów z produkcji w gospodarce chłopskiej istotnym elementem tego rachunku jest wyliczenie produkcji czystej (dochodu globalnego) z 1 ha i na 1 dzień pracy. Dlatego też technika liczenia jest dostosowana do określenia nakładów na jednostkę produktu w dwóch miernikach: dniach pracy i nakładach pieniężnych. Ażeby suma jednostkowych nakładów pracy i nakładów pieniężnych na produkcję finalną dała sumę nakładów całego gospodarstwa, produkty obrotu wewnętrznego są także liczone w dwóch miernikach. Liczenie ich w jednym mierniku pieniężnym (według kosztów własnych) uniemożliwiałoby bowiem obliczenie w końcowym rachunku pełnego dochodu globalnego z produkcji finalnej. Na dochód globalny, np. z produkcji zwierzęcej, składa się bowiem nie tylko dochód wytworzony bezpośrednio z samej produkcji zwierzęcej, lecz także dochód wytworzony przy produkcji pasz.

Przy obliczaniu natomiast struktury nakładów na 1 ha w produkcji roślinnej lub na 1 sztukę inwentarza nie byłoby celowe podawanie np. nakładu na nasiona lub pasze w dwóch miernikach. Dlatego też w tabelach nakładów na poszczególne produkty, nasiona i pasze liczone są w jednym mierniku — pieniężnym. Niezależnie jednak od kosztu jednostkowego poszczególnych produktów, podajemy w tabelach nakłady jednostkowe w dwóch miernikach, przy czym jednostkowe nakłady pracy na 1 q w produkcji roślinnej obejmują nakłady bezpośrednie, jak również nakłady pracy na nasiona i pasze dla koni.

W tabeli 3 przedstawiono koszty i nakłady jednostkowe w dwóch miernikach na 1 q żywca wieprzowego. Przy czym nakłady jednostkowe podane są tu w dwóch wersjach, a mianowicie: w wersji pierwszej (nakład globalny) nakłady te wynoszą 10,0 dni oraz 1893 zł, w wersji drugiej (nakład finalny) — 15,7 dni i 1227 zł. W wersji pierwszej nakłady pracy obejmują nakłady bezpośrednie i ogólnogospodarcze ($8,5 + 1,5$), a wszystkie inne nakłady, włącznie z paszami mieszczą się w nakładach pieniężnych, przy czym pasze wyprodukowane w gospodarstwie liczone są według kosztów własnych. W drugiej wersji zarówno nakłady pracy, jak i nakłady pieniężne odnoszą się do całego cyklu produkcyjnego, tzn. do produkcji pasz i do produkcji żywca.

Ponieważ nakłady jednostkowe w wersji pierwszej odnoszą się do rachunku, w którym wynik produkcyjny gospodarstwa ujmowany jest za pomocą produkcji globalnej, zaś w wersji drugiej — za pomocą produkcji finalnej, to przez analogię do odpowiedniej kategorii produkcji, nakład w wersji pierwszej określamy terminem **nakład globalny**, w drugim zaś — **nakład finalny**.

Kategorie kosztów jednostkowych. Rozróżniamy dwie kategorie kosztów jednostkowych. Pierwsza kategoria kosztów obejmuje sumę nakładów jednostkowych wyrażoną w jednym mierniku pieniężnym. Przy czym jest sprawą obojętną, czy będzie to suma nakładów globalnych czy finalnych, w obu przypadkach suma ta jest jednakowa. Sumę tych nakładów w wyrażeniu pieniężnym określamy terminem **koszt własny produkcji**.

Druga kategoria kosztu jednostkowego różni się od pierwszej tym,

że skarmiane przez inwentarz produkcyjny zboże liczy się nie według kosztów własnych, lecz według cen wolnorynkowych.² W rachunku tym zakłada się pełną alternatywność wyboru przez rolnika pomiędzy sprzedażą zboża a jego przerobem na produkty zwierzęce. Dlatego też tę kategorię kosztu określamy terminem **koszt alternatywny**.

Tabela 3

Oplacalność i dochodowość produkcji żywca wieprzowego w 1972 roku obliczona na podstawie różnych kategorii kosztów i nakładów jednostkowych

Wyszczególnienie	Koszt własny		Koszt alternatywny nakład globalny
	nakład globalny	nakład finalny	
Nakład na 1 q żywca:			
dni	10,0	15,7	10,0
zł	1893	1227	2019
Koszt 1 q żywca zł	3062	3062	3188
Wskaźnik opłacalności ‰ ^a	91,1	91,1	87,5
Dochód globalny z produkcji żywca			
zł/q	895	1591	750
zł/dzień	89,5	101,3	75,0
Dochód globalny z produkcji pasz			
zł/q	666	—	792
zł/dzień ^b	116,8	—	138,9

^a Przeciętna cena żywca wynosi 2788 zł za 1 q.

^b Nakłady pracy przy produkcji pasz na 1 q żywca wynoszą 5,7 dni (15,7—10,0).

Sposób obliczania oraz wielkość kosztu alternatywnego, omawianego tu w formie przykładu żywca wieprzowego (tabela 3), przedstawia się następująco: średnioważona cena wolnorynkowa zbóż przeznaczonych w gospodarstwie na pasze wynosiła w 1972 r. 347 zł, koszt własny tych zbóż 285 zł; różnica między ceną a kosztem wynosi więc 62 zł za 1 q. Na 100 kg żywca zużyto 2,02 q zboża (nie licząc kupnych pasz treściwych i otrąb własnych z przemiału). Ilość ta pomnożona przez różnicę pomiędzy ceną wolnorynkową a kosztem własnym daje wzrost kosztu o 126 zł na 1 q żywca. W sumie koszt alternatywny żywca wynosi 3188 zł (3062 + 126).

Dla pierwszej kategorii kosztu, tj. kosztu własnego produkcji, przedstawiono w tabeli 3 dochodowość w dwóch wersjach, a mianowicie obliczoną na podstawie jednostkowego nakładu globalnego i finalnego. Przy zastosowaniu nakładu globalnego pasze liczone są w jednym mierniku — pieniężnym, można więc obliczyć oddzielnie dochód globalny z produkcji żywca i z produkcji paszy. Dochód globalny na 1 dzień pracy z produkcji pasz będzie oczywiście równy opłacie pracy. Przy zastosowaniu nakładu finalnego dochód globalny z produkcji żywca odnosi się do całego cyklu produkcyjnego, łącznie z produkcją pasz. Jak widać w tabeli 3, różny sposób liczenia nakładów jednostkowych (globalnych lub finalnych) nie ma

² Ceny wolnorynkowe zbóż (według Rocznika Statyst.) obniżamy o 10%, ze względu na koszty transportu i zużywanie na pasze pewnej ilości zboża o niższym standardzie (pośladzy).

wpływu na wysokość kosztu własnego i opłacalność produkcji. Różny jest tylko dochód globalny na 1 q żywca i na 1 dzień pracy, gdyż w pierwszym przypadku dochód ten obliczony jest oddzielnie dla samej produkcji żywca, w drugim zaś dochód ten odnosi się do całego cyklu produkcyjnego i do łącznych nakładów pracy na produkcję pasz i na produkcję zwierzęcą.

W drugiej kategorii kosztu (koszt alternatywny) zastosowano jednostkowy nakład globalny, gdyż część pasz liczona jest według cen wolnorynkowych. Jak wynika z tabeli, tego rodzaju rachunek wykazuje spadek opłacalności produkcji żywca wieprzowego (z 91,1 do 87,5%). Dochód zaś globalny na 1 dzień pracy z produkcji żywca jest znacznie niższy od dochodu z produkcji pasz zużytych na wytworzenie tego żywca (75,0 i 138,9 zł) i stanowi tylko 64% wysokości kosztu pracy, podczas gdy dochód globalny z produkcji pasz 118% kosztu pracy (116,9 zł za 1 dzień).

Z przedstawionych wyżej trzech różnych ujęć nakładów i kosztów jednostkowych najbardziej istotne różnice wykazuje dochód globalny uzyskiwany z produkcji 1 q żywca. Dochód ten przy liczeniu zboża według cen wolnorynkowych i pozostałych pasz według kosztów własnych wynosi 750 zł, przy liczeniu wszystkich pasz według kosztów własnych 895 zł, a przy liczeniu pasz według nakładów pieniężnych na ich tworzenie 1591 zł. Każda z tych wartości dochodu globalnego jest wyrazem innego aspektu ekonomiki produkcji zwierzęcej. Suma w wysokości 1591 zł wyraża wielkość dochodu globalnego wytworzonego w całym cyklu produkcyjnym, tzn. zarówno w produkcji pasz, jak i w produkcji żywca. Suma 895 zł wyraża wielkość dochodu globalnego wytworzonego w samej tylko produkcji zwierzęcej. Różnica między tymi dwiema sumami (696 zł) stanowi wielkość dochodu wytworzonego w produkcji pasz. Natomiast suma 750 zł oznacza dodatkowy dochód z produkcji żywca w stosunku do dochodu, jaki gospodarstwo mogłoby uzyskać ze sprzedaży pasz.

2. Kryteria oceny opłacalności i dochodowości produkcji

Opłacalność produkcji określamy za pomocą wskaźnika wyrażającego procentowy stosunek ceny do kosztu, **dochodowość** zaś — za pomocą wielkości dochodu odniesionego do innej wielkości, jak np. 1 ha lub 1 dnia pracy.

Wskaźnik opłacalności w odniesieniu do indywidualnej gospodarki chłopskiej jest stosunkowo najmniej miarodajnym kryterium opłacalności produkcji ze względu na cel działalności gospodarstwa chłopskiego, którym jest nie maksymalizacja zysku, lecz maksymalizacja dochodu. Wskaźnik ten, jakkolwiek wyraża stosunek ceny do kosztu produkcji, nie może mieć bezpośredniego zastosowania do porównywania pomiędzy sobą opłacalności różnych produktów rolnych, ani też do ceny poziomu i relacji cen. Użyteczność tego wskaźnika polega na możliwości oceny zmian opłacalności tych samych produktów w czasie.

Dochodowość produkcji możemy wyrazić za pomocą dochodu globalnego i czystego w przeliczeniu na różne jednostki odniesienia. Jednostką

odniesienia może być jednostka produkcji (1 q, kg, sztuka inwentarza), jednostka powierzchni (1 ha) lub jednostka pracy (1 dzień, 1 godzina).

Mierniki dochodowości w przeliczeniu na jednostkę produkcji mogą mieć zastosowanie przy analizie dochodowości tych samych produktów w różnych gospodarstwach (rejonach) bądź w różnych latach, nie nadają się natomiast do porównywania dochodowości czterech zbóż pomiędzy sobą).

Mierniki dochodowości w przeliczeniu na 1 ha posiadają znacznie większy walor porównawczy, gdyż wskazują na dochodowość powierzchni przeznaczonej pod uprawę różnych produktów. Przy czym inną rolę odgrywa tu miernik dochodu globalnego i inną miernik dochodu czystego. Dochód globalny z 1 ha spełnia rolę kryterium dochodowości przede wszystkim w gospodarstwach mniejszych, w których czynnikiem produkcji znajdującym się w minimum jest obszar gospodarstwa, zaś dochód czysty z 1 ha spełnia tę rolę głównie w gospodarstwach większych, w których czynnikiem produkcji znajdującym się w minimum są zasoby siły roboczej. Dochód globalny z 1 ha daje możliwość oceny dochodowości produkcji z punktu widzenia maksymalizacji dochodu z całej powierzchni będącej w posiadaniu gospodarstwa, niezależnie od ilości zużytej pracy, zaś dochód czysty z 1 ha — punktu widzenia maksymalizacji tej części dochodu, która pozostaje jako nadwyżka po opłaceniu zastosowanych w produkcji nakładów pracy.

Miernik dochodowości w przeliczeniu na 1 dzień pracy stosujemy tylko w odniesieniu do dochodu globalnego, bowiem dochód czysty na dzień pracy równa się po prostu różnicy pomiędzy dochodem globalnym a opłatą pracy. Dochód globalny na 1 dzień pracy — w przeciwieństwie do dochodu z 1 ha — oprócz oceny dochodowości produkcji daje również pewną orientację co do jej opłacalności. Dochód ten bowiem porównywany z przeciętnym kosztem pracy pozwala stwierdzić, czy i w jakim stopniu produkcja danego artykułu jest opłacalna. Miernik dochodu na 1 dzień pracy odpowiada ocenie dochodowości produkcji z punktu widzenia maksymalizacji dochodu w stosunku do zastosowanych w produkcji nakładów pracy rolnika i jego rodziny, nie odpowiada natomiast ocenie maksymalizacji sumy dochodu z całego gospodarstwa. To ostatnie zadanie spełnia miernik dochodu globalnego z 1 ha. Dlatego też tylko równoczesne rozpatrywanie obu mierników może dać właściwą ocenę nie tylko względnej, lecz i absolutnej dochodowości, jak również opłacalności poszczególnych produktów.

II. ANALIZA ZMIAN W KOSZTACH, OPLACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI PRODUKCJI W LATACH 1970—1972

W syntetycznym ujęciu zmiany w ekonomice produkcji rolnej w gospodarstwach indywidualnych w ostatnich dwóch latach ilustrują dane zawarte w tabeli 4.

Wartość wytworzonej produkcji rolnej (finalnej), wyrażona w cenach

jednolitych (z 1972 roku) wzrosła w latach 1970—1972 o 16% z 1 ha, zaś nakłady pieniężne w nieco mniejszym stopniu, a mianowicie o 15,4%. Oznacza to więc pewien spadek nakładochłonności produkcji (z 31,5 do 31,3 zł) oraz szybszy wzrost produkcji czystej niż finalnej. Z tabeli wynika, że produkcja czysta, w cenach 1972 roku, wzrosła o 28,6%, a w liczbach bezwzględnych — o 1972 zł z 1 ha (8863—6891). Tak duży przyrost produkcji czystej jest zarówno wynikiem wzrostu produkcji rolnej, jak

Tabela 4

Zmiany w wynikach ekonomicznych gospodarki indywidualnej w latach 1970—1972

Wyszczególnienie	1970		1972	Wskaźnik $\frac{1972}{1970}$
	ceny 1970 r.	ceny 1972 r.		
Na 1 ha zł				
Produkcja finalna	9749	11124	12904	116,0
Wydatki pieniężne	2533	2665	3111	116,7
Amortyzacja	803	838	930	111,0
Razem nakłady pieniężne	3336	3503	4041	115,4
Oплата pracy (fundusz spożycia)	6188	6652	7950	119,5
Produkcja czysta netto	6413	6891 ^a	8863	128,6
Dochód czysty	225	—	913	—
Na 1 dzień pracy zł				
Produkcja czysta netto	93,0	99,9	130,3	130,4
Oплата pracy	89,7	96,4	116,9	121,3
Na 100 zł wartości produkcji finalnej				
Wydatki pieniężne	26,0	23,9	24,1	
Amortyzacja	8,2	7,5	7,2	
Razem nakłady pieniężne	34,2	31,5	31,3	
Oплата pracy	63,5	—	61,6	
Koszty produkcji	97,7	—	92,9	

^a Jest to realna wartość (w cenach 1972 roku) produkcji czystej rzeczywiście uzyskanej w 1970 roku. Według układu cen z 1972 roku produkcja czysta z 1 ha w 1970 roku wyniosłaby nie 6891, lecz 7621 zł (11124—3503). Różnica pomiędzy tymi wartościami wynosząca 730 zł na 1 ha, jest wynikiem korzystnych dla rolnictwa zmian poziomu i relacji cen.

i korzystnych dla rolnictwa zmian poziomu i relacji cen. Z tytułu wzrostu produkcji rolnej przyrost produkcji czystej wyniósł 16,3% (1125 zł z 1 ha), zaś tytułu zmian układu cen 12,3% (847 zł z 1 ha). Udział tego ostatniego czynnika w ogólnym przyroście produkcji czystej wynosi więc 43%.

Przyrostowi produkcji czystej o 28,6% z 1 ha towarzyszy znacznie mniejszy przyrost funduszu spożycia (opłaty pracy), a mianowicie o 19,5%, tj. o 1298 zł na 1 ha. Fundusz ten przewyższa przyrost wartości wytworzonej produkcji czystej z tytułu wzrostu produkcji rolnej o 173 zł (1298—1125). Ponieważ przyrost produkcji czystej z tytułu zmian układu cen wyniósł 847 zł, oznacza to, że tylko 20% dochodów uzyskanych przez

gospodarstwa indywidualne z poprawy ekonomicznych warunków produkcji przeznaczone zostało na fundusz spożycia a 80% na akumulację³.

W wyniku większego wzrostu cen produktów rolnych (o 14,1%) niż środków produkcji dla rolnictwa (o 5%), nożyce cen rozwarły się na korzyść rolnictwa. Jeśli stosunek cen środków produkcji do cen produktów rolnych w 1970 roku przyjąć za 100, to w 1972 roku wynosi on 92,0. Rezultatem tego jest obniżenie nakładochłonności produkcji rolnej. Jak wynika z tabeli 4, nakładochłonność produkcji rolnej w 1970 roku wynosiła w cenach bieżących 34,2, zaś w cenach 1972 roku wynosiłaby 31,5, tj. o 2,7 zł więcej. W 1972 roku nakładochłonność produkcji obniżyła się do 31,3 zł. W sumie więc nakładochłonność produkcji na 100 zł wartości produkcji w cenach bieżących obniżyła się z 34,2 roku 1970 do 31,3 w roku 1972. Oznacza to wzrost dochodu (produkcji czystej) na każde 100 zł wartości produkcji finalnej z 65,8 do 68,7 zł, tj. o 2,9 zł. Inaczej natomiast przedstawia się sprawa zmian w nakładach pieniężnych w cenach bieżących na fizyczną jednostkę produkcji rolnej. Uwzględniając wzrost cen produkcji rolnej o 14,1%, nakłady pieniężne na fizyczną jednostkę produkcji (na 100 zł wartości produkcji finalnej w cenach stałych z 1970 roku) wzrastają z 34,2 zł w roku 1970 do 35,7 zł ($31,3 \times 1,141$) w roku 1972, tj. o 4,4%.

Przy przeciętnym wzroście nominalnych nakładów pieniężnych na fizyczną jednostkę produkcji o 4,4%, w odniesieniu do jednych produktów rolnych obserwujemy spadek nakładów, w odniesieniu zaś do innych — poważny nieraz wzrost. Jak wynika za załączonych tabel (5, 6, 7) nakłady pieniężne na 1 q zbóż obniżyły się przeciętnie o 17% (w wyniku wzrostu plonów o 24%), na 1 q ziemniaków wzrosły o 8%, na 1 q rzepaku wzrosły aż o 33% (w wyniku spadku plonów o 21%). W produkcji zwierzęcej zmiany w nakładach pieniężnych były minimalne — od 1% spadku w przypadku jaj do 3% wzrostu w przypadku żywca wieprzowego i wołowego.

Nakłady pracy na przeciętną, fizyczną jednostkę produkcji obniżyły się w analizowanym okresie o 15% (w wyniku wzrostu produkcji o 16% i spadku nakładów pracy na 1 ha o 1,4% — z 69 dni roku 1970 do 68 dni w roku 1972). Przy wzroście nominalnej opłaty jednego dnia pracy o 30,3% (z 89,7 do 116,9 zł) koszt pracy w przeliczeniu na przeciętną jednostkę produkcji rolnej zwiększył się o 10,7%.

W sumie nominalny koszt produkcji na przeciętną jednostkę produkcji rolnej zwiększył się w analizowanych latach o 8,4%. Ponieważ przeciętna cena produktów rolnych wzrosła o 14,1%, nastąpiła poprawa opłacalności produkcji o 5,1 punktu (wskaźnik opłacalności ze 102,3 w roku 1970 wzrósł do 107,4 w roku 1972).

Największy spadek nakładów pracy na jednostkę produkcji miał miejsce w przypadku zbóż (o 30%). Mimo wzrostu opłaty pracy, koszt pracy na 1 q obniżył się o 9%, a przy spadku nakładów pieniężnych (o 17%), koszt 1 q zbóż w 1972 roku był o 14% niższy niż w 1970 roku.

Spadek nakładów pracy na jednostkę produkcji nastąpił zarówno w odniesieniu do ziemniaków, buraków cukrowych, jak i wszystkich produk-

³ Fundusz spożycia zawiera w sobie również przyrost wkładów pieniężnych w SOP, który w 1972 roku był wyższy niż w 1970 roku o 295 zł na 1 ha (1,3 mld zł w roku 1970 i 5,9 mld zł w roku 1972).

Tabela 5

**Zmiany w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności
produkcji zbóż w latach 1970—1972**

Lata	Plon q/ha	Nakład finalny			Koszt pro- dukcji zł/q	Cena sku- pu zł/q	Dochód globalny		Wskaźnik opłacał- ności w %
		nakład pracy dni/q	opłata pracy zł/q	nakład pie- niężny netto zł/q			zł/q	zł/dzień	
Pszenica									
1970	23,5	1,28	115	188	303	396	208	162	131
1971	26,4	1,07	111	165	276	407	242	226	148
1972 ^a	25,2	1,08	126	185	311	396	210	195	127
Wskaźnik ^b	107	84	110	98	103	100	101	120	—4
Żyto									
1970	15,8	1,66	148	250	398	299	48	29	75
1971	21,0	1,15	120	176	296	304	128	111	103
1972 ^a	23,0	1,01	118	168	286	297	129	128	104
Wskaźnik ^b	146	61	79	67	72	99	269	441	+29
Jęczmień									
1970	23,0	1,13	101	176	277	364	189	167	131
1971	26,8	0,91	95	149	244	387	238	261	159
1972 ^a	27,4	0,86	101	154	255	376	222	258	148
Wskaźnik ^b	119	76	99	88	92	103	117	154	+17
Owies									
1970	21,0	1,13	101	180	281	285	105	93	101
1971	23,7	0,95	98	159	257	294	137	143	114
1972 ^a	23,7	0,91	107	168	275	284	116	128	103
Wskaźnik ^b	113	81	105	94	98	100	110	138	+2
4 zboża									
1970	19,4	1,41	126	204	330	356	153	108	108
1971	23,4	1,07	112	166	278	352	209	195	127
1972 ^a	24,1	0,99	115	170	285	345	176	220	121
Wskaźnik ^b	124	70	91	83	86	97	115	204	+13

^a Dane nieostateczne.

^b Wskaźnik $\frac{1972}{1970}$ —

Tabela 6

Zmiany w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności produkcji ziemniaków, buraków cukrowych i rzepaku w latach 1970—1972

Lata	Plon q/ha	Nakład finalny			Koszt pro- dukcji zł/q	Cena skupu zł/q	Dochód globalny		Wskaźnik opłacalności w %
		nakład pracy dni/q	opłata pracy zł/q	nakład pienię- żny netto zł/q			zł/q	zł/dzień	
Ziemniaki									
1970	184	0,48	43	36	79	102	66	138	129
1971	149	0,57	59	47	106	125	78	137	118
1972 ^a	185	0,43	50	39	89	134	95	221	150
Wskaźnik ^b	101	90	116	108	113	131	144	160	+21
Buraki cukrowe									
1970	318	0,31	28	11	39	74	63	202	190
1971	305	0,31	32	11	43	74	63	203	171
1972 ^a	335	0,27	32	10	42	74	64	236	177
Wskaźnik ^b	105	87	114	91	108	101	102	117	—13
Rzepak									
1970	16,8	1,89	169	321	490	782	472	250	160
1971	15,8	1,91	199	336	535	827	470	246	155
1972 ^a	13,3	2,19	256	426	682	832	379	173	122
Wskaźnik ^b	79	116	151	133	139	106	80	70	—38

^a Dane nieostateczne.

^b Wskaźnik $\frac{1972}{1970}$ —

Tabela 7

Zmiany w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności produkcji zwierzęcej w latach 1970—1972

Lata	Nakład finalny			Koszt pro- dukcji zł/q	Cena skupu	Dochód globalny		Wskaźnik opłacalności w %
	nakład pracy dni/q	opłata pracy zł/q	nakład pienię- żny netto zł/q			zł/q	zł/q zł/dzień	
Żywiec wieprzowy								
1970	17,7	1587	1194	2781	2287	1094	61,8	82
1971	17,1	1782	1190	2972	2771	1581	92,5	93
1972 ^a	15,7	1835	1227	3062	2788	1561	99,4	91
Wskaźnik ^b	89	116	103	110	122	143	161	+9
Żywiec wołowy								
1970	14,6	1310	353	1663	1506	1153	79,0	91
1971	13,8	1438	375	1813	1670	1295	93,8	92
1972 ^a	12,2	1426	362	1788	1821	1459	119,6	102
Wskaźnik ^b	84	109	103	108	121	127	151	+11
Mleko (100 l)								
1970	2,92	262	71	333	264	193	66,1	79
1971	2,76	288	75	363	306	231	83,7	84
1972 ^a	2,45	286	72	358	343	271	110,6	96
Wskaźnik ^b	84	109	101	108	130	140	167	+17
Jaja (100 szt.)								
1970	1,12	100	87	187	170	83	74,1	91
1971	1,03	107	83	190	170	87	84,5	90
1972 ^a	0,94	110	86	196	177	91	96,8	90
Wskaźnik ^b	84	110	99	105	104	110	131	—1
Drób								
1970	18,3	1641	1420	3061	2532	1112	60,8	83
1971	16,9	1761	1348	3109	2687	1339	79,2	86
1972 ^a	15,3	1789	1418	3207	2692	1274	83,3	84
Wskaźnik ^b	84	109	100	105	106	115	137	+1

^a Dane nieostateczne.

^b Wskaźnik $\frac{1972}{1970}$

tów zwierzęcych. Spadek ten był jednak mniejszy niż w przypadku zbóż (od 10 do 16%), co przy wzroście nominalnej opłaty pracy o 33,3% spowodowało wzrost kosztów pracy na jednostkę produkcji — od 9% dla drobiu, mleka i żywca wołowego do 16% dla ziemniaków i żywca wieprzowego. W sumie koszt produkcji żywca drobiowego i jaj wzrósł o 5%, mleka, żywca wołowego i buraków cukrowych o 8%, żywca wieprzowego o 10%, a ziemniaków o 13%.

Tabela 8

Dochód globalny na 1 ha i na 1 dzień pracy w gospodarstwach indywidualnych

Wyszczególnienie	Dochód globalny zł/ha			Wska- źnik 1972 1970	Dochód globalny zł/dzień			Wska- źnik 1972 1970
	1970	1971	1972 ^a		1970	1971	1972 ^a	
Pszenica	3721	5021	4221	113	173	232	200	116
Zyto	783	2206	2410	308	41	119	134	327
Jęczmień	2877	5017	4756	165	153	272	263	172
Owies	1766	2666	2276	129	104	153	140	135
Ziemniaki	6307	9121	9168	145	106	150	160	151
Buraki cukrowe	15098	15189	17168	114	203	204	236	116
Oleiste	6377	6366	4463	70	268	264	188	70
Len	6366	9425	8000	125	186	269	234	126
Razem produkcja roślinna	6491	7512	7687	118	146	182	185	129
Bydło	5748	6752	8916	155	71	86	111	156
Trzoda	6033	9289	9764	162	66	96	105	159
Drób	6226	7843	7523	121	85	98	101	119
Razem produkcja zwierzęca	6126	7876	9221	151	74	94	110	149
Ogółem gospodarstwo	6413	7880	8863	138	93	115	130	140

^a Dane nieostateczne.

W tabeli 8 przedstawiono zmiany w wielkości dochodu globalnego w latach 1970—1972 w przeliczeniu na 1 ha i na 1 dzień pracy dla poszczególnych produktów, gałęzi i działów produkcji oraz gospodarstwa ogółem. W przeciwieństwie do danych z tabel 5—7 dochód globalny obliczony jest nie na podstawie ceny skupu państwowego, lecz na podstawie wartości całej produkcji finalnej. Dochód ten przeliczony jest na 1 ha powierzchni całkowitej, tzn. powierzchni efektywnej powiększonej o powierzchnię reprodukcji wewnętrznej (nasiona własne, pasze dla koni, nawozy zielone). Obszar reprodukcji wewnętrznej zmienia się z roku na rok w zależności od plonów. I tak np. w roku 1970 w przeciętnym gospodarstwie statystycznym (6,5 ha użytków rolnych) obszar reprodukcji wewnętrznej obejmował 1,61 ha, tj. 24,8% użytków rolnych, w 1971 roku 1,35 ha, tj. 20,8%, a w 1972 roku 1,30 ha, tj. już tylko 20% użytków rolnych.

Dochód globalny z 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych (w cenach nominalnych) wzrósł w latach 1970—1972 o 38%, w tym z 1 ha finalnej produkcji roślinnej o 18%, a zwierzęcej o 51%. Podobne kierunki różnicowania dochodu wystąpiły również w przeliczeniu na 1 dzień pracy. Przy ogólnym wzroście dochodu o 40%, dochód ten w produkcji roślinnej wzrósł o 29%, a w zwierzęcej o 49%, przy czym z produkcji trzody dochód wzrósł o 69%, bydła o 56%, zaś drobiu o 19%.

Mimo wzrostu dochodu globalnego na 1 dzień pracy z produkcji zwierzęcej o 49% w latach 1970—1972, absolutna wielkość tego dochodu w 1972 roku (od 101 do 111 zł) kształtuje się jednak poniżej przeciętnej opłaty pracy w całym gospodarstwie (116,9 zł za 1 dzień), w wyniku czego wskaźnik opłacalności produkcji zwierzęcej jest niższy od 100. Fakt ten nie może jednak upoważniać do stwierdzenia nieopłacalności produkcji zwierzęcej. Jak już niejednokrotnie w poprzednich publikacjach podkreślaliśmy, wskaźnik opłacalności, wyrażający stosunek ceny do kosztu produkcji w gospodarce indywidualnej, nie nadaje się do porównywania pomiędzy sobą opłacalności różnych produktów, gałęzi lub działów produkcji, z wyjątkiem niektórych produktów o zbliżonej technologii produkcji, np. poszczególnych zbóż. Przydatność tego wskaźnika polega głównie na ocenie zmian w opłacalności danego produktu w czasie, na porównywaniu pomiędzy sobą zmian w opłacalności poszczególnych produktów.

W analizowanych latach zmiany w opłacalności poszczególnych produktów, i działów produkcji były następujące:

	1970	1972	Różnica
Pszenica	135,8	129,4	— 6,4
Zyto	79,1	106,3	+ 27,2
Jęczmień	126,5	150,1	+ 23,6
Owies	106,1	107,7	+ 1,6
Ziemniaki	109,9	121,0	+ 11,1
Buraki cukrowe	190,6	177,6	— 13,0
Rzepak	170,9	123,4	— 47,5
Len	146,1	145,6	— 0,5
Pozostałe produkty roślinne	149,5	135,4	— 14,1
Razem produkcja roślinna	130,9	131,8	+ 0,9
Bydło	83,3	96,0	+ 12,7
Trzoda	84,7	94,0	+ 9,3
Drób	97,1	92,7	— 4,4
Razem produkcja zwierzęca	88,1	96,1	+ 8,0
Ogółem produkcja rolna	102,3	107,4	+ 5,1

Różnica pomiędzy wskaźnikami opłacalności w roku 1972 i 1970 mówi o kierunku i skali zmian w opłacalności poszczególnych produktów rolnych. Jeśli ograniczyć się tylko do dwóch podstawowych działów produkcji rolnej, to stwierdzimy, że opłacalność produkcji roślinnej wzrosła o 0,9 punktu, natomiast zwierzęcej o 8 punktów. Nastąpiła więc dosyć istotna absolutna i względna, tzn. w stosunku do produkcji roślinnej, poprawa opłacalności produkcji zwierzęcej, zwłaszcza bydła (o 12,7 punktu) i trzody (o 9,3 punktu).

Mimo znacznej poprawy, niższy dochód globalny na 1 dzień pracy i niższy wskaźnik opłacalności produkcji zwierzęcej w porównaniu z roślinną wynika z faktu, iż w gospodarce indywidualnej działalności przynoszące wysoki dochód na dzień pracy, a więc wykazujące wyższy wskaźnik opłacalności, angażują z reguły mało zasobów pracy gospodarstwa

i dają w sumie niewielką masę dochodu gospodarstwa, natomiast działalności angażujące dużo zasobów pracy dają wprawdzie niższy dochód na jeden dzień pracy, lecz za to przewyżającą część dochodu gospodarstwa. Problem ten — ograniczając się tylko do produkcji roślinnej i zwierzęcej — ilustrują dane tabeli 9. Powierzchnię użytków rolnych całego gospodarstwa podzielono na dwie części, a mianowicie powierzchnię, z której produkty roślinne realizowane są bezpośrednio oraz powierzchnię, z której produkty roślinne służą do dalszego przetworzenia na produkty zwierzęce (jest to tzw. powierzchnia paszowa)⁴.

Tabela 9

Udział produkcji roślinnej i zwierzęcej w powierzchni użytków rolnych, nakładach pracy i dochodzie globalnym przeciętnego gospodarstwa indywidualnego (1972 rok)

Wyszczególnienie	Finalna produkcja roślinna	Produkcja pasz dla inwentarza prod.	Chów zwierząt	Finalna produkcja zwierzęca	Ogółem gospo- darstwo
Pow. uż. rolnych ha	2,42	4,08	—	4,08	6,50
%	37,2	62,8	—	62,8	100,0
Nakłady pracy					
ogółem dni	101	99	242	341	442
%	22,8	22,4	54,8	77,6	100,0
na 1 ha dni	41,7	24,3	59,3	83,6	68,0
Dochód globalny:					
ogółem tys. zł	18,6	12,5	25,1	37,6	57,6 ^a
%	32,3	21,7	43,6	65,3	100,0
na 1 ha zł	7687	3060	—	9221	8863
na 1 dzień zł	185	126	104	110	130

^a Dochód globalny z gospodarstwa jest wyższy od sumy dochodu z produkcji roślinnej i zwierzęcej o sumę odszkodowań PZU, w przeciwieństwie bowiem do składek, które obciążają nakłady na poszczególne produkty rolne, odszkodowania liczone są tylko w dochodach całego gospodarstwa.

Powierzchnia paszowa (4,08 ha) jest znacznie większa od powierzchni finalnej produkcji roślinnej (2,42 ha), angażuje jednak prawie identyczną ilość nakładów pracy (99 i 101 dni) i daje o jedną trzecią niższy dochód globalny (12,5 wobec 18,6 tys. zł)⁵. Wynika to przede wszystkim z innej struktury obu powierzchni — w powierzchni paszowej około 55% zajmują rośliny pastewne w uprawie polowej i z użytków zielonych i około 30% zboża, z których dochód z 1 ha — jak to wynika

⁴ Jedna i druga powierzchnia powiększona jest proporcjonalnie o tzw. powierzchnię obrotu wewnętrznego (pasze dla koni, nasiona), której udział w użytkach rolnych ogółem stanowił w 1972 roku 20,0%.

⁵ przy obliczeniu dochodu globalnego z produkcji pasz zboże liczone według cen skupu, pozostałe pasze według kosztów własnych. Dochód globalny na 1 dzień pracy z produkcji pasz jest równy przeciętnemu kosztowi 1 dnia pracy, tzn. 116,9 zł.

z tabeli 8 — jest znacznie niższy od przeciętnego dochodu z 1 ha całej finalnej produkcji roślinnej. W sumie dochód globalny uzyskiwany bezpośrednio z 1 ha powierzchni paszowej (3060 zł) stanowi zaledwie około 40% dochodu uzyskiwanego z 1 ha powierzchni finalnej produkcji roślinnej (7687 zł).

Dochód z produkcji pasz nie może być jednak w inny sposób zrealizowany (poza zbożami i ziemniakami), jak tylko po przetworzeniu tych pasz na produkty zwierzęce. Po przetworzeniu tych pasz (dochodzą tu jeszcze pasze dokupione) dochód globalny z realizacji produkcji zwierzęcej jest trzykrotnie wyższy (37,6 tys. zł) od dochodu możliwego do uzyskania, oczywiście teoretycznie, z produkcji pasz własnych (12,5 tys. zł). W wyniku tego poziom dochodu z 1 ha powierzchni paszowej (9221 zł) jest obecnie o 20% wyższy od dochodu z 1 ha finalnej produkcji roślinnej (7687 zł), podczas gdy dochód z produkcji samych tylko pasz był o 60% niższy.

Wyższy o 20% na 1 ha powierzchni paszowej dochód globalny z produkcji zwierzęcej w porównaniu z roślinną wymagał jednak zaangażowania o 100% wyższych nakładów pracy na 1 ha (83,6 wobec 41,7 dni). W wyniku tego wydajność pracy, mierzona wartością produkcji czystej netto (dochodu globalnego) ukształtowała się w produkcji zwierzęcej (łącznie z produkcją pasz) na poziomie 56% wydajności pracy w produkcji roślinnej.

Przedstawiony w tabeli 9 rachunek stanowi syntetyczne ujęcie mechanizmu ekonomicznego gospodarstwa indywidualnego. Rolnik w dążeniu do maksymalizacji sumy dochodu z gospodarstwa przetwarza część produktów roślinnych na zwierzęce kosztem dodatkowych nakładów pracy, mimo że ekonomiczny efekt tych nakładów jest prawie o połowę niższy niż przy towarowej produkcji roślinnej. Akceptacja znacznie niższego dochodu w przeliczeniu na jeden dodatkowy dzień pracy przy przetwarzaniu produktów roślinnych na zwierzęce możliwa jest tylko w warunkach wolnej, niewykorzystanej siły roboczej. W warunkach ograniczonych zasobów pracy w gospodarstwie lub możliwości bardziej dochodowego jej wykorzystania poza gospodarstwem, coraz bardziej zaczyna oddziaływać na decyzje producenta absolutna wielkość dochodu uzyskiwanego na jednostkę pracy. Między innymi z tego właśnie powodu obserwowaliśmy zahamowanie lub nawet spadek produkcji zwierzęcej w latach 1969—1970 w gospodarstwach drobnych, w których dochód na 1 dzień pracy w produkcji zwierzęcej wynosił zaledwie 53 zł (gospodarstwa 2—5 ha), tj. kształtował się na poziomie 60% przeciętnej opłaty jednego dnia pracy w gospodarce chłopskiej.

Znacznie niższy dochód na 1 dzień pracy z produkcji zwierzęcej niż roślinnej w gospodarce chłopskiej oraz kształtowanie się tego dochodu poniżej średniej opłaty jednego dnia pracy jest w decydującej mierze skutkiem małej skali produkcji zwierzęcej w przeciętnym gospodarstwie indywidualnym.

W miarę wzrostu obszaru gospodarstwa, a zatem i skali produkcji, dochód na 1 dzień pracy z produkcji zwierzęcej wykazuje znaczną dynamikę wzrostu. Według przeprowadzonych kalkulacji dochód na 1 dzień pracy

z produkcji zwierzęcej kształtował się w 1972 roku w poszczególnych grupach gospodarstw indywidualnych następująco:

Obszar gospodarstw w ha	Dochód na 1 dzień zł
2 — 5 ha	80
5 — 7 ha	105
7 — 10 ha	120
pow. 10 ha	140

Dochód na 1 dzień pracy z produkcji trzody kształtował się w zależności do skali produkcji w gospodarstwie następująco:

Liczba tuczników w gospodarstwie	Dochód na 1 dzień zł
do 5	78
5 — 10	112
10 — 15	140
15 — 20	168
20 — 25	189

Z analizowanych danych dla przeciętnego gospodarstwa indywidualnego oraz przedstawionych wyżej kalkulacji wynika, że niski dochód na 1 dzień pracy w produkcji zwierzęcej nie jest immanentną cechą ekonomiki produkcji rolnej w ogóle, lecz tylko cechą ekonomiki drobnego gospodarstwa chłopskiego. Wzrost skali produkcji zwierzęcej w gospodarstwie oraz postęp w mechanizacji procesów produkcyjnych umożliwia spadek nakładów pracy na jednostkę produkcji zwierzęcej, a tym samym wzrost wydajności pracy i dochodu na 1 dzień pracy. Przy wysokiej skali produkcji, zwłaszcza w wyspecjalizowanych gospodarstwach chłopskich, dochód na 1 dzień pracy w produkcji zwierzęcej może być nie niższy niż w produkcji roślinnej.

Warszawa, lipiec 1973

T A B E L E

**KOSZTÓW, OPLACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI PRODUKCJI
W GOSPODARCE CHŁOPSKIEJ W LATACH 1970, 1971, 1972**

ROZALIA BACHAŃSKA¹
LECH GORAJ
BARBARA KUJAWA

KOSZTY, OPLACALNOŚĆ I DOCHODOWOŚĆ PRODUKCJI W GOSPODARCE CHŁOPSKIEJ W ROKU 1970, 1971 i 1972

Poniżej podajemy w skrócie najważniejsze informacje metodyczne niezbędne do właściwego odczytania i interpretacji danych zawartych w tabelach wynikowych. Informacje te są uzupełnieniem uwag na temat metody liczenia kosztów jednostkowych zawartych w opracowaniu Z. Grochowskiego.

Produkty obrotu wewnętrznego liczone są według kosztów własnych badanego roku. Produkty te liczone są zarówno w jednym mierniku pieniężnym — co ma zastosowanie przy obliczaniu struktury nakładów na 1 ha, na 1 sztukę inwentarza lub na jednostkę produkcji, jak i w dwóch miernikach — co ma zastosowanie przy obliczaniu produkcji czystej z jednostki produkcji finalnej. Oprócz liczenia obrotu wewnętrznego według kosztów własnych, przeprowadzono dla produktów zwierzęcych dodatkowy rachunek kosztów alternatywnych, w których zboże (własnej produkcji) policzono według cen wolnorynkowych.

Wycena produktów ubocznych. Produkty uboczne (słoma, obornik, liście buraczane) liczone są według cen zaliczeniowych, które są wyrazem normatywnych kosztów własnych tych produktów. Ceny zaliczeniowe tych produktów dla roku 1970, 1971 i 1972 przyjęto w następującej wysokości: słoma 30, obornik 25, liście buraczane 14, koniczyna ściernianka 10 zł za 1 q.

Nawożenie organiczne. Koszt nawożenia obornikiem rozdzielany jest równomiernie na całą powierzchnię z tym, że 1 ha użytków zielonych obciążany jest w wysokości 1/4 kosztu przypadającego na 1 ha gruntów ornych.

Koszt stanowiska. Koszty uprawy 1 ha roślin motylkowych i strączkowych pomniejszone są o wartość stanowiska w wysokości 500 zł. Koszt stanowiska po koniczynie obciąża w całości koszty uprawy pszenicy, po

¹ Kierownictwo naukowe — Prof. dr hab. Zdzisław Grochowski

seradeli — w całości koszty uprawy żyta, po strączkowych — koszty uprawy pszenicy i żyta proporcjonalnie do ich powierzchni, z tym, że koszt stanowiska przy uprawie pszenicy nie może przekroczyć 500 zł na 1 ha.

Nakłady ogólnogospodarcze. Całość nakładów pracy w gospodarstwie rozdzielana jest bezpośrednio na poszczególne produkty, nie wydzielano więc ogólnogospodarczych nakładów pracy. Ogólnogospodarcze nakłady pieniężne rozdzielano na produkcję roślinną i zwierzęcą proporcjonalnie do nakładów bezpośrednich, przy czym — aby uniknąć podwójnego obciążenia produkcji zwierzęcej nakładami ogólnogospodarczymi, na skutek liczenia obrotu wewnętrznego według kosztów własnych — w nakładach bezpośrednich na produkcję zwierzęcą nie brano pod uwagę pasz własnych. Ogólnogospodarcze nakłady pieniężne wewnątrz poszczególnych działów produkcji rozdzielane są proporcjonalnie do nakładów pracy.

Koszty produkcji sprzężonej. Przy podziale kosztów mleka i żywca wołowego zastosowano klucz podziałowy oparty na przeciętnej relacji cen mleka i żywca wołowego w dłuższym okresie czasu, a mianowicie, jak 1 do 5, a jaj i żywca drobiowego jak 1 do 16,3.

W tabelach nakładów na 1 ha i na 1 sztukę inwentarza w jednostkach naturalnych podane są tylko nakłady pracy. Ze względu na brak miejsca w tabelach nakładów, ilości pasz skarmianych przez poszczególne gatunki inwentarza żywego zestawione są w oddzielnych tabelach. Nakłady pracy na poszczególne produkty zawierają w sobie nie tylko nakłady bezpośrednie, lecz również pośrednie, włącznie z nakładami pracy przy obsłudze koni. Wszystkie inne nakłady podane są tylko wartościowo. Wartość produktów ubocznych liczona jest tu według cen zaliczeniowych, koszty amortyzacji i remontów budynków i maszyn według kosztów własnych badanego roku, wszystkie inne nakłady według faktycznie poniesionych kosztów.

W wyniku liczenia pasz i nasion według kosztów własnych występują pewne wahania wartości tych nakładów w różnych latach. Koszt nasion własnych na 1 ha tych samych roślin w różnych latach zmienia się nie tylko na skutek zmian w ilości wysiewanych nasion — różnice są tu bowiem niewielkie — ile na skutek zmian ich kosztów własnych. Ogólnie możemy stwierdzić, że po odliczeniu zakupionych nasion i sadzeniaków zmiany w kosztach nasion własnych na 1 ha są proporcjonalne do zmian kosztu jednostkowego danego produktu.

Wartość pasz w przeliczeniu na 1 sztukę inwentarza zmienia się w zależności od ilości, struktury i kosztów własnych skarmianych pasz. Zmiany w pozostałych nakładach pieniężnych na 1 ha lub na 1 sztukę, jakie obserwujemy pomiędzy rokiem 1970, 1971 i 1972 wynikają bezpośrednio ze zmian w ilości lub wartości tych nakładów.

Zmiany wartościowe przy niewielkich stosunkowo zmianach ilościowych mają miejsce głównie w kosztach utrzymania budynków. Mimo ogólnego wzrostu kosztów utrzymania budynków, w wielu przypadkach obserwujemy spadek tych kosztów na 1 ha lub na 1 sztukę inwentarza. Jest to wynikiem nierównomiernych zmian w plonach poszczególnych roślin lub w ilości różnych gatunków inwentarza. W produkcji roślinnej

koszty utrzymania budynków (stodoły) obciążają tylko zboża i siano. Koszty te dzielone są proporcjonalnie do zbiorów słomy i siana. W produkcji zwierzęcej koszt utrzymania wszystkich budynków inwentarskich dzielony jest w każdym roku w stosunku do aktualnego stanu inwentarza według klucza opartego na normatywnych kosztach jednego stanowiska.

Oddzielnego wyjaśnienia wymagają zmiany w nakładach pracy na 1 ha lub na 1 sztukę inwentarza. W badanym okresie nastąpił wzrost wydatków na usługi maszynowe. Wydatki te wpływały oczywiście na obniżkę nakładów pracy na 1 ha. W produkcji zwierzęcej natomiast normy na 1 sztukę zmieniały się wraz ze zmianą ilości sztuk w gospodarstwie. Ponieważ w badanych latach następował wzrost pogłowia, normy nakładów na 1 sztukę uległy również obniżce. Zmiany w nakładach pracy na 1 ha w całym gospodarstwie były w rozpatrywanym okresie minimalne, mimo bowiem obniżki nakładów na 1 ha poszczególnych upraw, następował równoczesny wzrost nakładów w innych gałęziach produkcji, spowodowany zmianami w strukturze zasiewów i wzrostem pogłowia zwierząt. W skali całego kraju w latach 1970—1972 nakłady pracy na 1 ha użytków rolnych uległy zmniejszeniu z 69 do 68 dni.

Jednostkowy nakład globalny, podany w tabelach wynikowych, jest rezultatem podzielenia nakładów pracy i nakładów materiałowo-pieniężnych netto na 1 ha lub na 1 sztukę przez plon lub ilość produkcji od sztuki. Jednostkowy nakład finansowy nie wynika tu z liczb zawartych w tabelach, lecz z rachunku wyjściowego, w którym nasiona i pasze liczone były w dwóch miernikach. Jednostkowy nakład finalny różni się od globalnego większymi nakładami pracy i mniejszymi nakładami pieniężnymi. Suma tych nakładów wyrażona w jednym mierniku pieniężnym jest oczywiście w obu wypadkach identyczna, równa jednostkowemu kosztowi produkcji.

W obecnym opracowaniu, w odróżnieniu od lat poprzednich, **do obliczenia jednostkowych kosztów produkcji w zbożach i ziemniakach przyjęto plon netto** — po odliczeniu strat w produkcji. Wysokość strat ustalono na poziomie przyjmowanym do obliczeń przez GUS: dla zbóż 3,50%, a dla ziemniaków 10%.

W tabelach opłacalności i dochodowości produkcji finalnej zastosowano kryteria dochodowości w postaci dochodu globalnego i czystego z 1 ha oraz dochodu globalnego na 1 dzień pracy. Kryterium opłacalności jest wskaźnik wyrażający procentowy stosunek wartości produkcji do wartości nakładów. Zarówno wartość produkcji, jak i nakładów wyrażane są w cenach bieżących danego roku.

W tabelach opłacalności i dochodowości produkcji odrębnego wyjaśnienia wymaga sprawa wielkości obszaru przypadającego na poszczególne produkty finalne. Zarówno w produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej, obszar uwidoczniiony w tabelach obejmuje nie tylko obszar efektywny, wynikający z podzielenia ilości produktu finalnego przez plon (w produkcji zwierzęcej ilości zużytych pasz własnych przez ich plony), lecz również obszar reprodukcji wewnętrznej gospodarstwa, tzn. obszar przeznaczony na produkcję nasion, pasz dla koni i nawozy zielone. Obszar ten obciąża również produkty finalne i został rozdzielony proporcjonalnie do obszaru efektywnego. Poniżej podajemy zestawienie konkretnych da-

nych dla przeciętnego gospodarstwa statystycznego w latach 1970, 1971 i 1972:

Powierzchnia przeznaczona na:	1970	1971	1972
bezpośrednią produkcję	4,888	5,145	5,195
pasze dla koni	1,089	0,936	0,913
nasiona	0,422	0,348	0,350
nawozy zielone i ziemię nieobsianą	0,101	0,071	0,042
Ogółem w gospodarstwie	6.500	6,500	6,500

Ujmowanie jednostkowych nakładów finalnych w dwóch miernikach umożliwiło bezpośrednie dodanie nakładów pracy i nakładów pieniężnych, poniesionych na obszar reprodukcji wewnętrznej do nakładów pracy i nakładów pieniężnych poniesionych na obszar efektywny. W rezultacie tak prowadzonego rachunku uzyskano całkowitą zgodność bilansu nakładów gospodarstwa. Nakłady pracy i nakłady pieniężne na 1 ha poszczególnych produktów pomnożone przez liczbę hektarów odpowiadających ilości produktu finalnego, dają sumę nakładów całego gospodarstwa. Suma nakładów całego gospodarstwa obejmuje tylko nakłady pracy i nakłady pieniężne, nie obejmuje natomiast nakładów materiałowych w postaci produktów obrotu wewnętrznego, które — mimo że wchodzi do nakładów pieniężnych na poszczególne produkty — w całości nakładów gospodarstwa nawzajem się eliminują. Nakłady pracy i nakłady pieniężne na wytworzenie produktów obrotu wewnętrznego zaliczone są w końcowym rachunku do nakładów obciążających produkty finalne.

W tabelach dochodowości i opłacalności do wartości produkcji finalnej doliczano inne przychody gospodarstwa, omawiane poprzednio w opracowaniu Z. Grochowskiego (tabela 3).

Do wartości produkcji roślinnej dodano wartość otrąb z przemiału własnego zboża, do zwierzęcej wartość mleka chudego z własnego przetworu, zaś do wartości produkcji całego gospodarstwa — odszkodowania z PZU. Ponieważ wszystkie trzy wymienione pozycje obciążają koszty produkcji, słusznym jest więc o taką samą wartość zwiększenie przychodów z produkcji rolnej, w przeciwnym przypadku zmniejszone zostałyby dochody gospodarstwa.

Nakłady na 1 ha, koszty jednostkowe,

Lp.	Wyszczególnienie	Pszenica			Żyto		
		1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a
1.	Nawozy mineralne	706	613	720	491	426	501
2.	Obornik	2118	2206	2277	2118	2206	2277
3.	Środki chemiczne	36	39	42	5	5	5
4.	Nasiona kupne	296	316	342	177	190	212
5.	Nasiona własne	398	350	376	572	415	382
6.	Utrzymanie maszyn	428	449	466	334	351	365
7.	Utrzymanie budynków	272	302	269	206	270	278
8.	Siła pociągowa	543	465	487	429	367	385
9.	Usługi maszynowe	266	316	329	227	283	313
10.	Ubezpieczenie	54	51	56	54	51	56
11.	Stanowisko	284	268	236	110	86	87
12.	Nakłady ogólnogospod.	329	372	380	285	329	345
13.	Nakłady mat.-pien. brutto	5730	5747	5980	5008	4979	5206
14.	Śłoma	1088	1223	1131	823	1094	1165
15.	Nakłady mat.-pien. netto	4642	4524	4849	4185	3885	4041
16.	Nakłady pracy dni	24,9	24,1	23,3	21,0	20,3	19,7
17.	Opłata pracy zł/dzień	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9
18.	„ „ zł/ha	2234	2511	2723	1883	2115	2303
19.	Nakłady netto	6876	7035	7572	6068	6000	6344
20.	Plon q/ha	23,5	26,4	25,2	15,8	21,0	23,0
21.	Nakład glob. dni/q	1,10	0,94	0,96	1,38	1,00	0,89
22.	zł/q	204,5	178,1	199,1	274,5	192,0	181,7
23.	Nakład finalny dni/q	1,28	1,07	1,08	1,66	1,15	1,01
24.	zł/q	188,4	164,5	185,0	249,4	176,4	167,6
25.	Koszt produkcji zł/q	303,2	276,0	311,3	398,3	296,2	285,7
26.	Cena skupu zł/q	396	407	396	299	304	297
27.	Nakład final. na 1 ha pracy dni	29,1	27,2	26,2	25,2	23,3	22,4
28.	Nakład final. na 1 ha pieniężny zł	4266	4196	4508	3813	3575	3722
29.	Wartość produkcji zł/ha	8989	10379	9623	4545	6171	6593
30.	Dochód globalny zł/ha	4723	6142	5115	732	2596	2871
31.	zł/q	208	242	210	48	128	129
32.	zł/dzień	162,3	225,8	195,2	29,0	111,4	128,2
33.	Wskaźnik opłacalności	130,6	147,5	127,2	75,1	102,6	104,0

^a Dane nieostateczne

Tabela 1

dochodowość i opłacalność produkcji

Lp.	Jęczmień			Owies			4 zboża		
	1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a
1.	594	515	606	513	445	523	553	480	566
2.	2118	2206	2277	2118	2206	2277	2118	2206	2277
3.	45	49	52	45	49	52	23	24	26
4.	450	480	480	267	280	286	238	250	268
5.	172	132	137	317	279	293	447	357	351
6.	372	391	406	336	353	366	359	378	393
7.	233	268	264	213	237	229	224	270	263
8.	470	402	422	360	307	323	443	381	400
9.	264	319	344	253	300	318	245	297	321
10.	54	51	56	54	51	56	54	51	56
11.	—	—	—	—	—	—	110	101	92
12.	300	341	354	278	313	325	296	337	350
13.	5072	5154	5398	4754	4820	5048	5110	5132	5363
14.	932	1086	1111	851	960	961	894	1092	1105
15.	4140	4068	4287	3903	3860	4087	4216	4040	4258
16.	22,3	21,6	20,9	20,1	19,4	18,8	21,8	21,1	20,5
17.	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9
18.	2003	2248	2441	1800	2019	2193	1957	2200	2391
19.	6143	6316	6728	5793	5879	6280	6173	6240	6649
20.	23,0	26,8	27,4	21,0	23,7	23,7	19,4	25,4	24,1
21.	1,01	0,83	0,79	0,99	0,85	0,82	1,17	0,86	0,88
22.	186,2	157,7	162,2	192,6	168,5	178,7	225,2	187,9	182,5
23.	1,13	0,91	0,86	1,13	0,95	0,91	1,41	1,07	0,99
24.	175,4	149,4	154,0	180,1	158,1	168,2	203,6	166,0	169,7
25.	276,8	244,2	254,5	281,4	257,1	274,6	330,1	277,5	285,4
26.	364	387	376	285	294	284	356	352	345
27.	25,1	23,6	22,7	22,9	21,8	20,8	26,4	26,2	23,1
28.	3892	3857	4074	3649	3607	3848	3805	3510	3949
29.	8081	10023	9926	5786	6733	6504	6657	8624	8039
30.	4189	6166	5852	2137	3126	2656	2852	5114	4090
31.	189	238	222	105	137	116	153	209	176
32.	166,9	261,3	257,8	93,3	143,4	127,7	108,0	195,2	220,3
33.	131,5	158,5	147,7	101,3	114,4	103,4	107,9	126,9	120,9

Nakłady na 1 ha, koszty jednostkowe.

Lp.	Wyszczególnienie	Ziemniaki			Buraki cukrowe		
		1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a
1.	Nawozy mineralne	532	462	543	1956	1698	1996
2.	Obornik	2118	2206	2277	2118	2206	2277
3.	Środki chemiczne	144	156	167	126	137	146
4.	Nasiona kupne	566	738	891	150	150	150
5.	Nasiona własne	1441	1830	1481	—	—	—
6.	Utrzymanie maszyn	383	402	417	450	472	490
7.	Siła pociągowa	1324	1133	1188	1960	1674	1756
8.	Usługi maszynowe	116	121	123	116	121	123
9.	Ubezpieczenie	54	51	56	54	51	56
10.	Nakłady ogólnogospod.	611	667	687	829	906	933
11.	Nakłady mat.-pien. brutto	7289	7766	7830	7759	7415	7927
12.	Liście, stanowisko	—	—	—	3560	3416	3746
13.	Nakłady mat.-pien. netto	7289	7766	7830	4199	3999	4181
14.	Nakłady pracy dni	64,3	62,1	60,1	90,4	87,3	84,5
15.	Oплата pracy zł/dzień	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9
16.	„ „ zł/ha	5770	6474	7030	8111	9100	9881
17.	Nakłady netto	13059	14240	14860	12310	13099	14062
18.	Plon q/ha	184	149	185	318	305	335
19.	Nakład globalny dni/q	0,39	0,46	0,36	0,28	0,29	0,25
20.	zł/q	43,9	58,3	47,2	13,6	12,8	12,8
21.	Nakład finalny dni/q	0,48	0,57	0,43	0,31	0,31	0,27
22.	zł/q	35,8	46,8	39,0	10,9	10,7	10,4
23.	Koszt produkcji zł/q	78,9	106,2	89,3	38,7	43,0	42,0
24.	Cena skupu zł/q	102	125	134	74,0	73,6	74,2
25.	Nakład finalny na 1 ha pracy dni	79,5	76,4	71,6	98,6	91,6	90,5
26.	Nakład finalny na 1 ha pieniężne zł	5928	6279	6490	3466	3242	3483
27.	Wartość produkcji zł/ha	16891	16763	22311	23532	22448	24357
28.	Dochód globalny zł/ha	10963	10484	15821	20066	19206	21374
29.	zł/q	66	78	95	63	63	64
30.	zł/dzień	137,9	137,2	221,1	203,4	203,0	236,2
31.	Wskaźnik opłacalności	129,3	117,7	150,1	191,2	171,2	176,7

^a Dane nieostateczne.

Tabela 2

dochodowość i opłacalność produkcji

Lp.	Rzepak			Len nieodziarniony			Strączkowe jadalne		
	1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a
1.	1484	1288	1514	721	626	736	383	333	391
2.	2118	2206	2277	2118	2206	2277	2118	2206	2277
3.	202	220	235	88	99	117	14	15	16
4.	179	180	180	1274	1269	1289	2230	2232	2230
5.	36	42	60	399	394	744	321	274	349
6.	343	360	374	166	175	181	260	273	283
7.	639	547	574	667	570	598	649	554	581
8.	235	253	249	116	121	123	193	225	235
9.	54	51	56	54	51	56	—	—	—
10.	359	393	398	514	551	567	408	446	460
11.	5649	5540	5917	6117	6062	6688	6576	6558	6822
12.	—	—	—	—	—	—	500	500	500
13.	5649	5540	5917	6117	6062	6688	6076	6058	6322
14.	28,9	27,9	27,0	40,9	39,5	38,3	40,2	38,8	37,6
15.	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9
16.	2588	2904	3153	3670	4118	4472	3610	4047	4398
17.	8237	8444	9070	9787	10180	11160	9636	10105	10720
18.	16,8	15,8	13,3	38,4	43,3	42,2	14,4	16,0	15,5
19.	1,72	1,77	2,03	1,07	0,91	0,91	2,80	2,43	2,43
20.	336,1	350,1	445,0	158,8	140,3	158,1	423,0	377,8	409,4
21.	1,89	1,91	2,19	1,19	1,00	1,02	3,10	2,63	2,65
22.	320,9	335,6	426,3	148,1	130,9	145,3	396,1	357,0	383,3
23.	490,4	534,6	682,3	254,8	235,1	264,5	674,2	631,0	693,1
24.	793	805	805	361	399	379	1265	1259	1134
25.	31,8	30,2	29,1	45,7	43,3	43,0	44,6	42,1	41,1
26.	5385	5297	5668	5688	5668	6133	5685	5718	5915
27.	13322	12719	10707	13862	17277	15994	18216	20144	17577
28.	7937	7422	5039	8174	11609	9861	12531	14426	11662
29.	472	470	379	213	268	234	870	902	752
30.	249,6	245,8	173,2	178,9	268,1	229,3	281,0	342,7	283,7
31.	161,7	150,6	118,0	141,7	169,7	143,3	187,6	199,5	163,6

Nakłady na 1 ha

Lp.	Wyszczególnienie	Okopowe pastewne			Strączkowe pastewne		
		1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a
1.	Nawozy mineralne	944	819	963	168	146	172
2.	Obornik	2118	2206	2277	2118	2206	2277
3.	Środki chemiczne	9	10	10	—	—	—
4.	Nasiona kupne	451	451	449	534	530	437
5.	Nasiona własne	—	—	—	561	548	457
6.	Utrzymanie maszyn	340	357	371	279	293	304
7.	Utrzymanie budynków	—	—	—	—	—	—
8.	Siła pociągowa	1520	1299	1366	470	403	422
9.	Usługi maszynowe	116	121	123	201	228	241
10.	Nakłady ogólnogospodarcze	691	755	778	306	333	344
11.	Nakłady mat.-pien. brutto	6189	6018	6337	4637	4687	4654
12.	Liście	1658	1490	1787	—	—	—
13.	Stanowisko	—	—	—	500	500	500
14.	Nakłady mat.-pien. netto	4531	4528	4550	4137	4187	4151
15.	Nałady pracy dni	74,0	71,5	69,2	28,0	27,0	26,1
16.	Opłata pracy zł/dzień	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9
17.	zł/ha	6639	7449	8088	2509	2814	3055
18.	Nakłady netto	11170	11977	12638	6646	7001	7209
19.	Plon q/ha	296	266	319	13,2	14,2	14,3
20.	Nakład globalny dni/q	0,25	0,27	0,22	2,12	1,90	1,83
21.	zł/q	15,3	16,9	13,9	313,1	295,3	290,3
22.	Nakład finalny dni/q	0,27	0,29	0,23	2,48	2,18	2,06
23.	zł/q	13,5	14,8	12,7	280,8	266,1	263,4
24.	Koszt produkcji	37,7	45,0	39,6	503,3	493,3	504,2

^a Dane nieostateczne

Tabela 3

i koszty jednostkowe

Lp.	Siano koniczyny			Siano łąkowe			Zielonki		
	1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a
1.	303	267	315	459	399	469	292	253	298
2.	2118	2206	2277	530	551	569	2118	2206	2277
3.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4.	296	306	306	50	55	60	765	766	766
5.	405	928	913	—	—	—	479	466	483
6.	175	184	191	166	175	182	123	129	134
7.	517	514	561	423	365	419	—	—	—
8.	343	293	307	315	269	283	238	202	212
9.	174	180	193	58	59	60	126	131	138
10.	193	210	218	195	213	221	152	165	172
11.	4529	5088	5271	2196	2086	2293	4293	4318	4475
12.	389	393	409	—	—	—	—	—	—
13.	500	500	500	—	—	—	500	500	500
14.	3640	4195	4362	2196	2086	2293	3793	3818	3975
15.	14,5	14,0	13,6	14,8	14,3	13,9	9,7	9,4	9,1
16.	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9
17.	1303	1462	1588	1330	1492	1620	868	975	1059
18.	4943	5657	5950	3526	3578	3913	4661	4793	5034
19.	69,0	69,5	78,6	56,4	49,3	62,9	159,6	165,7	204,1
20.	0,21	0,20	0,17	0,26	0,29	0,22	0,06	0,06	0,04
21.	52,9	60,6	55,8	39,2	42,4	36,5	23,7	22,6	20,0
22.	0,27	0,30	0,25	0,29	0,31	0,24	0,08	0,07	0,06
23.	47,5	50,1	46,5	36,5	40,3	34,1	21,9	21,6	17,7
24.	71,7	81,4	75,7	62,5	72,6	62,2	29,1	28,9	24,7

Tabela 4

Nakłady na bydło i drób oraz koszty jednostkowe

Lp.	Wyszczególnienie	Na 1 krowę			Na 10 sztuk drobiu		
		1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a
1.	Treściwe	1117	1026	1219	907	833	990
2.	Okopowe	1785	2101	1639	216	258	213
3.	Siano	1412	1670	1613	20	24	23
4.	Zielonki	620	557	627	16	14	16
5.	Pastwisko	240	247	262	—	—	—
6.	Mleko	479	570	501	50	60	51
7.	Inne pasze	117	116	130	1	1	1
8.	Razem pasze	5770	6287	5991	1210	1190	1294
9.	Słoma	724	876	897	9	11	11
10.	Utrzymanie budynków	635	671	706	52	54	55
11.	Weterynaria	58	56	61	11	10	11
12.	Siła pociągowa	275	234	246	5	4	4
13.	Ubezpieczenie	164	163	178	—	—	—
14.	Pozostałe nakłady	53	59	78	121	133	127
15.	Nakłady ogólnogospod.	340	380	399	41	46	48
16.	Nakłady mat.-pien. brutto	8019	8726	8556	1449	1448	1550
17.	Obornik	3359	3436	3520	125	125	125
18.	Pierze	—	—	—	46	50	49
19.	Nakłady mat.-pien. netto	4660	5290	5036	1278	1273	1376
20.	Nakłady pracy dni	62,5	60,3	58,4	7,6	7,4	7,1
21.	Oplata pracy zł/dzień	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9
22.	zł/szt	5602	6285	6825	683	766	832
23.	Nakłady netto	10262	11575	11861	1961	2039	2208
24.	Produkcja żywca kg	147,6	158,4	161,5	18,6	19,1	22,0
25.	Produkcja mleka, jaj	2347	2400	2510	750,0	766,2	771,1
	Żywiec — 1 kg	—	—	—	—	—	—
26.	Nakład globalny dni	0,106	0,099	0,092	0,119	0,112	0,103
27.	zł	7,12	7,81	7,12	19,94	19,42	20,03
28.	Nakład finalny dni	0,146	0,138	0,122	0,183	0,169	0,153
29.	zł	3,53	3,75	3,62	14,20	13,48	14,18
30.	Koszt produkcji zł/kg	16,63	18,13	17,88	30,61	31,09	32,07
	Mleko, jaja	—	—	—	—	—	—
31.	Nakład glob. dni/100 ltr,	2,12	1,98	1,83	0,73	0,69	0,63
32.	100 szt zł/ltr	1,43	1,57	1,44	1,22	1,18	1,22
33.	Nakład fin. dni/100 ltr	2,92	2,76	2,45	1,12	1,03	0,94
34.	100 szt zł/ltr	0,71	0,75	0,72	0,87	0,83	0,86
35.	Koszt prod. zł/ltr, szt	3,33	3,63	3,58	1,87	1,90	1,96

^a Dane nieostateczne

Tabela 5

Dochodowość i opłacalność produkcji bydła i drobiu

Lp.	Wyszczególnienie	Bydło			Drób		
		1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a
Nakład finalny:		Mleko			Jaja		
1.	dni/100 ltr, szt	2,92	2,76	2,45	1,12	1,03	0,94
2.	zł/ltr, szt	0,71	0,75	0,72	0,87	0,83	0,86
3.	Koszt produkcji w zł/ltr, szt	3,33	3,63	3,58	1,87	1,90	1,96
4.	Cena skupu zł/ltr, szt	2,64	3,06	3,43	1,70	1,70	1,77
5.	Dochód globalny w zł/ltr, szt	1,93	2,31	2,71	0,83	0,87	0,91
6.	Dochód globalny w zł/dzień	66,1	83,7	110,6	74,1	84,5	96,8
7.	Wskaźnik opłacalności	79,3	84,3	95,8	90,9	89,5	90,3
Nakład finalny:		Żywiec			Żywiec		
8.	dni/kg	0,146	0,138	0,122	0,183	0,169	0,153
9.	zł/kg	3,53	3,75	3,62	14,20	13,48	14,18
10.	Koszt produkcji zł/kg	16,63	18,13	17,88	30,61	31,09	32,07
11.	Cena skupu zł/kg	15,06	16,70	18,21	25,32	26,87	26,92
12.	Dochód globalny zł/kg	11,53	12,95	14,59	11,12	13,39	12,74
13.	Dochód globalny zł/dzień	79,0	93,8	119,6	60,8	79,2	83,3
14.	Wskaźnik opłacalności	90,6	92,1	101,8	82,7	86,4	83,9
		Razem bydło			Razem drób		
		w przeliczeniu na 1 krowę			w przeliczeniu na 10 sztuk		
15.	Nakłady pracy dni ^b	90,1	88,1	81,2	11,8	11,1	10,6
16.	Nakłady pien. netto	2180	2395	2369	903	882	969
17.	Koszt produkcji zł	10262	11575	11861	1961	2039	2208
18.	Wartość produkcji zł	8419	9989	11550	1746	1816	1957
19.	Dochód globalny zł	6239	7594	9181	843	934	988
20.	Dochód czysty zł	-1843	-1586	-311	-215	-223	-251
21.	Dochód globalny zł/dzień	69,2	86,2	113,1	71,4	84,1	93,2
22.	Wskaźnik opłacalności	82,0	86,3	97,4	89,0	89,1	88,6

^a Dane nieostateczne^b Nakłady pracy na obsługę inwentarza i na produkcję pasz

Tabela 6

Nakłady na trzodę i owce, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji

Lp.	Wyszczególnienie	Na 100 kg żywca wieprzowego			Na 1 owcę		
		1970	1971	1972 ^a	1970	1971	1972 ^a
1.	Treściwe	849	779	926	58	47	56
2.	Okopowe	678	808	667	104	122	95
3.	Siano	—	—	—	136	161	155
4.	Zielonki	18	16	18	58	52	59
5.	Pastwisko	—	—	—	25	26	27
6.	Mleko	133	159	136	—	—	—
7.	Inne pasze	8	8	8	13	13	14
8.	Razem pasze	1686	1770	1755	394	421	406
9.	Słoma	65	78	80	70	85	87
10.	Utrzymanie budynków	77	80	82	79	82	83
11.	Opał	117	100	90	—	—	—
12.	Weterynaria	20	19	21	3	3	3
13.	Siła pociągowa	46	39	41	9	8	8
14.	Przemiał pasz treściwych	7	7	7	1	1	1
15.	Ubezpieczenie	10	10	10	3	3	4
16.	Pozostałe nakłady	26	30	41	47	53	74
17.	Nakłady ogólnogospod.	58	65	68	28	31	33
18.	Nakłady mat.-pien. brutto	2112	2198	2195	634	687	699
19.	Obornik	288	300	300	225	225	225
20.	Mleko	—	—	—	12	12	14
21.	Nakłady mat.-pien. netto	1824	1898	1895	397	450	460
22.	Nakłady pracy dni	10,7	10,3	10,0	5,1	5,0	4,8
23.	Oплата pracy zł/dzień	89,7	104,2	116,9	89,7	104,2	116,9
24.	zł/szt	957	1074	1166	461	517	562
25.	Nakłady netto	2781	2972	3061	858	967	1022
26.	Produkcja żywca kg	—	—	—	17,03	16,36	20,09
27.	Produkcja wełny kg	—	—	—	2,75	2,80	2,80
Żywiec — 1 kg							
28.	Nakład globalny — dni	0,107	0,103	0,100	0,101	0,100	0,100
29.	zł	18,21	18,99	18,93	7,74	9,01	9,54
30.	Nakład finalny — dni	0,177	0,171	0,157	0,134	1,341	0,130
31.	zł	11,93	11,90	12,27	4,78	5,46	6,03
32.	Koszt produkcji zł/kg	27,81	2972	30,62	16,80	19,43	21,23
Wełna — 1 kg							
33.	Nakład globalny — dni	—	—	—	1,25	1,19	1,00
34.	zł	—	—	—	96,1	107,9	95,6
35.	Nakład finalny — dni	—	—	—	1,66	1,60	1,30
36.	zł	—	—	—	59,3	65,2	60,5
37.	Koszt produkcji zł/kg	—	—	—	208,2	231,9	212,5
38.	Cena skupu zł/kg	22,87	27,71	27,88	—	—	—
39.	Dochód globalny zł/kg	10,94	15,81	15,61	—	—	—
40.	Dochód globalny zł/dzień	61,8	92,5	99,4	—	—	—
41.	Wskaźnik opłacalności	82,2	93,2	91,1	—	—	—

^a Dane nieostateczne

Tabela 7

Zużycie pasz przez inwentarz żywy
(Mleko w litrach, pozostałe pasze w kwintalach)

Lp.	Wyszczególnienie	1970	1971	1972 ^a
Bydło w przeliczeniu na 1 krowę				
1.	Treściwe	3,59	3,42	3,95
2.	Ziemniaki	17,5	15,9	13,5
3.	Okopowe pastewne	10,7	9,1	11,1
4.	Wysłodki	6,3	6,1	6,7
5.	Siano	20,0	21,7	22,7
6.	Zielonki	40,7	35,0	40,7
7.	Pastwisko	29,7	26,4	31,6
8.	Mleko pełne	138,3	151,0	134,7
9.	Mleko chude	31,7	28,6	23,9
Trzoda na 100 kg żywca				
1.	Treściwe	2,73	2,61	2,99
2.	Ziemniaki	8,6	7,6	7,5
3.	Zielonki	1,2	1,1	1,2
4.	Mleko pełne	12,8	14,0	12,5
5.	Mleko chude	150,2	135,7	113,6
Drób na 10 sztuk dorosłych				
1.	Treściwe	2,92	2,78	3,21
2.	Ziemniaki	2,7	2,4	2,4
3.	Siano	0,3	0,3	0,3
4.	Zielonki	1,0	0,9	1,0
5.	Mleko pełne	6,0	6,5	5,8
6.	Mleko chude	50,4	45,5	38,1
Konie na 1 sztukę efektywną				
1.	Treściwe	11,7	11,2	12,9
2.	Ziemniaki	3,3	3,0	2,5
3.	Okopowe pastewne	2,0	1,7	2,1
4.	Siano	14,4	15,6	16,4
5.	Zielonki	6,2	5,3	6,2
6.	Pastwisko	10,2	9,1	10,9

^a Dane nieostateczne

Opłacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Produk- cja roślin- na	Psze- nica	Żyto	Jęcz- mień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1.	Obszar efektywny	1,772	0,387	0,241	0,116	0,093
2.	„ reprodukcyj					
	wewnętrznej	0,584	0,128	0,079	0,038	0,031
3.	„ całkowity	2,356	0,515	0,320	0,154	0,124
	Ilość produkcji finalnej					
4.	Ogółem w gospodarstwie	23,8	8,8	3,7	2,6	1,9
5.	z 1 ha pow. efektywnej	13,4	22,7	15,4	22,4	20,4
6.	z 1 ha pow. całkowitej	10,1	17,1	11,6	16,9	15,3
	Na gospodarstwo					
7.	Nakłady pracy	104,9	11,1	6,1	2,9	2,1
8.	Nakłady pieniężne	8472	1571	868	430	322
9.	Koszty własne produkcji	17881	2567	1415	690	510
10.	Wartość produkcji	23765	3487	1119	873	541
11.	Dochód globalny	15293	1916	251	443	219
12.	Dochód czysty	5884	920	—296	183	31
	Na 1 ha pow. całkowitej					
13.	Nakłady pracy	44,5	21,6	19,1	18,8	16,9
14.	„ pieniężne	3596	3050	2713	2792	2597
15.	Koszty własne produkcji	7588	4988	4426	4478	4113
16.	Wartość produkcji	10087	6771	3496	5669	4363
17.	Dochód globalny	6491	3721	783	2877	1766
18.	Dochód czysty	2499	1783	—930	1191	250
	Na 1 dzień pracy					
19.	Wartość produkcji	226,5	314,1	183,4	301,0	257,6
20.	Dochód globalny	145,8	172,6	41,1	152,8	104,3
21.	Wskaźnik opłacalności	132,9	135,8	79,1	126,5	106,1
	Udział produkcji finalnej w:					
22.	Powierzchni	36,2	7,9	4,9	2,4	1,9
23.	Nakładach pracy	23,4	2,5	1,4	0,6	0,5
24.	Nakładach pieniężnych	36,5	6,8	3,7	1,9	1,4
25.	Kosztach własnych produkcji	28,2	4,0	2,2	1,1	0,8
26.	Wartości produkcji	36,6	5,4	1,7	1,3	0,8
27.	Dochodzie globalnym	36,7	4,6	0,6	1,1	0,5

a Ilość produkcji finalnej w kolumnach 4—12 i 16 kwintalach, w pozostałych w tys. zł.

Tabela 8

produkcji finalnej w roku 1970

Lp.	Zie- mnia- ki	Bura- ki cu- krowe	Ole- iste	Len	Inne ro- śliny	Pro- duk- cja zwierz.	Bydło	Trzo- da	Drób	Ogó- łem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1.	0,280	0,146	0,076	0,031	0,402	3,116	1,759	0,844	0,433	4,888
2.	0,092	0,048	0,025	0,010	0,133	1,028	0,580	0,279	0,143	1,612
3.	0,372	0,194	0,101	0,041	0,535	4,144	2,339	1,123	0,576	6,500
4.	46,3	46,3	1,3	1,2	8,9	40,2	17,8	5,8	6,9	64,9
5.	165,4	317,1	17,1	38,7	22,1	12,9	10,1	6,9	15,9	13,3
6.	124,5	238,7	12,9	29,3	16,6	9,7	7,6	5,2	12,0	10,0
7.	22,2	14,4	2,4	1,4	42,3	343,6	189,9	102,4	42,3	448,5
8.	1592	476	390	167	2656	14766	4364	6562	3290	23238
9.	3583	1763	605	293	6450	45587	21398	15747	7084	63468
10.	3938	3405	1034	428	8940	40150	17810	13337	6876	64924
11.	2346	2929	644	261	6284	25384	13446	6775	3586	41686
12.	355	1637	429	135	2490	-5437	-3588	-2410	-208	1456
13.	59,7	74,2	23,8	34,1	79,1	82,9	81,2	91,2	73,4	69,0
14.	4279	2454	3861	4073	4964	3563	1866	5843	5712	3575
15.	9634	9110	5996	7132	12059	10999	9150	14024	12296	9763
16.	10586	17552	10238	10439	16710	9689	7614	11876	11938	9988
17.	6307	15098	6377	6366	11746	6126	5748	6033	6226	6413
18.	952	8442	4242	3307	4651	-1310	-1536	-2148	-358	225
19.	177,4	236,5	430,8	305,7	211,3	116,9	93,8	130,2	162,6	144,8
20.	105,7	203,4	268,3	186,4	148,5	73,9	70,8	66,2	84,8	92,9
21.	109,9	192,6	170,9	146,1	138,6	88,1	83,2	84,7	97,1	102,3
22.	5,7	3,0	1,6	0,6	8,2	63,8	36,0	17,3	8,9	100,0
23.	5,0	3,2	0,5	0,3	9,4	76,6	42,3	22,8	9,4	100,0
24.	6,9	2,0	1,7	0,7	11,4	63,5	18,8	28,2	14,2	100,0
25.	5,7	2,8	0,9	0,5	10,2	71,8	33,7	24,8	11,2	100,0
26.	6,1	5,2	1,6	0,7	13,8	61,8	27,4	20,6	10,6	100,0
27.	5,6	7,0	1,5	0,6	15,1	60,9	32,2	16,3	8,6	100,0

Oplacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Produk- cja roślin- na	Psze- nica	Żyto	Jęcz- mień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1.	Obszar efektywny	1,846	0,410	0,640	0,090	0,055
3.	„ reprodukcji wewnętrznej	0,486	0,108	0,169	0,024	0,014
3.	„ całkowity	2,332	0,518	0,809	0,114	0,069
Ilość produkcji finalnej^a						
4.	ogółem w gospodarstwie	26,0	10,4	13,0	2,3	1,3
5.	z 1 ha pow. efektywnej	14,1	25,4	20,3	25,6	23,6
6.	z 1 ha pow. całkowitej	11,1	20,1	16,1	20,2	18,8
Na gospodarstwo						
7.	Nakłady pracy	95,7	11,2	15,0	2,1	1,2
8.	Nakłady pieniężne	8543	1640	2188	330	192
9.	Koszty własne produkcji	18516	2807	3751	549	317
10.	Wartość produkcji	25991	4241	3973	902	376
11.	Dochód globalny	17448	2601	1785	572	184
12.	Dochód czysty	7476	1434	222	353	59
Z 1 ha pow. całkowitej						
13.	Nakłady pracy	41,0	21,6	18,5	18,4	17,4
14.	Nakłady pieniężne	3633	3166	2705	2895	2783
15.	Koszty własne produkcji	7905	5417	4633	4812	4596
16.	Wartość produkcji	11145	8187	4911	7912	5449
17.	Dochód globalny	7512	5021	2206	5017	2666
18.	Dochód czysty	3240	2770	278	3100	853
Na 1 dzień pracy						
19.	Wartość produkcji	271,6	378,7	264,9	429,5	313,3
20.	Dochód globalny	182,3	232,2	119,0	272,4	153,3
21.	Wskaźnik opłacalności	140,4	151,1	105,9	164,3	118,6
Udział produkcji finalnej w:						
22.	Powierzchni	35,9	8,0	12,4	1,8	1,1
23.	Nakładach pracy	21,5	2,5	3,4	0,5	0,3
24.	Nakładach pieniężnych	34,3	6,6	8,8	1,3	0,8
25.	Kosztach własnych produkcji	26,1	4,0	5,4	0,8	0,5
26.	Wartość produkcji	34,1	5,6	5,2	1,2	0,5
27.	Dochodzie globalnym	30,1	5,1	3,5	1,1	0,4

^a Ilość produkcji finalnej w kolumnach 4—12 i 16 kwintalach, w pozostałych w tys. zł.

Tabela 9

produkcji finalnej w 1971 roku

Lp.	Zie- mnia- ki	Bura- ki cu- krowe	Ole- iste	Len	Inne ro- śliny	Pro- duk- cja zwierz.	Bydło	Trzo- da	Drób	Ogó- łem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1.	0,117	0,151	0,089	0,032	0,262	3,299	1,859	0,957	0,398	5,145
2.	0,031	0,040	0,023	0,008	0,069	0,869	0,490	0,252	0,105	1,355
3.	0,148	0,191	0,112	0,040	0,331	4,168	2,349	1,209	0,503	6,500
4.	15,7	45,9	1,4	1,4	9,6	49,2	20,7	6,9	7,2	76,1
5.	134,2	304,0	15,7	43,8	36,6	11,9	11,3	7,2	18,1	14,8
6.	106,1	240,3	12,5	35,0	29,0	11,8	8,8	5,7	14,3	11,7
7.	9,0	14,2	2,7	1,4	38,9	349,9	183,7	117,2	40,1	445,6
8.	704	477	453	171	2389	16377	4790	7821	3252	21920
9.	1642	1957	734	317	6442	52836	23932	20033	7430	71352
10.	2054	3378	1166	548	9628	49202	20651	19052	7197	76138
11.	1350	2901	713	377	7239	32825	15861	11231	3945	51218
12.	412	1421	432	231	3186	-3634	-3281	-981	-233	-1786
13.	60,8	74,3	24,1	35,0	117,5	83,9	78,2	96,9	79,7	68,5
14.	4757	2497	4045	4275	7218	3929	2039	6469	6465	3834
15.	11092	10239	6556	7922	19462	12671	10187	16566	14770	10971
16.	13878	17686	10411	13700	29088	11805	8791	15758	14308	11714
17.	9121	15189	6366	9425	21870	7376	6752	9289	7843	7880
18.	2786	7447	3855	5778	9626	-866	-1396	-808	-462	743
19.	228,2	237,9	431,9	391,4	247,5	140,6	112,4	162,6	179,5	170,9
20.	150,0	204,3	264,1	269,3	186,1	93,8	86,3	95,8	98,4	114,9
21.	125,1	172,6	158,9	172,9	149,5	93,1	86,3	95,1	96,9	106,7
22.	2,3	2,9	1,7	0,6	5,1	64,1	36,1	18,6	7,7	100,0
23.	2,0	3,2	0,6	0,3	8,7	78,5	41,2	26,3	9,0	100,0
24.	2,8	1,9	1,8	0,7	9,6	65,7	19,2	31,4	13,1	100,0
25.	2,3	2,7	1,0	0,4	9,0	73,9	33,3	28,1	10,5	100,0
26.	2,7	4,4	1,5	0,7	12,6	64,6	27,1	25,0	9,5	100,0
27.	2,6	5,7	1,4	0,7	14,1	64,1	31,0	21,9	7,7	100,0

Oplacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Produk- cja roślin- na	Psze- nica	Żyto	Jęcz- mień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1.	Obszar efektywny	1,935	0,379	0,463	0,101	0,064
2.	„ reprodukcyj					
	wewnętrznej	0,486	0,095	0,117	0,026	0,016
3.	„ całkowity	2,421	0,474	0,580	0,127	0,080
Ilość produkcji finalnej^b						
4.	Ogółem w gospodarstwie	28,3	9,2	10,3	2,7	1,5
5.	z 1 ha pow. efektywnej	14,6	24,3	22,2	26,7	23,4
6.	z 1 ha pow. całkowitej	11,7	19,4	17,8	21,3	18,8
Na gospodarstwo						
7.	Nakłady pracy	100,8	10,0	10,4	2,3	1,3
8.	„ pieniężne	9706	1657	1678	399	239
9.	Koszty własne produkcji	21490	2826	2894	668	391
10.	Wartość produkcji	28316	3658	3076	1003	421
11.	Dochód globalny	18610	2001	1398	604	182
12.	Dochód czysty	6827	832	182	335	300
Z 1 ha pow. całkowitej						
13.	Nakłady pracy	41,6	21,1	17,9	18,1	16,3
14.	Nakłady pieniężne	4009	3496	2893	3142	2987
15.	Koszty własne produkcji	8872	5963	4986	5258	4892
16.	Wartość produkcji	11696	7717	5303	7898	5263
17.	Dochód globalny	7678	4221	2410	4756	2276
18.	Dochód czysty	2824	1754	317	2640	371
Na 1 dzień pracy						
19.	Wartość produkcji	280,9	365,8	295,8	436,1	323,8
20.	Dochód globalny	184,6	200,1	134,4	262,6	140,0
21.	Wskaźnik opłacalności	131,8	129,4	106,3	150,1	107,7
Udział produkcji finalnej w:						
22.	Powierzchni	37,2	7,3	8,9	2,0	1,2
23.	Nakładach pracy	22,8	2,3	2,4	0,5	0,3
24.	Nakładach pieniężnych	34,2	5,8	5,9	1,4	0,8
25.	Kosztach własnych produkcji	26,9	3,6	3,6	0,8	0,5
26.	Wartości produkcji	32,9	4,2	3,6	1,2	0,5
27.	Dochodzie globalnym	32,3	3,5	2,4	1,0	0,3

^a Dane nieostateczne^b Ilość produkcji finalnej w kolumnach 4—12 i 16 kwintalach, w pozostałych w tys. zł.

Tabela 10

produkcji finalnej w 1972 roku^a

Lp.	Zie- mnia- ki	Bura- ki cu- krowe	Ole- iste	Len	Inne ro- śliny	Pro- duk- cja zwierz.	Bydło	Trzo- da	Drób	Ogó- łem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1.	0,296	0,152	0,064	0,033	0,383	3,260	1,683	1,070	0,434	5,195
2.	0,074	0,038	0,016	0,008	0,096	0,819	0,423	0,269	0,109	1,305
3.	0,370	0,190	0,080	0,041	0,479	4,079	2,106	1,339	0,543	6,500
4.	49,2	50,9	0,9	1,4	9,9	56,3	23,6	7,9	7,9	86,0
5.	166,2	334,9	14,1	42,4	25,8	17,3	14,0	7,4	18,2	16,6
6.	133,0	267,9	11,3	34,1	20,7	13,8	11,2	5,9	14,5	13,2
7.	21,2	13,8	1,9	1,4	38,5	341,2	169,0	124,1	40,3	442,0
8.	1872	513	354	194	2800	18654	4817	9474	3802	28360
9.	4350	2126	576	358	7301	58540	24573	23981	8513	80030
10.	5264	3775	711	522	9886	56264	23593	22548	7887	85970
11.	3392	3262	357	328	7086	37610	18776	13074	4085	57610
12.	914	1649	135	164	2586	-2276	-980	-1433	-626	5940
13.	57,3	72,6	23,8	34,1	80,4	83,6	80,2	92,7	74,2	68,0
14.	5059	2700	4425	4732	5846	4573	2287	7075	7002	4363
15.	11757	11187	7207	8718	15245	14346	11662	17912	15676	12313
16.	14227	19868	8888	12732	20639	13794	11203	16839	14525	13226
17.	9168	17168	4463	8000	14793	9221	8916	9764	7523	8863
18.	2470	8681	1681	4014	5394	-552	-459	-1073	-1151	913
19.	248,3	273,6	374,2	372,9	256,8	165,0	139,6	181,7	195,7	194,5
20.	160,0	236,4	187,9	234,3	184,1	110,2	111,1	105,4	101,4	130,3
21.	121,0	177,6	123,4	145,8	135,4	96,1	96,0	94,0	92,7	107,4
22.	5,7	2,9	1,2	0,6	7,4	62,8	32,4	20,6	8,4	100,0
23.	4,8	3,1	0,4	0,3	8,7	77,2	38,2	28,1	9,1	100,0
24.	6,6	1,8	1,2	0,7	10,0	65,8	17,0	33,4	13,4	100,0
25.	5,4	2,6	0,7	0,5	9,2	73,1	30,6	30,0	10,7	100,0
26.	6,1	4,4	0,8	0,6	11,5	65,4	27,4	26,2	9,2	100,0
27.	5,9	5,7	0,6	0,6	12,3	65,3	32,6	22,7	7,1	100,0

EDWARD JELEŃSKI
ZOFIA NAŁĘCZ
ANNA TOMASIK

KOSZTY PODSTAWOWYCH PRODUKTÓW ROLNYCH W PAŃSTWOWYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH W 1971/72 R.

Opracowanie niniejsze przedstawia jednostkowe koszty podstawowych produktów roślinnych i zwierzęcych obliczone w Instytucie Ekonomiki Rolnej dla stałej reprezentacji państwowych gospodarstw rolnych pozostającej od kilkunastu lat w zasięgu badań Instytutu.

Syntetyczne wyniki prowadzonych badań publikowane są co roku w „Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej”, natomiast wyniki indywidualne gospodarstw wchodzących w skład reprezentacji zamieszczone są w wydawnictwie IER „Studia i Materiały”.

Gospodarstwa wchodzące w skład stałej reprezentacji wytypowane są z terenu całego kraju odpowiednio do udziału PGR w użytkach rolnych poszczególnych województw.

Rozmieszczenie badanych gospodarstw ilustruje tabela 1.

Tabela 1

Rozmieszczenie badanych gospodarstw

WZ PGR	Liczba zbadanych gospodarstw			Udział zbadanych gospodarstw w stosunku do ogółu (%)	
	ogółem	tereny północno-zachodnie	tereny śródkowo-południowe	przedsiębiorstwa PGR	gospodarstwa PGR
Warszawa, Łódź,					
Kielce	6	—	6	3,1	2,8
Poznań, Bydgoszcz	9	—	9	5,0	1,0
Gdańsk	6	6	—	15,0	3,0
Wrocław, Opole	11	—	11	8,5	2,6
Lublin, Rzeszów	4	—	4	8,3	2,8
Szczecin, Koszalin,					
Zielona Góra	16	16	—	5,0	1,8
Olsztyn, Białystok	8	8	—	2,7	1,7
Razem	60	30	30	5,0	1,9

Tabela 2

Reprezentatywność badanych gospodarstw

Wyszczególnienie	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72
Obszar gospodarstwa ha uż.r.											
Gospodarstwa badane	460	502	512	520	526	535	549	571	570	612	629
Ogół WZ PGR	.	.	.	419	434	454	500	511	546	562	695
Wskaźnik poziomu ¹	.	.	.	124	121	118	110	112	104	109	91
Załoga osób na 100 ha uż.r.											
Gospodarstwa badane	13,5	12,4	12,4	12,3	12,8	12,5	13,5	13,5	13,3	13,3	12,1
Ogół WZ PGR	12,5	12,3	12,2	12,4	12,9	12,8	12,9	13,0	13,8	12,9	13,1
Wskaźnik poziomu	108	101	102	99	99	98	105	104	104	103	92
Liczba ciągników sztuk na 100 ha uż.r.											
Gospodarstwa badane	1,3	1,5	1,7	1,8	1,9	2,1	2,3	2,3	2,4	2,4	2,5
Ogół WZ PGR	1,2	1,5	1,6	1,8	2,0	2,1	2,1	2,2	2,3	2,2	2,3
Wskaźnik poziomu	108	100	106	100	95	100	110	105	104	109	109
Liczba koni roboczych sztuk na 100 ha uż.r.											
Gospodarstwa badane	4,6	4,3	4,0	3,6	3,4	3,2	2,8	2,6	2,3	2,1	1,7
Ogół WZ PGR	4,8	4,2	3,7	3,3	3,1	2,8	2,6	2,7	2,0	1,6	1,5
Wskaźnik poziomu	96	102	108	109	110	114	108	96	115	131	113
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych %											
Gospodarstwa badane	22,0	24,0	19,5	20,0	21,1	21,2	21,5	21,8	22,8	22,5	22,9
Ogół WZ PGR	21,6	22,3	22,7	22,9	23,0	23,2	23,1	22,0	23,9	23,7	23,2
Wskaźnik poziomu	102	108	86	87	92	91	93	99	95	95	99
Udział zbóż w powierzchni zasiewów %											
Gospodarstwa badane	44,0	43,2	45,8	46,2	43,8	45,3	46,9	49,5	51,2	47,9	48,5
Ogół WZ PGR	45,7	44,2	45,4	45,2	44,2	45,4	47,1	48,4	50,8	49,9	49,7
Wskaźnik poziomu	96	98	101	102	99	100	100	102	101	96	98

Tabela 2 (c.d.)

Udział motylkowych w powierzchni zasiewów %

Gospodarstwa badane	20,5	23,7	22,6	22,8	24,0	25,1	22,7	21,6	21,5	22,2	19,4
Ogół WZ PGR	21,4	22,7	24,6	24,6	25,9	26,0	24,1	22,4	22,8	22,2	21,2
Wskaźnik poziomu	96	104	92	93	93	97	94	96	94	100	92

Udział okopowych w powierzchni zasiewów %

Gospodarstwa badane	16,7	17,1	15,6	15,7	15,2	14,9	14,5	14,3	13,4	13,9	13,4
Ogół WZ PGR	14,9	14,8	14,3	14,4	13,9	13,4	13,1	13,0	12,4	13,0	13,1
Wskaźnik poziomu	112	116	109	109	109	111	111	110	108	107	102

Plon 4 zbóż q/ha

Gospodarstwa badane	20,0	18,6	19,1	18,3	22,0	20,3	22,8	24,3	25,2	22,4	27,8
Ogół WZ PGR	16,3	16,5	16,6	16,5	19,4	18,4	21,2	22,2	22,5	20,3	25,5
Wskaźnik poziomu	123	113	115	111	113	110	108	109	112	110	109

Plon buraków cukrowych q/ha

Gospodarstwa badane	230	186	259	268	226	273	345	346	248	288	277
Ogół WZ PGR	224	185	245	267	213	285	345	342	232	286	268
Wskaźnik poziomu	103	101	106	100	106	96	100	101	107	101	103

Plon ziemniaków q/ha

Gospodarstwa badane	133	126	158	160	159	159	178	177	163	180	166
Ogół WZ PGR	125	120	148	154	156	166	173	173	145	166	143
Wskaźnik poziomu	106	105	107	104	102	96	103	102	112	108	116

Produkcja towarowa zbóż q/ha

Gospodarstwa badane	3,4	3,4	4,8	4,8	5,8	5,6	6,8	7,6	8,2	6,8	8,7
Ogół WZ PGR	3,4	3,4	3,8	3,9	4,7	4,8	5,9	7,0	7,0	6,0	6,8
Wskaźnik poziomu	107	110	126	123	123	117	115	109	117	113	128

Inwentarz żywy sztuki duże na 100 ha użr.

Gospodarstwa badane	48,0	50,0	50,7	51,7	51,2	52,2	52,3	53,4	53,0	55,0	57,0
Ogół WZ PGR	44,9	45,4	46,3	47,1	48,5	49,3	51,2	52,9	54,5	57,6	59,7
Wskaźnik poziomu	107	110	109	110	106	106	102	101	97	95	95

Tabela 2 (c.d.)

		Mleczność roczna 1 krowy w litrach									
Gospodarstwa badane	2829	2527	2525	2594	2833	2747	2846	2896	2815	2872	3021
	2520	2273	2322	2461	2660	2699	2750	2801	2738	2800	2919
	Wskaźnik poziomu	111	109	105	106	102	103	103	103	103	103
Produkcja końcowa brutto ²⁾ ogółem zł na 1 ha uż.r.											
Gospodarstwa badane	7315	6637	7896	8371	9766	9877	10757	12585	12480	13863	17813
	6332	6000	6960	7800	9024	9388	10820	11865	12140	12984	17500
	Wskaźnik poziomu	111	113	107	108	105	99	106	103	107	102
Nakłady pieniężne ogółem zł na 1 ha uż.r.											
Gospodarstwa badane	6714	6787	7756	8062	9109	9530	10195	11932	12312	13353	16137
	6440	6696	7345	8041	9015	9552	10611	11763	12400	13217	16570
	Wskaźnik poziomu	104	101	106	100	101	96	101	99	101	97
Wynik finansowy zł na 1 ha uż.r.											
Gospodarstwa badane	601	-150	140	309	657	347	562	653	168	510	1676
	-108	-696	-385	-240	9	-164	209	102	-262	-236	930
	Ogół WZ PGR										

¹ Poziom wskaźników badanych gospodarstw w stosunku do ogółu WZ PGR przejętych za 100
² Jako produkcję końcową brutto przyjęto przychody poprawione o różnicę stanów inwentarza żywego i zapasów produktów.

Reprezentatywność badanych gospodarstw w stosunku do ogółu PGR przedstawia tabela 2 obejmująca kilkanaście wskaźników ostatnich 11 lat. Wskaźnik „poziomu” określa w procentach poziom konkretnej wielkości obliczonej dla reprezentacji w stosunku do danej wielkości dotyczącej ogółu PGR przyjętej za 100.

Z zestawienia wynika, że wśród 16 podanych wskaźników w 13 wypadkach „wskaźnik poziomu” nie przekracza 110%. Jedynie pod względem liczby koni roboczych, plonu ziemniaków i towarowej produkcji zbóż różnice między badanymi gospodarstwami i ogółem PGR są w 1971/72 r. większe od 10%.

Wyniki wieloletnich badań wytypowanej reprezentacji ilustrują tendencje zmian zachodzących w poziomie jednostkowych kosztów produkcji poszczególnych artykułów i podstawowych nakładów wyrażonych w jednostkach naturalnych (tabela 3). Całościowe koszty produkcji przypadające średnio na 1 ha poszczególnych roślin oraz na 1 sztukę zwierząt wykazują stałą tendencję wzrostu, co wynika ze wzrostu nakładów i cen środków produkcji oraz wzrostu płac godzinowych.

Wzrost kosztów przypadających na 1 ha poszczególnych roślin nie oznacza jednak pogorszenia rentowności produkcji roślinnej. Produkcja roślinna zdecydowanie przeciwstawia się wzrostowi kosztów przypadających na 1 q dzięki silnej dynamice wzrostu plonów.

Ogólnie można stwierdzić, że jednostkowe koszty produktów roślinnych utrzymują się w zasadzie na wyrównanym poziomie, a nawet wykazują tendencję zniżkową w odniesieniu do niektórych roślin (jęczmień, groch, siano). Uwidaczniają to średnie roczne przyrosty (trendy) przedstawione w tabeli 4a, b, c, d.

Poszczególne zestawienia tabeli 4 uwidaczniają skalę rocznych przyrostów bądź zmniejszeń kosztów, plonów, nawożenia mineralnego oraz nakładów pracy i siły pociągowej przy produkcji poszczególnych roślin jak również kosztów, wydajności, zużycia pasz i pracochłonności poszczególnych grup zwierząt.

Bardzo wyraźne zmniejszenie nastąpiło w omawianym okresie pod względem nakładów pracy żywej wyrażonej w robotniko-dniach na 1 ha oraz zużycia koni przy produkcji roślinnej. Silny wzrost nastąpił w zakresie stosowania zmechanizowanej pracy (traktory, kombajny) oraz stosowania nawozów mineralnych i środków ochrony roślin.

Mniej korzystnie natomiast przedstawia się poziom jednostkowych kosztów produktów zwierzęcych rozpatrywany na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia. Jednostkowe koszty produktów zwierzęcych wzrastają z roku na rok, ze względu na zbyt wolno postępującą mechanizację pracy przy obsłudze zwierząt, a przede wszystkim z powodu bardzo powolnego wzrostu wydajności zwierząt.

Na podstawie liczb podanych w zestawieniu, oraz obserwacji świadczących o poprawie racjonalizacji żywienia i pielęgnacji zwierząt w PGR, można wnioskować o konieczności podjęcia zdecydowanych kroków w celu podniesienia wydajności zwierząt, a szczególnie mleczności krów drogą poprawienia jakości pogłowia. Konieczne jest w tym celu stosowanie ostrzejszej niż dotychczas selekcji krów przy równoczesnym zapewnieniu odpowiedniego rozwoju hodowli zarodkowej.

Tabela 3

Porównanie kosztów jednostkowych i wydajności oraz wybranych nakładów wyrażonych w jednostkach naturalnych

Wyszczególnienie	Jedn. miary	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72
Produkcja roślinna (pełny cykl na 1 ha)												
Żyto												
Koszt brutto 1 ha	zł	5995	5692	6049	6428	6995	6789	6847	7325	7694	7362	8359
Koszt 1 q	zł	281	303	306	293	270	309	288	317	320	347	293
Plon	q/ha	18,1	16,0	16,8	18,5	21,9	18,8	20,3	20,0	20,9	18,5	23,6
Robotnicy	dni	15,8	11,9	10,5	12,0	12,3	9,9	8,6	6,8	6,7	5,6	5,4
Konie	dni	4,7	4,1	3,2	3,4	3,1	2,5	1,8	1,5	1,4	1,0	0,7
Traktory	dni	1,3	1,2	1,3	1,4	1,6	1,5	1,6	1,7	1,8	1,7	1,8
Kombajny	dni	0,09	0,03	0,06	0,06	0,08	0,15	0,19	0,30	0,30	0,30	0,29
NPK	kg	80	91	124	111	108	132	167	200	220	263	229
Pszenica ozima												
Koszt brutto 1 ha	zł	6646	6767	6746	6934	7436	7455	7569	8365	8519	8002	9426
Koszt 1 q	zł	264	297	290	287	289	297	279	279	306	332	290
Plon	q/ha	21,4	19,6	19,9	20,6	22,3	21,7	23,4	26,2	24,6	21,2	28,0
Robotnicy	dni	15,0	13,5	10,5	10,9	11,3	8,9	7,5	6,5	5,8	4,9	4,7
Konie	dni	5,2	4,6	3,3	3,0	2,9	2,4	1,7	1,4	1,1	0,8	0,5
Traktory	dni	1,2	1,3	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,6	1,8
Kombajny	dni	0,10	0,09	0,06	0,10	0,13	0,19	0,26	0,28	0,30	0,30	0,29
NPK	kg	135	132	139	125	142	158	188	219	252	262	268
Jęczmień jary												
Koszt brutto 1 ha	zł	5761	6125	6629	6108	6881	6659	7083	7918	8446	7808	9035
Koszt 1 q	zł	272	261	265	293	276	319	278	272	262	261	255
Plon	q/ha	18,9	20,7	22,1	18,6	22,3	18,8	22,8	26,2	29,1	26,7	31,3
Robotnicy	dni	12,2	12,0	11,6	10,5	11,7	9,7	9,8	7,9	7,7	5,9	5,7
Konie	dni	4,6	3,9	3,5	2,9	2,4	2,4	2,0	1,7	1,4	1,0	0,8
Traktory	dni	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,5	1,6	1,6	1,8	1,6	1,8
Kombajny	dni	0,06	0,10	0,04	0,05	0,14	0,11	0,18	0,20	0,29	0,30	0,29
NPK	kg	97	88	101	90	96	132	130	179	168	185	195

Tabela 3 (c.d.)

Buraki pastewne									
Koszt brutto 1 ha	9331	9709	11143	10948	12006	13356	14416	15111	13791
Koszt 1 q	29	34	27	28	27	23	23	28	33
Plon	310	277	402	373	415	488	581	521	401
Robotnicy	47,1	56,7	49,8	44,9	48,8	51,0	52,3	51,7	47,4
Konie	10,9	8,6	10,6	9,8	7,5	7,5	5,7	6,5	3,7
Traktory	1,5	1,7	1,9	2,2	2,6	2,8	3,6	3,3	3,3
NPK	193	176	161	229	261	242	239	274	320
Ziemniaki									
Koszt brutto 1 ha	10278	10165	11739	11591	11880	12333	13080	13612	13970
Koszt 1 q	77	81	74	73	75	78	73	77	86
Plon	133	126	158	160	159	159	178	177	163
Robotnicy	41,5	37,6	37,3	36,2	34,3	32,8	33,5	31,0	29,4
Konie	11,3	9,8	9,2	8,2	6,6	5,5	5,0	4,0	2,8
Traktory	2,2	2,4	3,0	3,3	3,3	3,6	4,2	4,3	4,6
NPK	105	129	131	129	143	168	210	219	255
Siano łąkowe									
Koszt brutto 1 ha	2304	2440	2637	2513	2839	3047	3472	2700	3072
Koszt 1 q	58	76	80	72	86	76	74	63	70
Plon	40	32	33	35	33	40	47	43	44
Robotnicy	7,0	8,8	9,7	7,4	9,6	8,4	7,9	5,3	6,0
Konie	3,9	4,1	4,4	3,2	3,3	2,9	1,9	1,2	1,2
Traktory	0,5	0,8	1,1	1,0	1,4	1,5	1,8	1,3	1,6
NPK	60	68	59	83	82	114	156	157	186
Produkcja zwierzęca (na 1 sztukę rocznie)									
Bydło mleczne									
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	9856	9403	9346	9652	10266	10211	10907	12602	12846
Koszt 1 litra mleka	2,90	3,01	2,96	2,93	2,90	2,85	3,05	3,57	3,75
Mleczność	2829	2527	2525	2594	2833	2747	2848	2896	2815
Robotnicy	29,4	28,0	26,3	25,7	26,4	26,4	25,9	26,0	26,4
Pasze treściwe	4,9	4,7	5,1	4,4	4,8	4,6	4,5	4,4	4,7

Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	15557
Koszt 1 litra mleka	3,88
Mleczność	2872
Robotnicy	24,9
Pasze treściwe	4,2

Tabela 3 (c.d.)

Jałowizna

Koszt brutto utrzymania

1 sztuki	zł	5182	4906	5240	5289	5813	5725	6497	7291	7331	7573	8537
Wartość przyrostu	zł	2439	2182	2147	2354	2738	2549	3122	2849	2791	2904	4606
Robotnicy	dni	11,7	11,3	10,8	10,2	10,5	10,2	9,8	9,4	9,5	8,9	8,0
Pasze treściwe	q	2,8	2,5	3,1	3,1	3,4	3,5	3,8	4,0	3,8	3,5	5,2

Młode bydło opasowe

Koszt brutto utrzymania

1 sztuki	zł	4974	5309	5278	5274	5801	6391	6492	6835	8298	9009	9898
Koszt 1 kg przyrostu	zł	19,2	21,9	24,2	27,1	22,5	20,0	22,5	25,5	28,3	31,4	33,8
Przyrost dzienny	kg	0,568	0,540	0,486	0,432	0,585	0,687	0,648	0,612	0,693	0,687	0,656
Robotnicy	dni	11,1	11,8	10,7	10,7	10,6	11,0	10,6	8,7	9,4	8,3	6,7
Pasze treściwe	q	3,2	4,4	3,8	4,0	4,5	4,3	4,6	4,4	5,5	6,4	8,2

Maciory

Koszt brutto utrzymania

1 sztuki	zł	6765	6249	6599	6494	7823	7780	9222	9090	9655	10887	12129
Koszt 1 prosięcia	zł	560	598	523	516	556	567	627	593	659	670	713
Liczba odchowanych prosiąt	szt.	11,5	9,9	11,8	12,0	13,5	13,4	14,7	14,7	14,1	15,2	15,7
Robotnicy	dni	16,9	16,3	13,7	12,5	14,0	14,2	14,6	14,0	13,9	12,3	.
Pasze treściwe	q	7,6	8,1	9,1	8,6	9,8	9,1	11,0	10,0	11,3	10,7	11,7

Tuczniaki

Koszt brutto utrzymania

1 sztuki ¹	zł	2875	3045	2927	2844	3123	3348	3397	3632	3507	2928	2888
Koszt 1 kg przyrostu	zł	22,0	23,3	21,7	21,0	22,4	23,1	23,3	24,9	24,9	23,1	26,8
Przyrost dzienny 1 sztuki	kg	0,314	0,317	0,325	0,325	0,340	0,357	0,360	0,363	0,347	0,349	0,364
Robotnicy ¹	dni	3,9	3,7	2,9	2,4	2,3	2,7	2,4	2,7	2,7	2,5	.
Pasze treściwe ¹	q	3,7	4,0	3,9	4,1	3,7	3,8	4,1	4,1	3,8	3,8	3,8

¹ Na 100 kg przyrostu

Średnie arytmetyczne i trendy dla okresu 1961/62—1971/72

a) Koszty na 1 ha i 1 q

Wyszczególnienie	Koszt bezpośredni na 1 ha zł		Koszt produkcji 1 q zł	
	średnia arytme- tyczna	trend	średnia arytme- tyczna	trend
Żyto	6867	228	303	3,35
Pszenica ozima	7624	247	292	2,65
Jęczmień jary	7132	294	274	—1,22
Owies	7030	292	286	0,90
Rzepak ozimy	8411	329	494	1,11
Groch	9011	284	526	—11,01
Buraki cukrowe	16488	819	53	0,34
Buraki pastewne	12721	625	29	0,18
Ziemniaki	12631	521	79	1,23
Siano łąkowe	2912	116	72	—0,07

b) Plony i nawożenie

Wyszczególnienie	Plony q/ha		NPK kg/ha	
	średnia arytme- tyczna	trend	średnia arytme- tyczna	trend
Żyto	19,4	0,5	157	18
Pszenica ozima	22,6	0,6	184	16
Jęczmień jary	23,4	1,1	133	12
Owies	22,0	0,9	144	15
Rzepak ozimy	17,4	0,6	283	24
Groch	15,3	0,7	138	10
Buraki cukrowe	268	8,0	334	22
Buraki pastewne	425	16,9	257	20
Ziemniaki	160	4,1	186	19
Siano łąkowe	40	1,6	124	17

Tabela 4 (c.d.)

c) Nakłady pracy na 1 ha dni

Wyszczególnienie	Robotnicy		Konie		Traktory		Kombajny	
	śred- dnia aryt- me- tycz- na	trend	śred- dnia aryt- me- tycz- na	trend	śred- dnia aryt- me- tycz- na	trend	śred- dnia aryt- me- tycz- na	trend
Żyto	9,6	—0,93	2,5	—0,39	1,5	0,06	0,17	0,03
Pszenica ozima	9,0	—1,02	2,4	—0,45	1,5	0,06	0,19	0,03
Jęczmień jary	9,5	—0,69	2,5	—0,36	1,5	0,06	0,16	0,03
Owies	9,7	—0,60	2,3	—0,35	1,5	0,07	0,10	0,02
Rzepak ozimy	11,0	—1,00	2,8	—0,52	1,8	0,07	0,36	0,00
Groch	17,2	—0,74	3,6	—0,51	1,6	0,11	0,17	0,03
Buraki cukrowe	49,2	—1,06	3,0	—0,44	1,9	0,12	—	—
Buraki pastewne	49,2	—0,38	7,0	—0,82	2,8	0,26	—	—
Ziemniaki	33,6	—1,30	6,0	—0,97	3,6	0,25	—	—
Siano łąkowe	7,6	—0,25	2,5	—0,39	1,3	0,13	—	—

d) Koszty i pracochłonność produkcji zwierzęcej

Wyszczególnienie	Koszt brutto utrzymania 1 sztuki zł		Koszt jednostko- wy produktu zł		Robotnicy na 1 sztukę dni	
	średnia arytme- tyczna	trend	średnia arytme- tyczna	trend	średnia arytme- tyczna	trend
Bydło mleczne	11279	560	3,27	0,12	26,4	—0,3
Jałowizna	6308	349	—	—	10,0	—0,3
Młode bydło opasowe	6687	475	25,1	1,09	10,0	—0,4
Maciory	8427	556	598	15,33	14,2	—0,3
Tuczniki	3138	29	23,8	0,56	2,8 ^a	—0,1 ^a

e) Wydajności jednostkowe i zużycie pasz

Wyszczególnienie	Wydajność litr, kg		Pasze treściwe na 1 sztukę rocznie q	
	średnia arytme- tyczna	trend	średnia arytme- tyczna	trend
Bydło mleczne-rocz- nie	2773	35	4,7	0,00
Jałowizna	—	—	3,5	0,18
Młode bydło opasowe	0,600 ^c	0,019 ^c	4,8	0,35
Maciory	13,3 ^a	0,51 ^a	9,7	0,38
Tuczniki	0,342 ^c	0,005 ^c	3,9 ^b	—0,002 ^b

^a Prosięta odchowane sztuk^b Na 100 kg przyrostu^c Przyrost dzienny na 1 sztuce.

Poprawa przyrostów dziennych młodego bydła opasowego jest dość wyraźna, ale jeszcze niedostateczna dla zahamowania stale rosnących kosztów produkcji 1 kg żywej wagi. Najwyższy wskaźnik wzrostu wydajności od 1 sztuki rocznie uzyskano w chlewniach macior.

Charakterystykę badanych gospodarstw przy pomocy stosunkowo szerokiego zestawu wskaźników przedstawia tabela 5. Na tabeli tej uwzględniono podział gospodarstw na dwie grupy terenowe, które uwzględnione

Tabela 5

Charakterystyka zbadanych gospodarstw w 1971/72 r.

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- południowe	Ogółem
Obszar gospodarstwa (użytki rolne)	ha	722	535	629
Wskaźnik bonitacji gleby	—	1,81	1,97	1,88
Udział gleb dobrych	%	48	65	56
Udział zbóż w użytkach rolnych	%	37,1	37,1	37,1
Udział okopowych w użytkach rolnych	%	9,7	11,1	10,3
Udział motylkowych w użytkach rolnych	%	14,1	15,9	14,9
Udział łąk i pastwisk w użytkach rolnych	%	25,2	19,7	22,9
Udział zbóż w powierzchni zasiewów	%	49,6	47,1	48,5
Udział pszenicy w powierzchni zasiewów	%	20,2	20,6	20,4
Udział okopowych w powierzchni zasiewów	%	12,9	14,1	13,4
Udział motylkowych w powierzchni zasiewów	%	18,9	20,2	19,4
NPK na 1 ha użytków rolnych	kg	270	282	276
NPK na 1 ha zbóż	kg	224	265	245
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	66	65	66
Plon 4 zbóż	q/ha	26,6	29,0	27,8
Plon pszenicy ozimej	q/ha	28,4	29,6	28,0
Plon buraków cukrowych	q/ha	268	286	277
Plon ziemniaków	q/ha	154	178	166
Plon przeliczeniowy	q/ha	25,9	28,2	27,0
Inwentarz żywy ogółem na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	52,9	61,1	57,0
Bydło na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	42,5	44,3	43,4
Trzoda chlewna na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	5,6	9,2	7,4
Bydło na 100 ha użytków rolnych	szt. rzecz.	71,4	68,2	69,8
Trzoda chlewna na 100 ha użytków rolnych	szt. rzecz.	39,2	61,2	50,2
Udział powierzchni paszowej w użytkach rolnych	%	53,0	50,2	51,6
Udział powierzchni paszowej podstawowej w użytkach rolnych	%	46,4	40,7	43,5
Powierzchnia paszowa podstawowa na 1 sztukę dużą (bez trzody)	ha	1,0	0,8	0,9
Mleczność roczna 1 krowy	litr	3046	2997	3021
Liczba prosiąt od maciory rocznie	sztuki	15,4	16,1	15,7

Tabela 5 (c.d.)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Produkcja globalna ogółem na 1 ha użytków rolnych	jedn. zboż.	51,3	55,8	53,5
Produkcja globalna roślinna na 1 ha użytków rolnych	jedn. zbóż	31,3	34,2	32,7
Produkcja towarowa zbóż na 1 ha użytków rolnych	q	8,20	9,27	8,74
Przychody ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	16562	20473	18517
Udział produkcji roślinnej w przychodach ogółem	%	31,2	33,8	32,7
Udział produkcji zwierzęcej w przychodach ogółem	%	44,0	41,2	42,5
Udział przemysłu rolnego w przychodach ogółem	%	4,5	3,9	4,2
Produkcja końcowa netto na 1 ha użytków rolnych	zł	10110	12921	11516
Załuga ogółem na 100 ha użytków rolnych	osób	11,1	14,6	12,8
Załuga bez przemysłu na 100 ha użytków rolnych	osób	10,5	13,7	12,1
Nakłady robotnikodni na 1 ha użytków rolnych	dni	27,6	34,8	31,2
Konie na 100 ha użytków rolnych	szt. rzecz.	1,4	2,1	1,7
Ciągniki na 100 ha użytków rolnych	sztuki	2,33	2,59	2,46
Wartość brutto środków trwałych ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	44797	60543	52670
Wartość brutto środków trwałych bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	43928	58610	51269
Wartość brutto budynków bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	33853	45400	39627
Wartość brutto inwentarza martwego bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	8490	10177	9333
Wartość brutto budynków mieszkalnych na 1 pracownika	zł	108459	109733	109609
Wartość netto środków trwałych ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	27783	35319	31551
Nakłady pieniężne ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	15232	18266	16749
Nakłady pieniężne bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	14656	17619	16137
Płace i ubezpieczenia ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	3321	4214	3768
Płace i ubezpieczenia bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	3111	3891	3502
Udział płac i ubezpieczeń ogółem w nakładach pieniężnych	%	21,8	23,1	22,5
Pasze kupne na 1 ha użytków rolnych	zł	2525	3053	2789
Wynik finansowy ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	1330	2207	1768

Tabela 5 (c.d.)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- południowe	Ogółem
Wynik finansowy bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	1185	2166	1676
Wydajność pracy na 1 pracowni- ka rocznie (bez przemysłu)	zł	170746	153735	162241
Okres bez zmiany dyrektora	liczba lat	8,5	7,7	8,1

są również w zamieszczonych w aneksie tabelach zawierających struktury kosztów produkcji poszczególnych ziemiopłodów i grup zwierząt. Na podstawie tabeli 5 można ogólnie stwierdzić, że różnice poziomu wskaźników określających intensywność gospodarowania, nie są duże, co świadczy dodatkowo o działalności PGR pod względem podniesienia kultury rolnej i zagospodarowania terenów północnych i zachodnich, które przez wiele lat pozostawały w tyle. Podniesienie produktywności i rentowności państwowych gospodarstw rolnych położonych na terenie województw północnych i zachodnich, ze względu na duży udział PGR na tych terenach zdecydowało o dynamice PGR jako całości. Gospodarstwa te są większe obszarowo, natomiast posiadają słabsze gleby, a stąd ustępują nieco pod względem poziomu plonów gospodarstw województw środkowych i południowych. Obsada bydłem jest już w zasadzie wyrównana, przy czym wyższą wydajność krów wykazują gospodarstwa terenów północnych. W chowie trzody chlewnej przodują gospodarstwa województw środkowych.

Wydajność pracy, wyrażona wartością produkcji globalnej na 1 pracownika jest wyraźnie wyższa w gospodarstwach województw północnych i zachodnich. Ustabilizowanie kadry kierowniczej wykazuje zadowalający stan. Liczba lat bez zmiany dyrektora w gospodarstwie jest nawet nieco wyższa w badanych gospodarstwach terenów północnych niż środkowych.

Odnosnie niektórych wskaźników przeanalizujemy występujące współzależności posługując się metodą szeregów rozdzielczych.

Wielkość gospodarstwa jako zmienna niezależna przedstawiona jest na tabeli 6. Zestawienie to wskazuje na niektóre istotne korzyści wynikające ze zwiększenia obszaru gospodarstwa, a mianowicie:

- mniejsze obciążenie jednostki powierzchni kosztami ogólnogospodarczymi,
- mniejsze obciążenie kosztem maszyn, dzięki większym możliwościom pełnego ich wykorzystania,
- wzrost wydajności pracy, dzięki mniejszej liczbie robotników przypadających na 100 ha użytków rolnych, przy silniejszym uzbrojeniu ich w maszyny i narzędzia, czyli większym zmechanizowaniu pracy,
- obniżenie kapitałochłonności produkcji.

Tabela 6

Wielkość gospodarstw

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	383	605	899
Udział gleb dobrych	%	60	56	54
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych	%	18,0	24,6	22,4
Robotnicy produkcji roślinnej i usługowej na 100 ha użytków rolnych	osoby	8,8	7,5	6,6
Robotnicy produkcji zwierzęcej na 100 ha użytków rolnych	osoby	3,3	2,7	2,2
Pracownicy umysłowi na 100 ha użytków rolnych (bez stażystów)	osoby	1,6	1,1	0,9
Okres bez zmiany dyrektora	liczba lat	7,8	9,1	7,3
Płace i ubezpieczenia na 1 robotnika	zł	27381	26930	27871
Nagrody na 1 pracownika	zł	13541	10632	12385
Wydajność pracy (produkcja globalna na 1 pracownika)	zł	155314	161090	170317
Wartość brutto budynków na 1 ha użytków rolnych	zł	47509	37685	33682
Wartość maszyn i narzędzi na 1 ha użytków rolnych	zł	10578	9026	8396
Wartość maszyn i narzędzi na 1 robotnika	zł	87421	88490	95409
Traktory na 100 ha użytków rolnych	szt	2,73	2,49	2,16
Kombajny na 100 ha użytków rolnych	szt	0,47	0,45	0,37
Inwentarz żywy na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	62,2	59,0	49,8
w tym: bydło	%	80	70	79
Koszty ogólnogospodarcze na 1 gospodarstwo	tys. zł	1744	2331	3221
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha użytków rolnych	zł	4821	3896	3570
Produkcja globalna roślinna na 1 ha użytków rolnych	j.zb.	35,3	32,3	30,7
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha użytków rolnych	j.zb.	23,9	20,9	17,5
Produkcja towarowa zbóż na 1 ha użytków rolnych	q	9,07	8,77	8,37
Plon 4 zbóż	q/ha	28,6	27,6	27,2
Plon buraków cukrowych	q/ha	292	262	276
Mleczność roczna 1 krowy	litr	3064	3021	2980
Wynik finansowy na 1 ha użytków rolnych	zł	2521	1292	1214
Kapitałochłonność produkcji (na 1 jedn. zboż.)	zł	981	878	873

Nieco niższa wartość produkcji uzyskana z 1 ha użytków rolnych gospodarstw dużych wiąże się w tym wypadku ze słabszymi gruntami dużych gospodarstw wchodzących w skład badanej reprezentacji oraz z mniejszą obsadą zwierzętami limitowaną możliwościami ich pomieszczenia. Warunki bytowe robotników wyrażone w zestawieniu wysokością płac i uzyskanych nagród są w zasadzie jednakowe, niezależnie od wielkości gospodarstwa. Do dalszego zwiększania produktywności dużych gospodarstw prowadzi, naszym zdaniem, droga przez zwiększenie ich obsady wysoko wydajnym inwentarzem żywym, po uprzednim zapewnieniu potrzebnych stanowisk, oraz zwrócenie specjalnej uwagi na podniesienie wydajności trwałych użytków zielonych.

Jakość gleb wywiera, jak powszechnie wiadomo, bardzo silny wpływ na wielkość i rentowność produkcji rolnej. Potwierdzają to liczby zamieszczone w tabeli 7.

Tabela 7

Jakość gleb				
Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Udział gleb dobrych	%	27	56	87
NPK czysty składnik na 1 ha gruntów ornych	kg	270	297	296
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	63	59	75
NPK czysty składnik nawozów mineralnych i organicznych łącznie na 1 ha gruntów ornych	kg	339	362	378
Udział gruntów wymagających melioracji	%	17	20	11
Plon 4 zbóż	q/ha	23,7	27,9	31,7
Produkcja globalna roślinna na 1 ha użytków rolnych	jedn. zboż.	27,8	33,6	36,9
Produkcja towarowa zbóż kwalifikowanych na 1 ha użytków rolnych	q	2,03	2,49	2,92
Udział pszenicy w strukturze zasiewów	%	10,8	20,0	30,8
Udział buraków cukrowych w strukturze zasiewów	%	0,9	3,2	5,0
Obsada bydłem na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	38,8	40,3	51,0
Okres bez zmiany dyrektora	liczba lat	7,4	7,9	8,9
Wynik finansowy na 1 ha użytków rolnych	zł	743	1861	2422
Renta gruntowa na 1 ha użytków rolnych	zł	111	241	420

Wynik finansowy poszczególnych grup gospodarstw, różniących się pod względem udziału gleb dobrych, wykazuje niemal proporcjonalny wzrost do wzrostu udziału gleb dobrych.

	I grupa	III grupa	Wskaźnik wzrostu
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	743	2422	325
Udział gleb dobrych %	27	87	322

Wynik finansowy podany w omawianym zestawieniu uwzględnia wprowadzoną w 1971/72 rentę gruntową. W wypadku nieuwzględnienia tej renty wskaźnik wzrostu wyniku finansowego w III grupie gospodarstw w stosunku do I grupy byłby jeszcze wyższy (333%).

O decydującym wpływie jakości gleb na poziom produkcji świadczy nieznaczne zróżnicowanie poziomu nawożenia mineralnego między grupami gospodarstw.

Na podstawie tego zestawienia nasuwa się wątpliwość, czy nie nazbyt rozrzutnie stosowane są nawozy mineralne na słabych glebach, oraz uwaga że renta gruntowa w pgr nie spełnia zamierzonej roli, a w związku z tym wysokość ustalonych stawek renty od 1 ha poszczególnych klas powinna być poddana rewizji.

Nawożenie mineralne w powiązaniu z poziomem plonów 4 zbóż, plo-
nem przeliczeniowym i wielkością całej produkcji roślinnej wyrażonej
w jednostkach zbożowych przedstawione jest na tabeli 8. Współzależność
między nawożeniem mineralnym i wynikami produkcji roślinnej roz-
patrzone jest oddzielnie dla gospodarstw położonych na glebach gorszych
i lepszych.

Z zestawienia wynika wzrastające zużycie NPK przypadające na 1
jednostkę zbożową uzyskanej produkcji w miarę wzrostu jej poziomu.

Na glebach słabszych od 6,8 kg NPK na jednostkę przeliczeniową pro-
dukcji roślinnej przy poziomie produkcji 23,6 jednostek zbożowych na
1 ha użytków rolnych do 7,7 kg NPK — przy produkcji 33,1 jednostek
zbożowych, zaś na glebach mocniejszych od 5,7 kg NPK przy produkcji
33,6 jednostek zbożowych — do 8,3 kg NPK przy produkcji 38,7 jednos-
tek zbożowych uzyskanych z 1 ha użytków rolnych.

Efektywność zużycia nawozów mineralnych, wyrażona na zestawieniu
liczbą jednostek zbożowych przypadających na 1 q NPK, jest wyraźnie
wyższa na glebach mocniejszych.

Przy w zasadzie jednakowym poziomie produkcji roślinnej w III gru-
pie gospodarstw na glebach słabych i I grupie na glebach mocniejszych
wynoszącej 33,1 oraz 33,6 jednostek zbożowych, na 1q NPK przypada
na glebach słabych 13,0 a na glebach mocniejszych 17,4 jednostek zbożo-
wych. Porównanie II grupy gospodarstw na glebach słabych i mocniej-
szych uwiadcza, że przy takim samym zużyciu NPK (7,4 oraz 7,2 kg na
jednostkę zbożową) uzyskujemy na glebach słabych 27,7 a na gle-
bach mocniejszych 35,1 jednostek zbożowych z 1 ha użytków rolnych.

Na podstawie wieloletnich zestawień plonów i nawożenia mineralnego
poszczególnych roślin została obliczona statyczna efektywność nawożenia,
wyrażona w kg plonu przypadającego na 1 kg czystego składnika NPK

Nawożenie mineralne

Wyszczególnienie	Jedn. miary	do 50% gleb dobrych			powyżej 50% gleb dobrych		
		I	II	III	I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		8	8	8	11	11	12
Nawożenie mineralne NPK czysty składnik na 1 ha gruntów ornych 1970/71 r.	kg	162	204	255	193	254	321
Plon 4 zbóż	q/ha	23,7	22,7	26,8	30,7	28,4	30,9
Plon przeliczeniowy	q/ha	22,9	22,3	26,0	29,7	28,0	29,7
Produkcja globalna roślinna na 1 ha użytków rolnych	jedn. zb.	23,6	27,7	33,1	33,6	35,1	38,7
Zużycie NPK na 1 jednostkę zbożo- wą produkcji roślinnej	kg	6,8	7,4	7,7	5,7	7,2	8,3
Produkcja roślinna na 1 q NPK	jedn. zb.	14,6	13,6	13,0	17,4	13,8	12,0
Udział gleb dobrych	%	29	26	37	74	67	82
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych	%	29,1	24,8	23,6	24,1	14,0	19,8
Obsada inwentarzem żywym na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	51,0	48,6	54,6	60,3	58,0	63,6
w tym bydło	szt. duże	35,4	39,5	38,0	46,7	42,0	55,0
Okres bez zmiany dyrektora	liczba lat	4,7	5,3	9,1	10,2	6,3	11,7
Dyrektorzy z wyższym wykształ- ceniem	%	67	50	17	22	36	33
Produkcja czysta na 1 ha użytków rolnych	zł	2117	3593	3702	5204	5680	6099
Wynik finansowy na 1 ha użytków rolnych	zł	82	1468	1250	2032	2387	2103

oraz efektywność przyrostowa wyrażona w kg przyrostu plonu na 1 kg zwiększenia dawki NPK. Celem złagodzenia wpływu warunków atmosferycznych na poziom plonów w poszczególnych latach obliczenie efektywności oparto na średnich z dwóch kolejnych lat (tabela 9).

Z zestawienia wynika malejąca efektywność nawożenia w miarę wzrostu plonów odnośnie wszystkich roślin. Wynika to z jednej strony z powszechnie znanego zjawiska malejącej efektywności nakładów wraz ze wzrostem intensywności produkcji, z drugiej jednak strony nasuwa przypuszczenie, że w niektórych wypadkach kierownictwo gospodarstw usiłuje podnieść plony drogą zwiększenia nawożenia mineralnego bez dostatecznego przeanalizowania i poprawienia innych czynników warunkujących poziom plonów, jak dobór odpowiedniej odmiany, terminowe i staranne wykonanie zabiegów produkcyjnych, regulacja stosunków wodnych itp. Wskazuje na to szczególnie efektywność przyrostowa wykazująca znaczne wahania między kolejnymi okresami podanymi w zestawieniu, a nawet w dość licznych wypadkach, ujemną efektywność oznaczającą spadek plonów przy wzroście nawożenia mineralnego.

Tabela 9

Efektywność nawożenia mineralnego

Wyszczególnienie	Średnie z 2 lat				
	1962/63— —1963/64	1964/65— —1965/66	1966/67— —1967/68	1968/69— —1969/70	1970/71— —1971/72
Żyto					
Plon q/ha	16,4	20,2	19,5	20,4	21,0
NPK kg	108	109	149	210	246
Efektywność staty- styczna	15,2	18,5	13,1	9,7	8,5
Efektywność przyrostowa	+380,0	—1,7	+1,5		+1,7
Pszenica ozima					
Plon q/ha	19,7	21,4	22,5	25,4	24,6
NPK kg	135	133	173	235	265
Efektywność statyczna	14,6	16,1	13,0	10,8	9,3
Efektywność przyrostowa		+2,7	+4,7		—2,7
Jęczmień jary					
Plon q/ha	21,4	20,4	20,8	27,6	29,0
NPK kg	94	93	131	173	190
Efektywność statyczna	22,8	21,9	15,9	15,9	15,3
Efektywność przyrostowa		+1,0	+16,2		+7,4
Owies					
Plon q/ha	19,6	19,1	21,2	24,0	27,0
NPK kg	97	108	141	191	211
Efektywność statyczna	20,2	17,7	15,0	12,6	12,8
Efektywność przyrostowa	—4,5	+6,4	+5,6		+15,0
Rzepak ozimy					
Plon q/ ha	13,4	15,6	19,4	18,2	20,5
NPK kg	209	234	284	356	389
Efektywność statyczna	6,4	6,7	6,8	5,1	5,3
Efektywność przyrostowa	+8,8	+7,6	+1,7		+6,9
Groch					
Plon q/ha	14,1	13,1	18,5	15,0	18,3
NPK kg	94	125	134	170	189
Efektywność statyczna	15,0	10,5	13,8	8,8	9,7
Efektywność przyrostowa	—3,2	+60,0	+9,7		+17,4

Tabela 9 (c.d.)

	Średnie z 2 lat				
	1962/63— —1963/64	1964/65— —1965/66	1966/67— —1967/68	1968/69— —1969/70	1970/71— —1971/72
Buraki cukrowe					
Plon q/ha	223	247	309	297	282
NPK kg	256	286	319	439	416
Efektywność statyczna	87,1	86,4	96,7	67,6	67,8
Efektywność przyrostowa	+80,0	+187,9	—10,0		
Buraki pastewne					
Plon q/ha	339	394	534	461	456
NPK kg	168	245	240	297	368
Efektywność statyczna	201,8	160,8	222,5	155,2	123,9
Efektywność przyrostowa	+71,4		—128,0		—7,0
Ziemniaki					
Plon q/ha	142	159	168	170	173
NPK kg	130	136	189	237	277
Efektywność statyczna	109,2	116,9	88,9	71,7	62,4
Efektywność przyrostowa	+283,3	+16,9	+4,2		+7,5
Siano łąkowe					
Plon q/ha	32	34	43	43	49
NPK kg	63	82	135	171	199
Efektywność statyczna	50,8	41,5	31,8	25,1	24,6
Efektywność przyrostowa	+10,5	+16,9	0		+21,4

Obsada bydłem. Zestawienie, w którym przyjęto jako zmienną niezależną obsadę bydłem na 100 ha użytków rolnych, wskazuje wyraźny związek między wielkością obsady i jakością gleb, która, przy utrzymaniu założenia odpowiedniej towarowej produkcji roślinnej limituje zasoby pasz objętościowych i soczystych koniecznych dla utrzymania bydła. Z drugiej strony obsada bydłem ograniczona jest liczbą posiadanych stanowisk, które jak wskazują liczby podane w zestawieniu (wartość budynków gospodarczych przypadająca na 1 sztukę dużą) są w zasadzie jednakowo dobrze wykorzystane we wszystkich grupach gospodarstw. Biorąc pod uwagę stosunkowo wysoki udział gleb dobrych w grupie największych gospodarstw o najniższej obsadzie bydłem i w związku z tym wysoki poziom plonów, nasuwa się uwaga o konieczności doinwestowania w zakresie budynków inwentarskich tych gospodarstw, które ze względu na brak pomieszczeń nie mogą zwiększyć pogłowia zwierząt gospodarskich mimo posiadanych możliwości paszowych.

Tabela 10

Obsada bydłem

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Bydło na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	30,8	42,4	56,9
w tym: krowy	szt. duże	16,9	24,8	30,4
Udział krów w stadzie	%	54,9	58,5	53,4
Mleczność roczna 1 krowy	ltr	3024	2904	3137
Trzoda chlewna na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	6,7	10,2	5,4
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha użytków rolnych	jedn. zboż.	15,6	22,3	24,4
Produkcja globalna roślinna na 1 ha użytków rolnych	jedn. zboż.	28,4	32,9	36,9
Plon 4 zbóż	q/ha	25,9	27,6	29,9
Plon buraków cukrowych	q/ha	244	281	289
Plon ziemniaków	q/ha	161	175	163
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	735	608	544
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych	%	22,6	21,4	21,0
Udział gleb dobrych	%	41	55	74
Budynki gospodarcze na 1 ha użytków rolnych	zł	19172	28308	29309
Budynki gospodarcze na 1 sztukę dużą	zł	493	524	466
Okres bez zmiany dyrektora	liczba lat	6,9	8,2	9,2
Dyrektorzy z wyższym wykształceniem	%	47	29	39
Wynik finansowy na 1 ha użytków rolnych	zł	1326	1725	1976

Wydaźność pracy wyrażona wielkością produkcji globalnej przypadającej rocznie na 1 pracownika, przyjęta jako zmienna niezależna przedstawiona jest w tabeli 11.

Z zestawienia wynika zdecydowana prosta współzależność między wydajnością pracy i zarobkami pracowników. Wraz ze wzrostem wydajności pracy, wzrastają płace zasadnicze i nagrody. Wzrost wydajności pracy wiąże się z zastępowaniem pracy żywej przez pracę uprzedmiotowioną, na co wskazuje obniżenie liczby pracowników przy wzroście wartości maszyn i narzędzi przypadających na 1 robotnika i wzrost produkcji czystej przypadającej na dzień pracy. Wraz ze wzrostem wydajności pracy następuje również poprawa rentowności gospodarstw. Wzrostowi wydajności pracy sprzyja zwiększenie obszaru gospodarstwa i poprawa jakości gleb będące czynnikami wpływającymi na wzrost mechanizacji i zwiększenia wydajności z hektara.

Tabela 11

Wydajność pracy (bez przemysłu rolnego)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Wydajność pracy (produkcja globalna na 1 pracownika)	zł	136166	158183	192373
Płace i ubezpieczenia na 1 robotnika rocznie	zł	26100	26812	29270
Nagrody na 1 pracownika	zł	10428	11022	15546
Wartość maszyn i narzędzi na 1 robotnika	zł	86435	90327	94063
Produkcja końcowa brutto na 1 ha użytków rolnych	zł	17702	16397	19341
w tym: zwierzęca	zł	7308	7272	9028
Produkcja czysta na 1 robotnikodzień	zł	126	133	176
Plon 4 zbóż	q/ha	27,0	27,6	28,8
Mleczność roczna 1 krowy	litr	3024	2865	3175
Przyrost dzienny młodego bydła opasowego	kg	0,639	0,670	0,660
Przyrost dzienny tuczników	kg	0,577	0,397	0,546
Wynik finansowy na 1 ha użytków rolnych	zł	1713	1285	2029
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	545	600	741
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych	%	20,7	24,2	20,1
Udział gleb dobrych	%	50	57	62
Załoga na 100 ha użytków rolnych	osób	11,5	10,1	9,5

Kapitałochłonność wyrażona wartością brutto środków trwałych przypadającą na jednostkę zbożową produkcji globalnej wykazuje w pierwszym rzędzie zależność od wyposażenia gospodarstwa w budynki, co ma przede wszystkim związek z wielkością produkcji zwierzęcej. Im większa obsada inwentarzem, tym większe obciążenie budynkami inwentarskimi i mieszkaniami dla pracowników produkcji zwierzęcej.

Wraz ze zmniejszającą się kapitałochłonnością produkcji wzrasta rentowność gospodarstw. Malejąca kapitałochłonność przy wyrównanym poziomie produkcji zwierzęcej na 1 ha użytków rolnych wskazuje na lepsze wykorzystanie budynków pod względem obsadzenia stanowisk bardziej wydajnymi zwierzętami. Zasadnicze znaczenie dla obniżenia kapitałochłonności i poprawienia rentowności gospodarstw ma obniżenie kosztu stanowiska inwentarskiego poprzez stosowanie odpowiednich prefabrykatów i racjonalnego projektowania pomieszczeń inwentarskich.

Wynik finansowy. Rok gospodarczy 1971/72 jest pierwszym okresem obrachunkowym po wprowadzeniu w państwowych gospodarstwach rol-

Tabela 12

Kapitałochłonność

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Kapitałochłonność (wartość środków trwałych brutto na jednostkę zbożową produkcji globalnej)	zł	1216	903	750
Wartość środków trwałych brutto na 1 ha użytków rolnych	zł	64221	46939	42627
w tym: budynki mieszkalne	zł	17265	13066	11758
budynki gospodarcze	zł	33170	23573	20044
inwentarz martwy	zł	10255	8756	8989
Inwestycje na 1 ha użytków rolnych	zł	7818	3376	2931
Przychody ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	18993	16935	17511
w tym: produkcja roślinna	zł	6137	5857	6148
produkcja zwierzęca	zł	8117	7771	7719
Produkcja globalna na 1 ha użytków rolnych	jedn. zboż.	52,0	51,8	56,8
w tym: produkcja roślinna	jedn. zboż.	31,0	31,8	35,5
produkcja zwierzęca	jedn. zboż.	21,0	20,0	21,3
Obsada inwentarzem żywym na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	59,2	56,0	55,8
w tym: bydło	szt. duże	44,2	41,6	44,3
Udział gleb dobrych	%	55	54	61
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych	%	23,4	15,4	26,2
Załoga na 100 ha użytków rolnych	osób	13,2	11,6	11,1
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	554	673	659
Nakłady pieniężne ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	17504	15208	15701
w tym: płace i ubezpieczenia	zł	4175	3505	3622
Wynik finansowy na 1 ha użytków rolnych	zł	1489	1727	1810

nych nowego systemu ekonomicznego, który ma na celu stworzenie sprzyjających warunków do poprawy gospodarności i zwiększenia produkcji dzięki zmienionemu systemowi premiowania i zastosowania dopłat do produkcji, przy równoczesnej próbie zniwelowania wpływu różnic warunków naturalnych na wyniki finansowe drogą wyznaczenia renty gruntowej. Po pierwszym roku działania nowego systemu ekonomicznego zbyt wczesnie jest na ocenę funkcjonowania. Działanie nowego systemu w pierwszym roku ogranicza się przeważnie do mechanicznego wpływu na wynik finansowy naliczonej renty gruntowej i dopłat do produkcji końcowej netto. Dopiero w następnych latach można oczekiwać efektów

planowego działania kierownictwa i całej załogi w zakresie racjonalnej korekty kierunku produkcji, likwidacji zbędnych środków trwałych, podjęcia koniecznych inwestycji, ograniczania marnotrawstwa środków produkcji itp.

Aby przez zbyt ni pośpiech nie wyciągnąć niewłaściwych wniosków przy ocenie przyjętego nowego systemu ekonomicznego, należy pamiętać, że równocześnie z jego przyjęciem jest przeprowadzana nazbyt, naszym zdaniem, pośpieszna reorganizacja dotychczasowych form przedsiębiorstw państwowych.

Łączenie samodzielnych gospodarstw w przedsiębiorstwa wieloobiekto- we i w licznych wypadkach likwidacja wewnętrznego rozrachunku go- spodarczego spowodowało wiele zmian na stanowiskach kierowniczych. Reorganizacja ta i zmiany personalne, tak jak niemal każda poważniejsza reorganizacja w rolnictwie, wpłynie opóźniając na podejmowanie racjo- nalnych decyzji mogących usprawnić działalność gospodarczą, zwiększyć produkcję i jej opłacalność. Każdy bowiem kierownik przedsiębiorstwa rolnego, nawet posiadający wysokie kwalifikacje zawodowe, potrzebuje pewnego czasu, aby dobrze poznać nowy warsztat pracy, nowe warunki otoczenia i nową załogę. Wielu też nawet najlepszych kierowników sa- modzielnych gospodarstw, nie od razu dobrze sprosta wymaganiom, jakie staną przed nimi po objęciu stanowiska kierownika przedsiębiorstwa wie- loobiektowego. Stąd więc ocenę działania nowego systemu odnośnie ca- łości pgr należy dokonywać ostrożnie, a obserwacje trzeba przeprowadzać przede wszystkim w tych przedsiębiorstwach, które nowy system ekono- miczny zastał już w ustabilizowanej nowej formie organizacyjnej, pozwa- lającej na podejmowanie decyzji inwestycyjnych, adaptacyjnych i innych. Zmiany finansowe zaistniałe w pierwszym roku działania nowego syste- mu polegały na wprowadzeniu po stronie nakładów renty gruntowej i peł- nych odpisów amortyzacyjnych, zaś po stronie przychodów dopłaty do produkcji końcowej netto z podziałem na dopłaty do poziomu i do przy- rostu, oraz dopłatę rekompensującą zwiększoną amortyzację.

W celu zbadania współzależności zachodzącej między rentownością gospodarstw a innymi wskaźnikami działalności gospodarstw zestawiono szeregi rozdzielcze, gdzie wynik finansowy na 1 ha użytków rolnych przyjęto jako zmienną niezależną (tabela 13).

Na zestawieniu tym wynik finansowy przedstawiony jest w dwóch ujęciach, a mianowicie: raz według sprawozdania finansowego, drugi raz po skorygowaniu o dopłatę do produkcji netto i rentę gruntową. W obu wypadkach tendencje zmian wyniku finansowego między podanymi gru- pami gospodarstw są podobne, a jedynie w drugim wypadku obniżony został jego poziom. Z przedstawionego zestawienia wynika wyraźny zwią- zek rentowności gospodarstw z wielkością produkcji towarowej roślinnej i zwierzęcej. Wiąże się z tym również poziom intensywności gospodaro- wania mierzonej wysokością nakładów na 1 ha użytków rolnych. Wzrost rentowności idzie w parze ze wzrostem produkcji czystej i wielkością nagród przypadających średnio na 1 pracownika.

Tabele 14—25 przedstawiają kolejno współzależności występujące mię- dzy plonami poszczególnych roślin i kosztami ich produkcji oraz niektóry- rymi wskaźnikami charakteryzującymi organizację, intensywność i wyniki gospodarowania.

Tabela 13

Wynik finansowy w nowych warunkach ekonomicznych
(Bez przemysłu rolnego)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		20	20	20
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	—87	1556	3558
Wynik finansowy bez dopłat do produkcji i renty gruntowej	zł	—798	520	2178
Przychody ogółem na 1 ha uż. r.	zł	14115	17760	21347
w tym: produkcja roślinna	zł	4377	6067	7698
produkcja zwierzęca	zł	6854	7799	8954
w tym: mleko	zł	1982	2118	2424
dopłaty i inne	zł	2884	3894	4695
Dopłaty ogółem na 1 ha uż. r.	zł	1805	2373	2769
w tym: do PFZ	zł	52	129	158
do poziomu produkcji netto	zł	679	1022	1053
do przyrostu produkcji netto	zł	217	291	638
do amortyzacji	zł	613	665	738
Nakłady ogółem na 1 ha uż. r.	zł	14202	16313	17897
w tym: płace i ubezpieczenia	zł	2642	3567	3995
amortyzacja	zł	2047	2268	2499
renta gruntowa	zł	185	277	311
nawozy mineralne	zł	1192	1338	1327
pasze	zł	2602	2542	3223
Liczba pracowników na 100 ha użytków rolnych	osób	10,2	11,9	13,8
Inwestycje na 1 ha uż. r.	zł	4120	3716	6289
Remonty kapitalne na 1 ha uż. r.	zł	1283	1568	1289
Udział gleb dobrych	%	43	64	64
Produkcja czysta na 1 ha uż. r.	zł	2203	4816	6940
Nagrody na 1 pracownika rocznie	zł	7245	11942	17240
Okres bez zmiany dyrektora	liczba lat	7,8	8,6	7,8
Okres bez zmiany głównego księgowego	liczba lat	8,0	10,4	8,9
Udział dyrektorów z wyższym wykształceniem	%	40	59	25
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	632	658	596

Przy zmianie wyniku finansowego o 100 zł na 1 ha użytków rolnych

Przyrost przychodów ogółem na 1 ha uż. r.	zł	+222	+179
Przyrost dopłat ogółem na 1 ha uż. r.	zł	+ 35	+ 20
Przyrost dopłat do poziomu produkcji netto na 1 ha uż. r.	zł	+ 21	+ 2
Przyrost dopłat do przyrostu produkcji netto na 1 ha uż. r.	zł	+ 5	+ 17
Przyrost renty gruntowej na 1 ha uż. r.	zł	+ 6	+ 2
Przyrost produkcji czystej na 1 ha uż. r.	zł	+159	+106

Pod każdym zestawieniem podane są liczby określające zmianę poziomu kosztów produkcji, nakładów pracy, mechanizacji i nawożenia mineralnego przy wzroście plonu o 1 q.

Ogólną prawidłowość stanowi wzrost nakładów na 1 ha wraz ze wzrostem plonów, przy równoczesnym obniżeniu się kosztu przypadającego na 1 q produktu. Wyjątki odstąpienia od tej reguły są bardzo nieliczne. Na 12 przeanalizowanych roślin jedynie owies i buraki cukrowe przy wysokich plonach wykazały obniżenie nakładów na 1 ha oraz buraki pastewne przy przejściu od najniższych plonów do średnich, co można tłumaczyć poprawą terminowości zabiegów pielęgnacyjnych, wpływającej na obniżenie pracochłonności.

Tabela 14

Pszenica ozima

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		19	20	20
Plon	q/ha	20,9	26,8	35,7
Bezpośrednie koszty produkcji				
1 ha	zł	5376	5505	5883
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	257	205	165
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	345	295	262
Koszt pracy na 1 ha	zł	404	479	529
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4972	5026	5354
w tym: mechanizacja	zł	792	840	899
nawozy mineralne	zł	1167	1073	1424
środki ochrony roślin	zł	99	75	140
Koszty wspólne roślinne na 1 ha				
rośliny	zł	608	859	1134
Koszty wspólne roślinne na jednostkę zbożową	zł	29	32	32
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha				
rośliny	zł	1854	2451	3237
Koszty ogólnogospodarcze na jednostkę zbożową	zł	89	91	91
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	45	51	52
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	39,0	44,7	47,0
Koszty wspólne roślinne na 1 ha				
użytków rolnych	zł	735	847	968
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha				
użytków rolnych	zł	3386	4412	4587
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	707	2140	2461
Udział gleb dobrych	%	45	56	71

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu			
na 1 ha	zł	+21,9	+42,5
Przyrost bezpośredniego kosztu			
na 1 q	zł	— 8,81	— 4,49
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	— 8,47	— 3,71
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+12,7	+ 5,6
Przyrost kosztu mechanizacji na			
1 ha	zł	+ 8,1	+ 6,6
Przyrost kosztu nawozów mine-			
ralnych na 1 ha	zł	—15,9	+39,4

Tabela 15

Zyto

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		15	16	16
Plon	q/ha	18,8	23,1	28,5
Bezpośrednie koszty produkcji 1 ha	zł	4576	5303	5431
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	243	230	191
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	326	293	280
Koszt pracy na 1 ha	zł	451	529	632
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4125	4774	4799
w tym mechanizacja	zł	774	935	953
nawozy mineralne	zł	737	1136	1141
środki ochrony roślin	zł	28	21	22
Koszty wspólne roślinne na 1 ha rośliny	zł	673	747	904
Koszty wspólne roślinne na jednostkę zbożową	zł	36	32	32
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha rośliny	zł	1727	2099	2685
Koszty ogólnogospodarcze na jednostkę zbożową	zł	92	91	94
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	48	48	48
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	41,0	40,8	39,6
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	796	838	872
Koszy ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3627	3982	4387
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	835	1646	2438
Udział gleb dobrych	%	40	47	60

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+169,1	+23,7
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	— 3,02	— 7,22
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	— 7,67	— 2,41
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 18,1	+19,1
Przyrost kosztu mechanizacji na 1 ha	zł	+ 37,4	+ 3,3
Przyrost kosztu nawozów mine- ralnych na 1 ha	zł	+ 92,8	+ 0,9

Jęczmień jary

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		18	17	17
Plon	q/ha	25,2	31,2	37,7
Bezpośrednie koszty produkcji 1 ha	zł	4909	5068	5096
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	195	162	135
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	291	259	226
Koszt pracy na 1 ha	zł	551	560	562
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4358	4508	4534
w tym: mechanizacja	zł	829	861	931
nawozy mineralne	zł	797	778	736
środki ochrony roślin		41	91	75
Koszty wspólne roślinne na 1 ha rośliny	zł	751	1011	1000
Koszty wspólne roślinne na jednostkę zbożową	zł	30	32	26
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha rośliny	zł	2267	2705	3188
Koszty ogólnogospodarcze na jednostkę zbożową	zł	90	87	85
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	35	50	53
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	39,8	43,2	45,1
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	749	911	876
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3703	4294	4642
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	990	2399	2063
Udział gleb dobrych	%	41	63	70

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+ 26,5	+ 4,3
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	— 5,50	— 4,15
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	— 5,33	— 5,08
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 1,5	+ 0,3
Przyrost kosztu mechanizacji na 1 ha	zł	+ 5,3	+ 10,8
Przyrost kosztu nawozów mine- rialnych na 1 ha	zł	+ 3,2	+ 6,5

Tabela 17

Owies

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		14	15	15
Plon	q/ha	22,7	30,5	37,7
Bezpośrednie koszty produkcji				
1 ha	zł	5139	5395	5146
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	226	177	136
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	326	271	223
Koszt pracy na 1 ha	zł	586	701	566
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4553	4694	4580
w tym: mechanizacja	zł	895	849	864
nawozy mineralne	zł	834	1020	942
środki ochrony roślin	zł	47	69	89
Koszty wspólne roślinne na 1 ha	zł	664	987	1030
Koszty wspólne roślinne na				
jednostkę zbożową	zł	29	32	29
Koszty ogólnogospodarcze na				
1 ha rośliny	zł	2016	2591	3090
Koszty ogólnogospodarcze na				
jednostkę zbożową	zł	89	85	82
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	48	46	48
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	43,0	39,5	40,1
Koszty wspólne roślinne na 1 ha				
uż. r.	zł	754	846	859
Koszty ogólnogospodarcze na				
1 ha uż. r.	zł	3780	3874	4070
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1237	1596	1845
Udział gleb dobrych	%	45	45	60

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu			
na 1 ha	zł	+32,8	—34,6
Przyrost bezpośredniego kosztu			
na 1 q	zł	— 6,28	— 5,69
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	— 7,05	— 6,67
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+14,7	—18,7
Przyrost kosztu mechanizacji na			
1 ha	zł	— 5,9	+ 2,1
Przyrost kosztu nawozów mine-			
ralnych na 1 ha	zł	+23,8	—10,8

Rzepak ozimy

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		18	17	17
Plon	q/ha	13,1	18,5	26,0
Bezpośrednie koszty produkcji 1 ha	zł	5390	5634	6128
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	411	305	236
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	628	507	461
Koszt pracy na 1 ha	zł	448	547	675
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4942	5087	5453
w tym: mechanizacja	zł	799	1014	948
nawozy mineralne	zł	1634	1812	1985
środki ochrony roślin	zł	250	172	290
Koszt ywspólne roślinne na 1 ha rośliny	zł	681	989	1390
Koszty wspólne roślinne na jednostkę zbożową	zł	26	27	27
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha rośliny	zł	1919	2951	3851
Koszty ogólnogospodarcze na jednostkę zbożową	zł	73	80	74
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	50	45	53
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	43,8	40,7	43,8
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	783	832	952
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3790	3865	4603
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1044	1266	2730
Udział gleb dobrych	%	47	64	67

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+45,2	+65,9
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	—19,63	— 9,20
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	—22,41	— 6,13
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+18,3	+ 17,1
Przyrost kosztu mechanizacji na 1 ha	zł	+39,8	— 8,8
Przyrost kosztu nawozów mine- ralnych na 1 ha	zł	+33,0	+23,1

Tabela 19

Buraki cukrowe

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		13	13	13
Plon	q/ha	206	275	351
Bezpośrednie koszty produkcji 1 ha	zł	10506	10999	10967
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	51	40	31
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	74	60	51
Koszt pracy na 1 ha	zł	4387	5192	5184
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	6119	5807	5783
w tym: mechanizacja	zł	736	667	936
nawozy mineralne	zł	2252	2092	1755
środki ochrony roślin	zł	588	569	403
Koszty wspólne roślinne na 1 ha rośliny	zł	1819	2179	2942
Koszty wspólne roślinne na jed- nostkę zbożową	zł	35	32	33
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha rośliny	zł	5129	6540	8127
Koszty ogólnogospodarcze na jed- nostkę zbożową	zł	100	95	93
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	51	51	55
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	44,5	45,7	52,1
Koszty wspólne roślinne na 1 ha użytków rolnych	zł	815	820	995
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha użytków rolnych	zł	3938	3920	4606
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	917	1633	2473
Udział gleb dobrych	%	61	54	81

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+ 7,1	— 0,4
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	— 0,16	— 0,12
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	— 0,20	— 0,12
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+11,7	— 0,1
Przyrost kosztu mechanizacji na 1 ha	zł	— 1,0	+ 3,5
Przyrost kosztu nawozów mineral- nych na 1 ha	zł	— 2,3	— 4,4

Buraki pastewne

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		14	14	15
Plon	q/ha	250	393	570
Bezpośrednie koszty produkcji 1 ha	zł	10357	10076	10932
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	41	26	19
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	52	36	29
Koszt pracy na 1 ha	zł	4661	4743	5270
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	5696	5333	5662
w tym: mechanizacja	zł	1145	995	1333
nawozy mineralne	zł	1851	1691	1593
środki ochrony roślin	zł	298	232	85
Koszty wspólne roślinne na 1 ha rośliny	zł	712	1116	1652
Koszty wspólne roślinne na jednostkę zbożową	zł	28	28	29
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha rośliny	zł	2067	3252	4768
Koszty ogólnogospodarcze na jednostkę zbożową	zł	83	83	84
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	48	47	54
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	43,0	39,0	48,6
Koszty wspólne roślinne na 1 ha użytków rolnych	zł	799	841	969
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3794	4166	4683
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1640	979	2499
Udział gleb dobrych	%	51	54	73

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	—2,0	+4,8
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	—0,10	—0,04
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	—0,11	—0,04
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+0,6	+3,0
Przyrost kosztu mechanizacji na 1 ha	zł	—1,0	+1,9
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	—1,1	—0,5

Tabela 21

Ziemniaki

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		15	15	15
Plon	q/ha	112	150	235
Bezpośrednie koszty produkcji 1 ha	zł	11267	11852	13119
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	101	79	56
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	127	104	82
Koszt pracy na 1 ha	zł	2340	2808	3016
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	8927	9044	10103
w tym: mechanizacja	zł	1519	1711	1863
nawozy mineralne	zł	1092	1098	1466
środki ochrony roślin	zł	284	369	534
Koszty wspólne roślinne na 1 ha rośliny	zł	692	1018	1619
Koszty wspólne roślinne na jed- nostkę zbożową	zł	25	27	28
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha rośliny	zł	2018	2723	4384
Koszty ogólnogospodarcze na jed- nostkę zbożową	zł	72	73	75
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	51	47	49
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	42,2	41,2	41,1
Koszty wspólne roślinne na 1 ha użytków rolnych	zł	713	826	989
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha użytków rolnych	zł	3669	3890	4626
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1002	1064	2583
Udział gleb dobrych	%	41	57	56

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+ 15,4	+ 14,9
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	— 0,58	— 0,27
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	— 0,61	— 0,26
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 12,3	+ 2,4
Przyrost kosztu mechanizacji na 1 ha	zł	+ 5,0	+ 1,8
Przyrost kosztu nawozów mineral- nych na 1 ha	zł	+ 0,2	+ 4,3

Zielonki w plonie głównym

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		20	20	19
Plon	q/ha	188	283	376
Bezpośrednie koszty produkcji				
1 ha	zł	4407	4630	4895
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	23	16	13
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	36	27	25
Koszt pracy na 1 ha	zł	372	383	427
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4035	4247	4463
w tym: mechanizacja	zł	494	517	594
nawozy mineralne	zł	675	863	969
środki ochrony roślin	zł	62	89	130
Koszty wspólne roślinne na 1 ha				
rośliny	zł	683	1005	1265
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha				
rośliny	zł	1959	2815	3833
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	46	52	51
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	40,0	45,6	45,5
Koszty wspólne roślinne na 1 ha				
uż. r.	zł	780	944	842
Koszty ogólnogospodarcze na				
1 ha uż. r.	zł	3837	4395	4134
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1486	2115	1498
Udział gleb dobrych	%	50	63	59

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu			
na 1 ha	zł	+2,3	+2,8
Przyrost bezpośredniego kosztu			
na 1 q	zł	—0,07	—0,03
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	—0,09	—0,02
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+0,1	+0,5
Przyrost kosztu mechanizacji na			
1 ha	zł	+0,2	+0,8
Przyrost kosztu nawozów mine-			
ralnych na 1 ha	zł	+2,0	+1,1

Tabela 23

Siano roślin motylkowych

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		14	14	15
Plon	q/ha	40	50	71
Bezpośrednie koszty produkcji 1 ha	zł	4320	4656	4971
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	108	93	70
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	136	118	106
Koszt pracy na 1 ha	zł	607	643	736
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	3713	4013	4235
w tym: mechanizacja	zł	634	680	698
nawozy mineralne	zł	504	614	629
środki ochrony roślin	zł	—	10	15
Koszty wspólne roślinne na 1 ha rośliny	zł	558	680	875
Koszty wspólne roślinne na jed- nostkę zbożową	zł	28	27	25
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha rośliny	zł	1561	1988	2626
Koszty ogólnogospodarcze na jed- nostkę zbożową	zł	78	79	74
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	45	49	54
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	36,9	43,6	47,6
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	815	841	871
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3986	4065	4525
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	2068	1416	1676
Udział gleb dobrych	%	48	66	59

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+33,6	+15,0
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	— 1,50	— 1,09
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	— 1,80	— 0,57
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 3,6	+ 4,4
Przyrost kosztu mechanizacji na 1 ha	zł	+ 4,6	+ 0,9
Przyrost kosztu nawozów mine- ralnych na 1 ha	zł	+11,0	+ 0,7

Siano łąkowe

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		19	19	19
Plon	q/ha	36	47	66
Bezpośrednie koszty produkcji 1 ha	zł	1919	2206	2880
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	53	47	44
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	82	77	69
Koszt pracy na 1 ha	zł	495	616	827
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	1424	1590	2053
w tym: mechanizacja	zł	390	514	731
nawozy mineralne	zł	1033	953	1237
środki ochrony roślin	zł	—	—	—
Koszty wspólne roślinne na 1 ha rośliny	zł	367	534	649
Koszty wspólne roślinne na jednostkę zbożową	zł	25	28	25
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha rośliny	zł	645	870	961
Koszty ogólnogospodarcze na jednostkę zbożową	zł	45	46	36
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	38,3	42,5	47,1
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	715	909	931
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3225	4355	4808
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	888	1894	2156
Udział gleb dobrych	%	43	60	66

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+26,1	+35,5
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	— 0,54	— 0,16
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	— 0,45	— 0,42
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+11,0	+11,1
Przyrost kosztu mechanizacji na 1 ha	zł	+11,3	+11,4
Przyrost kosztu nawozów mine- ralnych na 1 ha	zł	— 7,3	+14,9

Tabela 25

Pastwisko

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		13	18	19
Plon	q/ha	159	210	284
Bezpośrednie koszty produkcji 1 ha	zł	1359	1900	1951
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	8	9	7
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	17	16	13
Koszt pracy na 1 ha	zł	49	65	77
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	1310	1835	1874
w tym: mechanizacja	zł	75	98	97
nawozy mineralne	zł	930	987	1390
środki ochrony roślin	zł	—	—	2
Koszty wspólne roślinne na 1 ha rośliny	zł	582	682	907
Koszty wspólne roślinne na jednostkę zbożową	zł	28	25	25
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha rośliny	zł	706	784	881
Koszty ogólnogospodarcze na jednostkę zbożową	zł	34	29	24
Produkcja obornika na 1 ha uż. r.	q	45	48	54
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	38,0	41,3	52,2
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	753	806	953
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3434	3925	4403
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	788	1660	2047
Udział gleb dobrych	%	47	55	67

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+10,6	+0,7
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	+ 0,02	—0,03
Przyrost pełnego kosztu na 1 q	zł	— 0,02	—0,04
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 0,3	+0,2
Przyrost kosztu mechanizacji na 1 ha	zł	+ 0,4	—0,0
Przyrost kosztu nawozów mine- ralnych na 1 ha	zł	+ 1,1	+5,4

Można też ogólnie stwierdzić silniejsze obniżanie się kosztu 1 q przy przejściu od najniższych plonów do średnich, niż od średnich do wyższych. Wynika to z faktu, że im poziom plonów jest wyższy tym większych nakładów potrzeba celem dalszego ich podniesienia. Wyjątkiem w 1971/72 roku było żyto, dla którego przebieg wegetacji w badanym roku był niez-

był korzystny z czego wynika osłabienie korelacji między nakładami bezpośrednimi i poziomem plonów (przesunięcie intensywnych gospodarstw do II grupy gospodarstw).

Liczby podane w zestawieniach współzależności między plonami i nakładami produkcji roślinnej zwracają uwagę na zasadnicze znaczenie jakie ma terminowość i staranność wykonywania zabiegów produkcyjnych dla obniżenia jednostkowych kosztów. Wynika to nie tylko stąd, że staranne wykonanie zabiegów w optymalnym czasie wpływa na wzrost plonów, ale również umożliwia wykonanie zabiegów mniejszym nakładem pracy i środków produkcji. Mniejszych nakładów pracy wymaga pielęgnacja buraków gdy chwasty są małe, mniejszych środków potrzeba na zwalczanie szkodników czy chorób w początkowym okresie zaatakowania roślin. Współzależność poziomu plonów z jakością gleb wyraźnie widoczna jest przy zbożach, natomiast w mniejszym stopniu występuje w odniesieniu do ziemniaków i roślin pastewnych.

Analiza współzależności między wydajnościami i kosztami w produkcji zwierzęcej wskazuje na podobne tendencje kierunku wzajemnych wpływów (tabele 26—29).

Wzrost wydajności zwierząt wymaga zwiększenia nakładów na utrzymanie 1 sztuki rocznie, natomiast powoduje równocześnie obniżenie się kosztu jednostki produktu.

Przy wzroście mleczności krów o 100 litrów rocznie, wzrastają bezpośrednie koszty utrzymania 1 krowy rocznie o około 175 zł, przy czym koszty bezpośrednie przypadające średnio na 1 litr obniżają się o 0,10 zł przy niższym poziomie wydajności krów, a o 0,07 zł przy wyższych wydajnościach. Podobnie przedstawiają się współzależności między kosztem utrzymania 1 sztuki młodego bydła opasowego w skali roku, kosztem produkcji 1 kg przyrostu i wielkością dziennych przyrostów.

Na zestawieniu dotyczącym wychowu cieląt, gdzie koszty utrzymania podane są dla okresu wychowu, współzależność ta widoczna jest w odniesieniu do dziennego kosztu utrzymania, kosztu produkcji 1 kg przyrostu i wielkości dziennych przyrostów. Przy wychowie cieląt widoczny jest dodatni wpływ skarmianego mleka na wysokość dziennych przyrostów.

Zwiększanie stada bydła nie wykazuje dodatniego wpływu na wzrost wydajności, i co za tym idzie obniżenia jednostkowych kosztów produkcji. Natomiast przy chowie tuczników wzrost liczebności stada wpływa dodatnio na uzyskane efekty produkcyjne.

* * *

Z zestawień zamieszczonych w aneksie, przedstawiających szczegółowe struktury kosztów poszczególnych produktów w ujęciu pieniężnym i procentowym, wynikają w większości wypadków niższe jednostkowe koszty produktów zarówno roślinnych jak i zwierzęcych w gospodarstwach położonych na terenie województw północnych i zachodnich. Wynika to, naszym zdaniem, z dodatniego wpływu zwiększania obszaru gospodarstw, silniejszemu uzbrojeniu robotników w maszyny i narzędzia oraz wyższej wydajności, pracy. Dodatni wpływ tych czynników na ekonomikę produkcji mógł się ujawnić dzięki podniesieniu kultury i żyzności gleby go-

Tabela 26

Bydło mleczne

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		20	20	20
Mleczność roczna	ltr/krowę	2512	3000	3600
Bezpośredni koszt utrzymania 1 krowy rocznie	zł	11687	12551	13607
Bezpośredni koszt produkcji 1 ltr mleka	zł	4,65	4,18	3,78
Pełny koszt produkcji 1 ltr mleka	zł	4,53	4,19	3,89
Koszt pasz ogółem na 1 krowę rocznie	zł	7783	8288	9048
w tym: pasze treściwe	zł	1556	1674	2193
Pasze treściwe na 1 krowę rocznie	q	4,9	5,3	6,8
Pasze treściwe na 1000 ltr mleka	q	1,98	1,78	1,91
Koszt pastwiska na 1 krowę	zł	1047	946	663
Powierzchnia pastwiska na 1 krowę	ha	0,37	0,26	0,21
Zużycie pasz na 1 ltr mleka	j. ows.	1,59	1,31	1,18
Koszt jednostki owsianej	zł	2,00	2,11	2,16
Udział powierzchni wyżywienio- wej w uż. r.	%	76,7	71,2	78,5
Udział powierzchni paszowej w uż. r.	%	56,2	48,9	49,7
Udział pastwiska w uż. r.	%	17,2	10,8	9,4
Plon zielonki	q/ha	274	292	276
Plon siana motylkowego	q/ha	54	54	58
Plon siana łąkowego	q/ha	44	50	56
Plon przeliczeniowy	q/ha	24,7	27,5	28,9
Udział gleb dobrych	%	44	62	63
Wielkość stada krów	szt. rzecz.	142,3	156,5	125,0

Przy wzroście mleczności o 100 litrów rocznie

Przyrost bezpośredniego kosztu utrzymania krowy	zł	+177	+176
Przyrost bezpośredniego kosztu 1 litra mleka	zł	— 0,10	— 0,07
Przyrost kosztu pasz na 1 krowę	zł	+103	+127
Przyrost zużycia pasz treściwych na 1 krowę	q	+ 0,1	+ 0,2
Przyrost kosztu pastwiska na 1 krowę	zł	—21	—47
Przyrost zużycia pasz na 1 litr mleka	j. ows.	— 0,06	— 0,02

Cielęta — na 1 sztukę odchowaną

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		17	17	17
Przyrost dzienny 1 sztuki	kg	0,491	0,617	0,755
Bezpośrednie koszty utrzymania 1 sztuki	zł	3851	3763	3677
Bezpośredni koszt produkcji 1 kg przyrostu	zł	31,4	27,5	26,3
Bezpośredni koszt utrzymania 1 sztuki dziennie	zł	15,4	16,9	19,9
Pełny koszt produkcji 1 kg przyrostu	zł	34,4	31,3	29,3
Koszt pasz na 1 sztukę	zł	3103	3060	2983
Pasze treściwe na 1 sztukę	q	2,7	2,9	2,5
Mleko (pełne i chude) na 1 sztukę	ltr	719	665	837
Mlekopan na 1 sztukę	kg	15	12	13
Zużycie pasz na 1 kg przyrostu	j. ows.	5,5	4,6	4,5
Płace na 1 sztukę	zł	389	412	345
Waga sztuki urodzonej	kg	33	32	31
Waga sztuki odchowanej	kg	156	169	171
Okres odchowania	dni	250	222	185
Średni stan roczny	szt. rzecz.	122,2	133,6	94,5

Przy zwiększeniu przyrostu dziennego o 100 gramów

Przyrost bezpośredniego kosztu utrzymania cielęcia	zł	— 70	— 62
Przyrost bezpośredniego kosztu przyrostu 1 kg	zł	— 3,09	— 0,87
Przyrost pełnego kosztu przyrostu 1 kg	zł	— 2,46	— 1,45
Przyrost zużycia pasz treściwych na 1 sztukę	q	— 0,16	— 0,29
Przyrost zużycia mleka na 1 kg przyrostu	ltr	—42,86	+124,64
Przyrost zużycia pasz na 1 kg przyrostu	j. ows.	— 0,71	— 0,07

Tabela 28

Młode bydło opasowe

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		9	9	9
Przyrost dzienny 1 sztuki	kg	0,465	0,631	0,860
Bezpośredni koszt utrzymania 1 sztuki rocznie	zł	6789	8325	9087
Bezpośredni koszt produkcji 1 kg przyrostu	zł	39,9	36,0	28,9
Pełny koszt produkcji 1 kg przyrostu	zł	37,0	34,7	29,7
Pełny koszt produkcji 1 kg żywca	zł	32,7	31,3	30,1
Koszt pasz na 1 sztukę rocznie	zł	5063	6533	7251
w tym: pasze treściwe	zł	1832	2406	3334
Pasze treściwe na 1 sztukę rocznie	q	6,0	7,4	10,2
Koszt pastwiska na 1 sztukę rocznie	zł	317	285	200
Zużycie pasz na 1 kg przyrostu	jedn. ows.	14,1	12,0	8,7
Koszt jednostki owsianej	zł	2,14	2,35	2,69
Płace na 1 sztukę rocznie	zł	716	818	812
Waga sztuki wstawionej	kg	162	177	169
Waga sztuki sprzedanej	kg	341	369	303
Okres opasania	dni	385	304	156
Plon zielonki	q/ha	306	280	238
Udział gleb dobrych	%	48	55	54
Wielkość stada młodych opasów	szt.rzecz.	124,7	167,9	101,1

Przy zwiększeniu przyrostu dziennego o 100 gramów

Przyrost bezpośredniego kosztu utrzymania 1 sztuki rocznie	zł	+ 925	+ 333
Przyrost bezpośredniego kosztu produkcji 1 kg przyrostu	zł	— 2,35	— 3,10
Przyrost pełnego kosztu produkcji 1 kg przyrostu	zł	— 1,39	— 2,18
Przyrost zużycia pasz treściwych na 1 sztukę	q	+ 0,84	+ 1,22
Przyrost zużycia pasz na 1 kg przyrostu	jedn. ows.	— 1,26	— 1,44

Tuczniaki (na 100 kg przyrostu)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		10	10	10
Przyrost dzienny 1 sztuki	kg	0,291	0,352	0,443
Przyrost dzienny 1 sztuki warchlaków	kg	0,244	0,300	0,359
Przyrost dzienny 1 sztuki tuczników	kg	0,375	0,485	0,610
Bezpośredni koszt produkcji 1 kg przyrostu	zł	28,9	22,9	21,6
Pełny koszt produkcji 1 kg przyrostu	zł	31,6	25,4	24,5
Pełny koszt produkcji 1 kg żywca	zł	33,6	28,4	26,4
Koszt pasz na 100 kg przyrostu	zł	2374	1876	1767
Pasze treściwe na 100 kg przyrostu	q	4,6	3,4	3,9
Okopowe na 100 kg przyrostu	q	5,5	2,1	2,4
Zużycie pasz na 1 kg przyrostu	jedn. ows.	7,2	5,3	5,2
Płace na 100 kg przyrostu	zł	256	161	149
Waga sztuki wstawionej	kg	16	15	24
Waga sztuki sprzedanej	kg	110	110	117
Wielkość stada tuczników i warchlaków	szt. rzecz.	453,3	591,0	640,8
Wielkość stada warchlaków	szt. rzecz.	170,2	205,0	213,8

Przy zwiększeniu przyrostu dziennego o 100 gramów

Przyrost bezpośredniego kosztu przyrostu 1 kg	zł	— 9,84	—1,43
Przyrost pełnego kosztu przyrostu 1 kg	zł	—10,16	—0,99
Przyrost zużycia pasz treściwych na 1 kg przyrostu	q	— 1,97	+0,55
Przyrost zużycia pasz na 1 kg przyrostu	jedn. ows.	— 3,11	—0,11

spodarstw położonych na terenach północnych i zachodnich i ich uintensywnieniu, o czym wspomniano już poprzednio, a co świadczy dodatkowo o kierownictwie państwowych gospodarstw rolnych w ostatnim dziesięcioleciu.

Wyjaśnienie zastosowanej metody i techniki obliczania jednostkowych kosztów produkcji

Obliczenie jednostkowych kosztów produkcji polega, jak wiadomo, na rozdzieleniu bez reszty wszystkich poniesionych w gospodarstwie nakładów między produkowane artykuły i usługi świadczone przez gospodarstwo dla osób trzecich. Suma kosztów przypadająca na wytworzenie danego produktu podzielona przez liczbę uzyskanych jednostek produktu daje jego koszt jednostkowy. Część nakładów przydzielana jest bezpośrednio poszczególnym artykułom, część zaś przechodzi przedtem przez rachunki tzw. rozdzielcze. Niektóre rachunki rozdzielcze dzielone są wyłącznie między rachunki główne, tzn. rachunki poszczególnych artykułów, niektóre zaś, zanim obciążą rachunki główne, przechodzą poprzednio przez inne rachunki rozdzielcze.

Jednostkowe koszty poszczególnych produktów przedstawione w niniejszym opracowaniu obliczone zostały pozaksięgowo, w oparciu o obowiązującą w PGR sprawozdawczość finansową i księgi gospodarcze. Nakłady pracy ludzi oraz nakłady siły pociągowej żywej i mechanicznej w jednostkach naturalnych, poniesione na produkcję poszczególnych artykułów oraz prace przygotowawcze i pomocnicze, ustalono na podstawie rozkontowania codziennych zapisów prowadzonych w dzienniku gospodarczym.

Konstrukcja niektórych rachunków rozdzielczych oraz sposób ich podziału są następujące:

Koszt pracy robotników obejmuje wynagrodzenie pieniężne brutto, ubezpieczenie społeczne w wysokości 10% płac oraz różnice między kosztem świadczeń gospodarstwa na rzecz robotników i opłatą za świadczenia.

Koszt pracy robotników na poszczególnych rachunkach (oprócz produkcji zwierzęcej) jest iloczynem ilości zużytych dni pracy i przeciętnego kosztu 1 dnia pracy. Płace stałej obsługi w produkcji zwierzęcej są ustalone na podstawie kart pracy dla każdej grupy zwierząt oddzielnie.

Koszt utrzymania środków trwałych obejmuje koszt rocznego umorzenia, obliczonego od pełnej wartości środków trwałych oraz koszt remontów bieżących wykonanych systemem zleconym i systemem gospodarczym (koszt pracy i materiałów). Koszty remontów rozdzielane są między grupy środków trwałych proporcjonalnie do wysokości rocznego umorzenia. Jedynie koszty remontów dużych maszyn wykonywane systemem zleconym zaliczane są bezpośrednio na rachunki kosztu eksploatacji odpowiednich maszyn (traktory, kombajny, samochody).

Koszty utrzymania maszyn i narzędzi służących produkcji roślinnej, koszty utrzymania urządzeń melioracyjnych oraz budynków przeznaczonych dla składowania ziemiopłodów i nawozów mineralnych, zaliczane są na rachunek kosztów wspólnych roślinnych.

Koszt sprzężaju obejmuje koszt paszy i ściółki, koszt obsługi przy żywieniu i pielęgnacji koni roboczych, koszt utrzymania stajni i wozów oraz roczną amortyzację koni (10% wartości). Koszt pracy robotników

pracujących końmi nie jest wliczany do kosztu utrzymania koni, a podany jest łącznie z kosztem pracy innych robotników na rachunkach rozdzielczych i głównych.

Koszt sprzężaju wykazany na poszczególnych rachunkach głównych i rozdzielczych jest iloczynem ilości zużytych koniodni i średniego kosztu 1 dnia pracy koni. Dla obliczenia kosztu 1 koniodnia roczne koszty utrzymania koni zmniejszane są o wartość uzyskanego obornika i przychówka.

Koszt eksploatacji traktorów obejmuje koszt paliwa i smarów, koszt utrzymania traktorów (umorzenie roczne i remonty bieżące) oraz koszt pracy traktorzystów zatrudnionych przy konserwacji. Koszt pracy traktorzystów prowadzących traktor w czasie pracy nie jest wliczany do kosztu eksploatacji traktora, a podawany jest łącznie z kosztem pracy innych robotników na rachunkach rozdzielczych i głównych.

Ze względu na brak odpowiedniej ewidencji godzin pracy traktorów w dziennikach gospodarczych, jako nośnik kosztu eksploatacji traktora przyjęto nie godzinę, a dzień pracy.

Koszt eksploatacji kombajnów zbożowych obejmuje takie same rodzaje składników jak koszt eksploatacji traktorów. Nośnikiem kosztu eksploatacji kombajnu jest w tym opracowaniu również dzień pracy.

Koszt młocki obejmuje koszt utrzymania młocarni i silnika użytego przy młocce (umorzenie roczne i remonty bieżące) oraz koszt energii elektrycznej, względnie paliwa i smarów.

Koszt nawożenia organicznego obejmuje wartość obornika wywiezionego na grunty orne w okresie roku, koszt nasion nawozów zielonych, koszt pracy robotników i siły pociągowej zużytej przy wywożeniu i roztrzaskaniu obornika oraz przy uprawie nawozów zielonych i ugorów. Dolicza się również w tym rachunku wartość wapna zużytego na grunty orne w okresie roku oraz koszt pracy poniesionej na wapnowanie.

Nawożenie organiczne traktowane jest jako nawożenie gleby w celu utrzymania jej w stałej żyzności, a nie jako nawożenie konkretnej rośliny.

Koszty nawożenia organicznego rozdzielane są między poszczególne rośliny proporcjonalnie do wielkości zajmowanej przez nie powierzchni.

Koszty tzw. pośrednie, czyli koszty ogólnogospodarcze, oraz koszty wspólne produkcji roślinnej, obejmują takie koszty, które trudno jest bezpośrednio przydzielić poszczególnym produktom wytwarzanym w gospodarstwie.

W kosztach ogólnogospodarczych koszt pracy stanowi około 25% (wynagrodzenie administracji oraz praca o charakterze ogólnogospodarczym, jak stróżowanie, porządki w podwórzu, zaopatrzenie itp.). Nieco ponad 40% kosztów ogólnogospodarczych stanowią koszty utrzymania mieszkań pracowniczych oraz budynków i innych środków trwałych o charakterze ogólnym. Resztę stanowią koszty siły pociągowej, bhp, wydatki biurowe, odsetki bankowe, delegacje służbowe itp. Do kosztów ogólnogospodarczych zalicza się rentę gruntową.

Rachunek kosztów wspólnych produkcji roślinnej obejmuje koszty umorzenia i konserwacji urządzeń melioracyjnych, koszty utrzymania budynków i narzędzi służących produkcji roślinnej oraz koszt pracy zużytej na porządki w polu.

Koszty ogólnogospodarcze rozdzielane są między wszystkie produkty oraz usługi świadczone dla osób trzecich, zaś koszty wspólne roślinne między wszystkie ziemiopłody wytwarzane w gospodarstwie, proporcjonalnie do wartości produkcji globalnej wyrażonej w jednostkach zbożowych. Koszty wspólne zwierzęce nie są zestawione w tym opracowaniu na oddzielnym rachunku, gdyż zarówno koszty utrzymania pomieszczeń dla zwierząt, jak koszty przygotowania pasz oraz koszty leczenia i hodowli zaliczono w skład bezpośrednich kosztów poszczególnych grup inwentarza żywego.

Koszt stanowiska po roślinach motylkowych. Wartość stanowiska po roślinach motylkowych jest wyceniona szacunkowo na 1000 zł, co odpowiada w przybliżeniu wartości nakładów ponoszonych na uprawę 1 ha ugoru czarnego.

Wartość stanowiska odejmowana jest od kosztów produkcji roślin motylkowych, a dodawana do kosztów produkcji zbóż i rzepaku, przy uwzględnieniu udziału tych roślin w strukturze zasiewów.

Stosowanie metody obciążenia zbóż i rzepaku wartością stanowiska po motylkowych jest uzasadnione w wypadku spotykanej najczęściej struktury zasiewów. W wypadku gospodarstwa wyspecjalizowanego, np. o niewielkim udziale zbóż przy znacznym udziale roślin motylkowych w strukturze zasiewów, nie jest słuszne wyłączenie obciążenie zbóż kosztem stanowiska pozostawionego przez rośliny motylkowe. W tym wypadku należałoby obciążyć kosztem stanowiska również inne rośliny uprawiane po motylkowych.

Koszty składowania i dostawy produktów (tzw. koszty realizacji), obejmujące nakłady pracy oraz siły pociągowej żywej i mechanicznej przy przechowywaniu, ładowaniu i odstawie, nie są doliczane do przedstawionych w niniejszym opracowaniu jednostkowych kosztów produkcji, będących kosztami produkcji loco gospodarstwo. Koszty realizacji są doliczane do kosztu produkcji towarowej proporcjonalnie do wartości produktów.

Wycena produktów w obrocie wewnętrznym oraz wycena produktów ubocznych

Pasze własne zużywane w gospodarstwie w obrocie wewnętrznym wyceniane są według kosztów ich produkcji. W odniesieniu do produktów ubocznych jak obornik, słoma, liście, nie mających na ogół ustalonych cen rynkowych, zastosowane zostały ceny szacunkowe, obliczone w oparciu o metodę wyceny porównawczej, przetwórczej, bądź na podstawie średnich kosztów poniesionych.

Obornik — wyceniony jest metodą przetwórczą w wysokości 30 zł za 1 q w oparciu o cenę ziemniaków.

Kompost — wyceniono na podstawie kosztu pracy, siły pociągowej i zużytych na jego sporządzenie nawozów mineralnych. Koszty te doliczane są do kosztu nawożenia organicznego (w wypadku stosowania kompostu na grunty orne), bądź do kosztów trwałych użytków zielonych, względnie plantacji wieloletnich.

Słoma — wyceniona jest na 30 zł za 1 q, przy utrzymaniu jednakowej ceny dla słomy ściółkowej i pastewnej.

Liście buraków — wyceniono w wysokości 15 zł za 1 q i dodano koszty robocizny i siły pociągowej poniesionych na zwózkę liści z pola.

Tabela 30

Tabele nakładów i kosztów jednostkowych
Nakłady na produkcję żyta i pszenicy ozimej zebranych w 1971 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Żyto			Pszenica ozima			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	436	634	530	439	519	479
Konie	20	53	36	16	37	27
Traktory	403	518	458	442	491	466
Kombajn	315	423	366	312	372	342
Młocarnia	13	27	20	7	16	12
Nasiona	600	584	593	964	848	906
Środki ochrony roślin	35	8	22	98	114	106
Nawozy mineralne	880	1135	1002	1090	1340	1215
Nawożenie organiczne	1913	2147	2025	2004	2188	2096
Sznurek	3	15	9	5	5	5
Razem koszty bezpośrednie	4618	5544	5061	5377	5930	5654
Koszty ogólnoprodukcyjne	701	854	774	793	949	871
Koszty ogólnogospodarcze	1915	2449	2170	2260	2817	2538
Koszt stanowiska	327	384	354	349	377	363
Razem koszty brutto	7561	9231	8359	8779	10073	9426
Wartość słomy	1240	1400	1316	1227	1370	1298
Koszt produkcji ziarna	6321	7831	7043	7552	8703	8128
Plon q/ha	22,2	25,1	23,6	26,4	29,6	28,0
Koszt 1 q ziarna	285	312	298	286	294	290
W procentach						
Robotnicy	5,8	6,8	6,4	5,0	5,2	5,1
Konie	0,3	0,6	0,4	0,2	0,4	0,3
Traktory	5,3	5,6	5,5	5,0	4,9	5,0
Kombajn	4,2	4,6	4,4	3,6	3,7	3,6
Młocarnia	0,2	0,3	0,2	0,1	0,2	0,1
Nasiona	7,9	6,3	7,1	11,0	8,4	9,6
Środki ochrony roślin	0,5	0,1	0,3	1,1	1,1	1,1
Nawozy mineralne	11,6	12,3	12,0	12,4	13,3	12,9
Nawożenie organiczne	25,3	23,2	24,2	22,8	21,7	22,3
Sznurek	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0
Razem koszty bezpośrednie	61,1	60,0	60,6	61,2	58,9	60,0
Koszty pośrednie	34,6	35,8	35,2	34,8	37,4	36,2
Koszt stanowiska	4,3	4,2	4,2	4,0	3,7	3,8
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 31

Nakłady na produkcję jęczmienia jarego i owsa zebranych w 1971 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Jęczmień jary			Owies			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	457	645	564	543	694	618
Konie	16	53	37	23	41	32
Traktory	421	483	456	457	497	477
Kombajn	342	383	365	263	325	294
Młocarnia	13	25	20	93	38	66
Nasiona	621	614	617	679	613	646
Środki ochrony roślin	56	75	67	63	74	69
Nawozy mineralne	734	811	778	956	955	956
Nawożenie organiczne	2011	2224	2132	1870	2224	2047
Sznurek	10	13	12	27	21	24
Razem koszty bezpośrednie	4681	5326	5048	4974	5482	5229
Koszty ogólnoprodukcyjne	853	963	916	893	939	916
Koszty ogólnogospodarcze	2499	2879	2714	2503	2654	2578
Koszt stanowiska	335	374	357	332	360	346
Razem koszty brutto	8368	9542	9035	8702	9435	9069
Wartość słomy	1016	1078	1051	1082	1112	1097
Koszt produkcji ziarna	7352	8464	7984	7620	8323	7972
Plon q/ha	30,5	31,9	31,3	31,3	29,6	30,5
Koszt 1 q ziarna	241	265	255	243	281	261
W procentach						
Robotnicy	5,5	6,8	6,3	6,2	7,4	6,8
Konie	0,2	0,5	0,4	0,3	0,4	0,3
Traktory	5,0	5,1	5,1	5,3	5,3	5,3
Kombajn	4,1	4,0	4,0	3,0	3,4	3,2
Młocarnia	0,1	0,3	0,2	1,1	0,4	0,7
Nasiona	7,4	6,4	6,8	7,8	6,5	7,1
Środki ochrony roślin	0,7	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8
Nawozy mineralne	8,8	8,5	8,6	11,0	10,1	10,6
Nawożenie organiczne	24,0	23,3	23,6	21,5	23,6	22,6
Sznurek	0,1	0,1	0,1	0,3	0,2	0,3
Razem koszty bezpośrednie	55,9	55,8	55,9	57,2	58,1	57,7
Koszty pośrednie	40,1	40,3	40,2	39,0	38,1	38,5
Koszt stanowiska	4,0	3,9	3,9	3,8	3,8	3,8
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nakłady na produkcję rzepaku ozimego i ziemniaków zebranych w 1971 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Rzepak ozimy			Ziemniaki			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	478	621	555	2619	2828	2721
Konie	24	38	32	65	108	86
Traktory	480	504	493	1051	1273	1159
Kombajn — maszyny specjalne	367	376	372	442	479	460
Młocarnia	—	—	—	—	—	—
Nasiona — sadzeniaki	121	105	113	4114	3803	3962
Środki ochrony roślin	266	213	238	376	417	396
Nawozy mineralne	1604	1946	1787	1021	1424	1218
Nawożenie organiczne	2006	2209	2115	1905	2255	2076
Sznurek	8	4	6	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	5354	6016	5711	11593	12587	12078
Koszty ogólnoprodukcyjne	940	1076	1013	995	1230	1110
Koszty ogólnogospodarcze	2684	3099	2907	2707	3391	3042
Koszt stanowiska	375	363	368	—	—	—
Razem koszty brutto	9353	10554	9999	15295	17208	16230
Plon q/ha	18,5	20,3	19,5	154	178	166
Koszt 1 q	506	520	513	99	97	98
W procentach						
Robotnicy	5,1	5,9	5,5	17,1	16,4	16,8
Konie	0,3	0,4	0,3	0,4	0,6	0,5
Traktory	5,1	4,8	4,9	6,9	7,4	7,2
Kombajn — maszyny specjalne	3,9	3,6	3,7	2,9	2,8	2,8
Młocarnia	—	—	—	—	—	—
Nasiona — sadzeniaki	1,3	1,0	1,1	26,9	22,1	24,4
Środki ochrony roślin	2,8	2,4	2,0	2,5	2,4	2,4
Nawozy mineralne	17,1	18,4	17,9	6,7	8,3	7,5
Nawożenie organiczne	21,5	20,9	21,2	12,4	13,1	12,8
Sznurek	0,1	0,0	0,1	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	57,2	57,0	57,1	75,8	73,1	74,4
Koszty pośrednie	38,8	39,6	39,2	24,2	26,9	25,6
Koszt stanowiska	4,0	3,4	3,7	—	—	—
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 33

**Nakłady na produkcję grochu i strączkowych pastewnych na ziarno
zebranych w 1971**

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
	Groch			Strączkowe pastewne na ziarno		
	W zł na 1 ha					
Robotnicy	998	1185	1118	378	635	515
Konie	62	48	53	10	41	26
Traktory	411	542	495	427	416	421
Kombajn	313	283	294	313	304	308
Młocarnia	—	79	51	—	43	23
Nasiona	2540	2483	2503	1122	1127	1125
Środki ochrony roślin	275	225	243	130	141	136
Nawozy mineralne	573	803	721	572	689	634
Nawożenie organiczne	1986	2241	2150	1994	2237	2123
Sznurek	—	—	—	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	7158	7889	7628	4916	5633	5311
Koszty ogólnoprodukcyjne	425	843	694	583	421	497
Koszty ogólnogospodarcze	1503	2298	2014	1719	1207	1447
Razem koszty brutto	9086	11030	10336	7243	7261	7255
Wartość słomy i stanowiska	1670	1879	1804	1246	1266	1257
Koszt produkcji ziarna	7416	9151	8532	6002	5995	5998
Plon q/ha	14,1	19,0	17,3	18,4	11,3	14,6
Koszt 1 q ziarna	526	482	493	326	531	411
	W procentach					
Robotnicy	11,0	10,8	10,8	5,2	8,8	7,1
Konie	0,7	0,4	0,5	0,1	0,6	0,4
Traktory	4,5	4,9	4,8	5,9	5,7	5,8
Kombajn	3,4	2,6	2,8	4,3	4,2	4,2
Młocarnia	—	0,7	0,5	—	0,6	0,3
Nasiona	28,0	22,5	24,2	15,5	15,5	15,5
Środki ochrony roślin	3,0	2,0	2,4	1,8	1,9	1,9
Nawozy mineralne	6,3	7,3	7,0	7,9	9,5	8,7
Nawożenie organiczne	21,9	20,3	20,8	27,5	30,8	29,3
Sznurek	—	—	—	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	78,8	71,5	73,8	68,2	77,6	73,2
Koszty pośrednie	21,2	28,5	26,2	31,8	22,4	26,8
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 34

**Nakłady na produkcję buraków cukrowych i buraków pastewnych
zebranych w 1971 roku**

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Buraki cukrowe			Buraki pastewne			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	5498	4426	4921	4977	4809	4889
Konie	38	70	55	91	143	118
Traktory	507	611	563	981	1090	1038
Kombajn buraczany	36	270	162	—	—	—
Nasiona	375	350	362	402	336	394
Środki ochrony roślin	218	779	520	62	325	199
Nawozy mineralne	1685	2331	2033	1543	1855	1706
Nawożenie organiczne	2119	2285	2208	1999	2205	2107
Razem koszty bezpośrednie	10476	11122	10824	10055	10813	10451
Koszty ogólnoprodukcyjne	2141	2461	2313	1134	1251	1195
Koszty ogólnogospodarcze	6299	6855	6599	3137	3652	3407
Razem koszty brutto	18916	20438	19736	14326	15716	15053
Wartość liści	3207	3430	3327	593	633	614
Koszt produkcji korzeni	15709	17008	16409	13733	15083	14439
Plon q/ha	268	286	277	395	422	409
Koszt 1 q korzeni	59	59	59	35	36	35
W procentach						
Robotnicy	29,1	21,7	24,9	34,7	30,6	32,5
Konie	0,2	0,3	0,3	0,6	0,9	0,8
Traktory	2,7	3,0	2,9	6,9	6,9	6,9
Kombajn buraczany	0,2	1,3	0,8	—	—	—
Nasiona	2,0	1,7	1,8	2,8	2,5	2,6
Środki ochrony roślin	1,1	3,8	2,6	0,4	2,1	1,3
Nawożenie mineralne	8,9	11,4	10,3	10,8	11,8	11,3
Nawożenie organiczne	11,2	11,2	11,2	14,0	14,0	14,0
Razem koszty bezpośrednie	55,4	54,4	54,3	70,2	68,8	69,4
Koszty pośrednie	44,6	45,6	45,2	29,8	31,2	30,6
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 35

Nakłady na produkcję zielonek w plonie głównym i siana motylkowych zebranych w 1971 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
	Zielonki w plonie głównym			Siano z roślin motylkowych		
	W zł na 1 ha					
Robotnicy	377	409	393	575	735	664
Konie	7	20	14	34	48	42
Traktory	519	522	520	547	694	629
Nasiona	717	614	665	670	597	629
Środki ochrony roślin	78	108	93	3	12	8
Nawozy mineralne	738	925	833	488	659	584
Nawożenie organiczne	2025	2214	2121	1932	2235	2101
Razem koszty bezpośrednie	4461	4812	4639	4249	4980	4657
Koszty ogólnoprodukcyjne	972	987	980	625	774	708
Koszty ogólnogospodarcze	2733	2969	2853	1904	2204	2072
Razem koszty brutto	8166	8768	8472	6778	7958	7437
Wartość stanowiska	653	596	624	1000	1000	1000
Koszt produkcji zielonki	7513	8172	7848	—	—	—
Koszt produkcji siana	—	—	—	5778	6958	6437
Plon q/ha	289	273	281	109	122	117
Koszt 1 q	26	30	28	53	57	55
	W procentach					
Robotnicy	4,6	4,7	4,6	8,5	9,2	8,9
Konie	0,1	0,2	0,2	0,5	0,6	0,6
Traktory	6,3	6,0	6,1	8,1	8,7	8,5
Nasiona	8,8	7,0	7,9	9,9	7,5	8,5
Środki ochrony roślin	1,0	1,2	1,1	0,0	0,2	0,1
Nawozy mineralne	9,0	10,5	9,8	7,2	8,3	7,8
Nawożenie organiczne	24,8	25,3	25,1	28,5	28,1	28,2
Razem koszty bezpośrednie	54,6	54,9	54,8	62,7	62,6	62,6
Koszty pośrednie	45,4	45,1	45,2	37,3	37,4	37,4
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nakłady na produkcję siana łąkowego i zielonki z pastwiska zebranych w 1971 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Siano łąkowe			Pastwisko			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	569	720	646	56	73	64
Konie	21	44	33	2	4	3
Traktory	470	552	512	77	98	87
Nasiona	—	—	—	20	20	20
Środki ochrony roślin	—	—	—	—	2	1
Nawozy mineralne	931	1214	1074	1095	1122	1103
Nawożenie organiczne	56	81	69	453	463	453
Razem koszty bezpośrednie	2047	2611	2334	1703	1782	1741
Koszty ogólnoprodukcyjne	520	517	518	700	757	727
Koszty ogólnogospodarcze	716	931	826	730	861	791
Razem koszty brutto	3283	4059	3678	3133	3400	3259
Wartość stanowiska	—	—	—	11	19	15
Koszt produkcji siana	3283	4059	3678	—	—	—
Koszt produkcji zielonki	—	—	—	3122	3381	3244
Plon q/ha	52	48	50	214	225	219
Koszt 1 q	63	85	74	15	15	15
W procentach						
Robotnicy	17,4	17,7	17,6	1,8	2,1	2,0
Konie	0,6	1,1	0,9	0,1	0,1	0,1
Traktory	14,3	13,6	13,9	2,5	2,9	2,7
Nasiona	—	—	—	0,6	0,6	0,6
Środki ochrony roślin	—	—	—	—	0,1	0,0
Nawozy mineralne	28,4	29,9	29,2	34,9	33,0	34,0
Nawożenie organiczne	1,7	2,0	1,9	14,5	13,6	14,0
Razem koszty bezpośrednie	62,4	64,3	63,5	54,4	52,4	53,4
Koszty pośrednie	37,6	35,7	36,5	45,6	47,6	46,6
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 37

Nakłady na bydło mleczne i jałowiznę w 1971/72 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Bydło mleczne				Jałowizna		
	W zł na 1 krowę rocznie			W zł na 1 sztukę rocznie		
Pasze ogółem	8365	8382	8373	5616	5554	5598
w tym: treściwe	1924	1691	1808	1843	1512	1671
okopowe	407	371	389	248	213	230
Ściółka	466	450	458	310	306	307
Utrzymanie buhaja (lub inseminacja)	120	131	125	—	—	—
Robotnicy	2308	2155	2232	835	779	806
Siła pociągowa	586	548	567	328	321	325
Koszty weterynaryjno- hodowlane	246	196	221	144	128	136
Utrzymanie budynków	632	645	639	272	294	283
Razem koszty bezpośrednie	12723	12507	12615	7535	7382	7455
Koszty pośrednie	2807	3077	2942	1103	1062	1082
Razem koszty brutto	15530	15584	15557	8638	8444	8537
Wartość obornika	3000	3000	3000	1650	1650	1650
Razem koszty netto	12530	12584	12557	6988	6794	6887
Przyrost (ubytek) wartości	45	—97	—26	3386	2560	2956
Koszt produkcji mleka	12485	12681	12583	—	—	—
Mleczność roczna ltr	3046	2997	3021	—	—	—
Koszt 1 litra mleka	4,10	4,23	4,17	—	—	—
W procentach						
Pasze	53,8	53,8	53,8	65,4	65,8	65,6
Ściółka	3,0	2,9	3,0	3,6	3,6	3,6
Utrzymanie buhaja	0,8	0,8	0,8	—	—	—
Robotnicy	14,8	13,8	14,4	9,7	9,2	9,4
Siła pociągowa	3,8	3,5	3,6	3,8	3,8	3,8
Koszty weterynaryjno- hodowlane	1,6	1,3	1,4	1,6	1,5	1,6
Utrzymanie budynków	4,1	4,2	4,1	3,1	3,5	3,3
Razem koszty bezpośrednie	81,9	80,3	81,1	87,2	87,4	87,3
Koszty pośrednie	18,1	19,7	18,9	12,8	12,6	12,7
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nakłady na cielęta i młode bydło opasowe w 1971/72 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
	Cielęta			Młode bydło opasowe		
	W zł na 1 sztukę rocznie					
Pasze ogółem	5016	5287	5149	6437	6699	6544
w tym: treściwe	1500	1517	1508	2709	2487	2618
okopowe	—	—	—	269	445	341
mleko ¹⁾	2861	2899	2880	—	—	—
Ściółka	154	151	153	303	293	299
Robotnicy	603	677	640	785	754	772
Siła pociągowa	83	74	79	292	296	294
Koszty weterynaryjno- hodowlane	37	32	35	125	107	118
Utrzymanie budynków	247	185	216	310	276	296
Opał	61	30	45	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	6204	6436	6317	8252	8425	8323
Koszty pośrednie	1022	1157	1089	1442	1766	1575
Razem koszty brutto	7226	7593	7406	9694	10191	9898
Wartość obornika	300	300	300	1500	1500	1500
Koszt przyrostu	6926	7293	7106	8194	8691	8398
Przyrost roczny						
1 sztuki kg	228	226	227	228	256	239
Koszt 1 kg przyrostu	30,4	32,3	31,3	35,9	33,9	35,1
Waga sztuki z urodzenia kg	32	32	32	—	—	—
Waga sztuki wstawionej kg	—	—	—	168	166	167
Waga sztuki odchowanej kg	163	168	165	—	—	—
Waga sztuki sprzedanej kg	—	—	—	312	327	318
Koszt sztuki z urodzenia	650	650	650	—	—	—
Koszt sztuki wstawionej	—	—	—	4632	5043	4813
Koszt sztuki odchowanej	4632	5043	4813	—	—	—
Koszt sztuki sprzedanej	—	—	—	9578	10300	9858
Przyrost dzienny 1 sztuki kg	0,624	0,618	0,621	0,624	0,702	0,656
Koszt 1 kg żywca	28,4	30,0	29,2	30,7	31,5	31,0
	W procentach					
Pasze	69,4	69,6	69,5	66,4	63,7	66,1
Ściółka	2,1	2,0	2,1	3,1	2,9	3,0
Robotnicy	8,4	8,9	8,6	8,1	7,4	7,8
Siła pociągowa	1,2	1,0	1,1	3,0	2,9	3,0
Koszty weterynaryjno- hodowlane	0,5	0,4	0,5	1,3	1,1	1,2
Utrzymanie budynków	3,4	2,4	2,9	3,2	2,7	3,0
Opał	0,9	0,4	0,6	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	85,9	84,7	85,3	85,1	82,7	84,1
Koszty pośrednie	14,1	15,3	14,7	14,9	17,3	15,9
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Łącznie z mlekopaniem.

Tabela 39

Nakłady na chlewnię macior i tucz trzody chlewnej w 1971/72 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Chlewnia macior				Tucz trzody chlewnej		
	W zł na 1 sztukę rocznie			W zł na 100 kg przyrostu		
Pasze ogółem	7395	8183	7753	1821	2099	1974
w tym: treściwe	4113	4499	4289	1127	1474	1319
okopowe	1284	832	1078	374	254	308
mleko pełne	380	391	385	—	—	—
mleko chude	768	1076	908	146	95	118
Ściółka	161	143	153	62	61	62
Opał	113	98	106	21	17	18
Utrzymanie knura	673	726	697	—	—	—
Robotnicy	1389	1461	1422	179	194	187
Siła pociągowa	211	164	190	61	53	57
Koszty weterynaryjno- hodowlane	244	203	225	67	63	65
Utrzymanie budynków	291	489	381	67	70	69
Razem koszty bezpośrednie	10477	11467	10927	2278	2557	2432
Koszty pośrednie	1078	1351	1202	448	462	456
Razem koszty brutto	11555	12818	12129	2726	3019	2888
Wartość obornika	900	900	900	206	209	208
Razem koszty netto	10655	11918	11229	2520	2810	2680
Przyrost (ubytek) wartości macior	—20	111	39	—	—	—
Koszt produkcji prosiąt	10675	11807	11190	—	—	—
Liczba odchowanych prosiąt	15,4	16,1	15,7	—	—	—
Koszt 1 prosięcia	693	733	713	—	—	—
Koszt 1 kg przyrostu	—	—	—	23,2	23,1	26,8
Waga sztuki wstawionej kg	—	—	—	17	20	19
Waga sztuki sprzedanej kg	—	—	—	113	112	112
Koszt sztuki wstawionej	—	—	—	693	733	713
Koszt sztuki sprzedanej	—	—	—	3006	3349	3192
Przyrost dzienny 1 sztuki	—	—	—	—	—	—
ogółem kg	—	—	—	0,370	0,359	0,364
w tym: tuczniaki	—	—	—	0,494	0,500	0,497
warchlaki	—	—	—	0,323	0,288	0,305
Koszt 1 kg żywca	—	—	—	26,6	29,9	28,5
w procentach						
Pasze	61,0	63,8	63,9	66,8	69,5	68,4
Ściółka	1,4	1,1	1,3	2,3	2,0	2,1
Opał	1,0	0,8	0,9	0,8	0,6	0,6
Utrzymanie knura	5,8	5,7	5,7	—	—	—
Robotnicy	12,1	11,4	11,7	6,6	6,4	6,5
Siła pociągowa	1,8	1,3	1,6	2,2	1,8	2,0
Koszty weterynaryjno- hodowlane	2,1	1,6	1,9	2,5	2,1	2,2
Utrzymanie budynków	2,5	3,8	3,1	2,4	2,3	2,4
Razem koszty bezpośrednie	90,7	89,5	90,1	83,6	84,7	84,2
Koszty pośrednie	9,3	10,5	9,9	16,4	15,3	15,8
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nakłady na 1 ha w jednostkach naturalnych

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Żyto				Pszenica ozima		
Robotnikodni	4,4	6,5	5,4	4,3	5,2	4,7
Koniodni	0,4	1,1	0,7	0,3	0,8	0,5
Traktorodni	1,6	2,0	1,8	1,7	1,9	1,8
Kombajnodni	0,27	0,31	0,29	0,28	0,29	0,29
Nawozy azotowe kg N	62	74	68	86	91	88
Nawozy fosforowe kg P_2O_5	51	83	67	51	80	66
Nawozy potasowe kg K_2O	86	102	94	98	130	114
Jęczmień jary				Owies		
Robotnikodni	4,5	6,6	5,7	5,5	7,2	6,4
Koniodni	0,3	1,1	0,8	0,4	0,9	0,6
Traktorodni	1,6	1,9	1,8	1,8	2,0	1,9
Kombajnodni	0,30	0,29	0,29	0,22	0,27	0,25
Nawozy azotowe kg N	41	41	41	64	63	63
Nawozy fosforowe kg P_2O_5	51	57	54	60	55	58
Nawozy potasowe kg K_2O	83	112	100	93	115	104
Groch				Strączkowe pastewne		
Robotnikodni	10,2	11,9	11,3	3,5	6,5	5,1
Koniodni	1,3	0,9	1,1	0,2	0,8	0,5
Traktorodni	1,5	2,1	1,9	1,7	1,6	1,6
Kombajnodni	0,31	0,25	0,27	0,29	0,27	0,28
Nawozy azotowe kg N	10	33	25	18	37	28
Nawozy fosforowe kg P_2O_5	65	60	61	57	51	53
Nawozy potasowe K_2O	92	94	94	64	88	77
Rzepak ozimy				Ziarniaki		
Robotnikodni	4,7	6,4	5,6	26,0	28,9	27,5
Koniodni	0,5	0,8	0,6	1,2	2,2	1,7
Traktorodni	1,8	2,0	1,9	4,1	5,0	4,6
Kombajnodni	0,30	0,32	0,31	—	—	—
Nawozy azotowe kg N	121	155	139	73	97	85
Nawozy fosforowe kg P_2O_5	75	90	83	74	77	75
Nawozy potasowe K_2O	150	165	159	105	160	131
Buraki cukrowe				Buraki pastewne		
Robotnikodni	47,7	38,1	42,5	44,1	44,2	44,2
Koniodni	0,7	1,4	1,1	1,7	3,0	2,4
Traktorodni	1,9	2,4	2,2	3,9	4,3	4,1
Nawozy azotowe kg N	139	174	158	115	132	125
Nawozy fosforowe kg P_2O_5	74	107	92	77	96	87
Nawozy potasowe K_2O	142	226	187	160	155	157

Tabela 40 (c.d.)

Nakłady na 1 ha w jednostkach naturalnych (c.d.)

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
	Zielonki w plonie głównym			Siano motylkowych		
Robotnikodni	3,7	4,1	3,9	5,8	7,5	6,8
Koniodni	0,1	0,4	0,3	0,7	1,0	0,9
Traktorodni	2,0	2,0	2,0	2,2	2,7	2,4
Nawozy azotowe kg N	61	70	65	36	35	36
Nawozy fosforowe kg P_2O_5	30	45	38	29	49	40
Nawozy potasowe kg K_2O	60	90	75	54	86	72
	Siano łąkowe			Pastwisko		
Robotnikodni	5,5	7,1	6,4	0,5	0,7	0,6
Koniodni	0,4	0,9	0,7	0,0	0,1	0,1
Traktorodni	1,8	2,1	2,0	0,3	0,4	0,3
Nawozy azotowe kg N	66	89	77	84	82	83
Nawozy fosforowe kg P_2O_5	54	52	53	58	52	56
Nawozy potasowe kg K_2O	87	75	81	90	96	92

Tabela 41

Nakłady na utrzymanie inwentarza żywego w jednostkach naturalnych

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
	Bydło mleczne na 1 krowę rocznie			Jałowizna na 1 sztukę rocznie		
Robotnikodni	25,4	25,5	25,5	7,4	8,5	8,0
Pasze: treściwe q	6,1	5,3	5,7	5,7	4,8	5,2
okopowe q	10,2	10,0	10,1	5,5	5,0	5,2
	Cielęta na 1 sztukę rocznie			Młode bydło opasowe na 1 sztukę rocznie		
Robotnikodni	8,2	8,7	8,5	6,9	6,3	6,7
Pasze: treściwe q	4,5	4,5	4,5	8,4	7,9	8,2
okopowe q	—	—	—	3,8	8,7	5,8
mleko litr ¹	1358	1118	1240	—	—	—
	Chlewnia macior na 1 maciorę rocznie			Tucz trzody chlewnej na 100 kg przyrostu		
Pasze: treściwe q	11,0	12,5	11,7	3,3	4,3	3,8
okopowe q	12,5	10,8	11,7	3,8	3,1	3,4

¹ Łącznie z mlekopaniem.

ВОПРОСЫ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

СЕБЕСТОИМОСТЬ И РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В ПОЛЬШЕ

СОДЕРЖАНИЕ

Здзислав Гроховски — Себестоимость, доходность и рентабельность продукции в крестьянских хозяйствах (метод исчисления и анализ) . . .	3
Розаля Баханьска, Лех Горай, Барбара Куява — Себестоимость, доходность и рентабельность продукции в крестьянских хозяйствах в 1970—1972 годах	23
Эдвард Еленьски, Зофия Налъенч, Ханна Томасик — Себестоимость основных продуктов в Государственных сельскохозяйственных предприятиях в 1971/72 году	45

PROBLEMS OF AGRICULTURAL ECONOMICS

COSTS AND RENTABLENESS OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN POLAND

CONTENTS

Zdzisław Grochowski — Costs and Rentableness of Agricultural Production in Individual Peasant Farms (Method of Estimation and Analysis) . . .	3
Rozalia Bachańska, Lech Goraj, Barbara Kujawa — Costs and Rentableness of Agricultural Production in Individual Peasant Farms in 1970—1972	23
Edward Jeleński, Zofia Nałęcz, Anna Tomasik — Costs of Basic Agricultural Products in the State Farms in 1971/72	45

ZAGADNIENIA EKONOMIKI ROLNEJ

KOSZTY I OPLACALNOŚĆ PRODUKCJI ROLNEJ W POLSCE

TREŚĆ

Zdzisław Grochowski — Koszty, opłacalność i dochodowość produkcji w gospodarce chłopskiej (metoda liczenia i analiza)	3
Rozalia Bachańska, Lech Goraj, Barbara Kujawa — Koszty, opłacalność i dochodowość produkcji w gospodarce chłopskiej w latach 1970—1972	23
Edward Jeleński, Zofia Nałęcz, Anna Tomasik — Koszty podstawowych produktów rolnych w Państwowych Gospodarstwach Rolnych w 1971/72 roku	45

